Beschrijvende Klankleer van het Afrikaans.

T. H. LE ROUX.

A
439.3615
LER

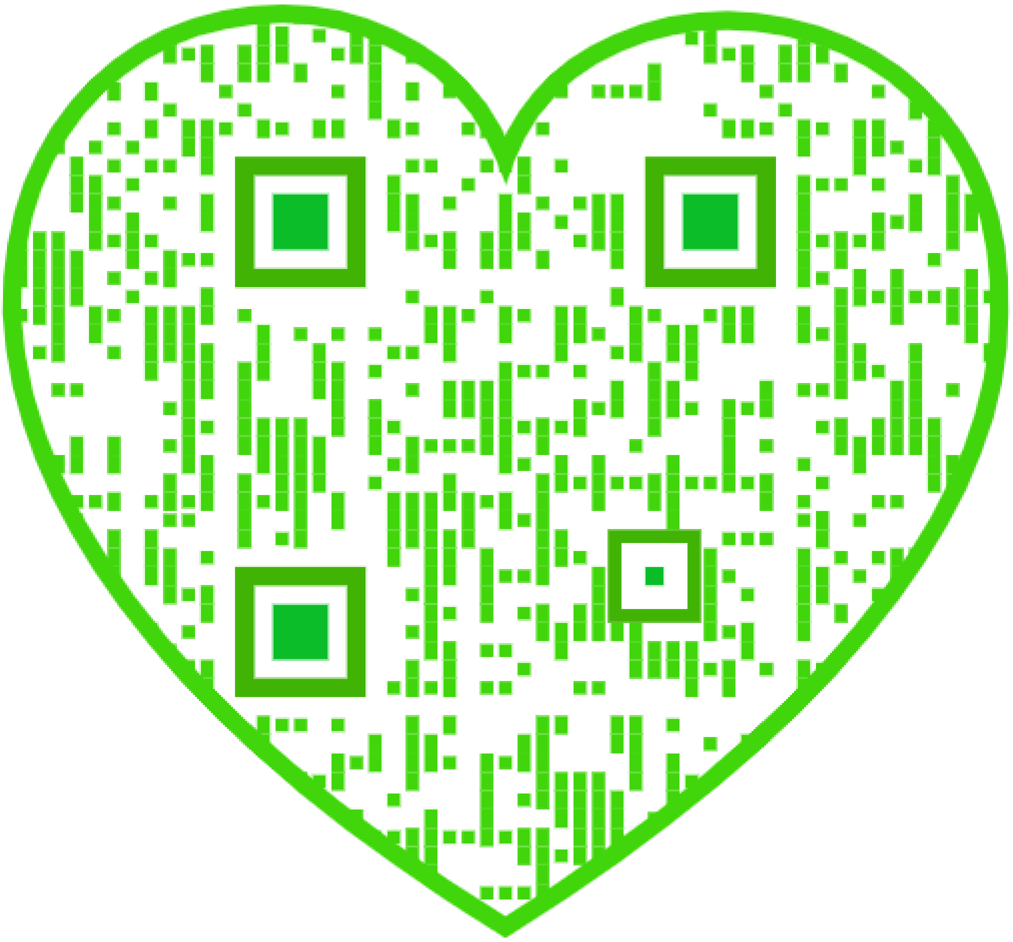

BESCHRIJVENDE KLANKLEER

VAN HET

AFRIKAANS

BESCHRIJVENDE KLANKLEER

VAN HET

AFRIKAANS

AKADEMIES PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN

DOCTOR IN DE NEDERLANDSE LETTEREN

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN

OP GEZAG VAN DE RECTOR MAGNIFICUS

Dr. J. C. KLUYVER

HOOGLERAAR IN DE FAKULTEIT VAN DE WIS- EN NATUURKUNDE

VOOR DE FAKULTEIT TE VERDEDIGEN

OP DONDERDAG 17 FEBRUARIE 1910, DES NAMIDDAGS TE 4 UREN

DOOR

THOMAS HUGO LE ROUX

GEBOREN TE WORCESTER (KAAP KOLONIE)

LEIDEN — A. W. SIJTHOFF'S UITG.-M[IJ].

1910

AAN MIJN OOM

EN

AAN DE NAGEDACHTENIS VAN MIJN TANTE

Nu ik mijn akademiese studie heb voltooid en op 't punt sta naar mijn vaderland terug te keren, is 't mij een groot genoegen mijn diepe erkentelikheid uit te spreken aan al de Leidse hoogleraren onder wier leiding ik heb mogen studeren, niet alleen voor al wat ik van hen heb geleerd in en buiten de lesuren, maar ook voor de belangstelling die ik steeds van hun zijde heb ondervonden tijdens mijn langdurig verblijf in Leiden.

De vriendelike voorlichting van Prof. Kalff ontvangen, vooral gedurende de eerste jaren, zal ik mij altijd herinneren.

In 't biezonder wens ik mijn dank te brengen aan Prof. Uhlenbeck die de liefde tot de taalstudie bij mij heeft aangewakkerd.

Bovenal ben ik veel dank verschuldigd aan mijn hooggeachte Promotor, Prof. Hesseling, die met de grootste bereidwilligheid mijn promotie op zich heeft genomen, terwijl ik toch, vóór ik overging tot 't schrijven van een proefschrift, mij niet tot zijn leerlingen mocht rekenen.

Ten zeerste voel ik mij tegenover hem verplicht voor de vele uren aan mij gewijd, niet 't minst bij het laatste gedeelte van mijn arbeid. Zijn hulpvaardigheid en uitnemende welwillendheid zal ik niet vergeten.

Gaarne neem ik deze gelegenheid te baat om mijn hartelike dank te betuigen aan Dr. A. Kluyver en Dr. G. J. Boekenoogen voor de vele wenken mij gegeven over de behandeling van mijn onderwerp en voor de belangstelling die zij in mijn werk hebben getoond.

INLEIDING.

Een enkel woord over de behandeling van het onderwerp is hier op zijn plaats. Ik heb mij tot taak gesteld een beschrijvende klankleer van het Afrikaans te geven, en met 't oog hierop heb ik, voor zo ver 't een vereiste scheen te zijn, het systeem van Sweet toegepast, zoals dat uiteengezet is in zijn *Primer of Phonetics* (1906). Steeds heb ik getracht de Afrikaanse klanken op zichzelf te behandelen, een beeld te geven van het Afrikaanse klankstelsel als van een op zichzelf staande taal, en niet bloot de afwijkingen van het Nederlands te bespreken. Van de oorsprong en de historiese ontwikkeling van de Afrikaanse taal wordt hier zo goed als niet gesproken. Na het overtuigende artikel van G. J. Boekenoogen (*Album-Kern*, bl. 245—248), zelf uit Noord-Holland afkomstig, kan er niet meer aan worden getwijfeld, dat 't onhoudbaar is met W. J. Viljoen (*Beiträge zur Geschichte der Cap-Holländischen Sprache*, Strassburg, 1896) het Afrikaans

te beschouwen als in hoofdzaak gebaseerd op de volkstaal van de provincie Noord-Holland, waarmee echter niet gezegd is dat er geen aanknopingspunten moeten worden gezocht bij één of meer Nederlandse dialekten. D. C. Hesseling heeft in zijn twee werken, *Het Afrikaansch* (Leiden, 1899) en *Het Negerhollands der Deense Antillen* (Leiden, 1909), minstens op heel aannemelike wijze betoogd, dat men de faktoren waaraan het Afrikaans zijn oorsprong heeft te danken, buiten Nederland moet zoeken. Het Afrikaans is voor hem geworden wat het is onder kreoliserende invloed. Naar mijn bescheiden mening is voor het tegenwoordige alles gezegd, wat op voldoende gronden aangevoerd mag worden ter verklaring van de wording van het Afrikaans. Vóór men 't waagt zich definitief bij de ene of andere richting aan te sluiten, moeten 1⁰ voldoende bestudeerd worden die Nederlandse dialekten welke voor een vergelijking met het Afrikaans in aanmerking kunnen komen, waartoe wel hoofdzakelik zullen moeten worden gerekend de volkstalen van de provincie Zuid-Holland en de Zuid-Hollandse eilanden (zie Boekenoogen, t. a. p.); 2⁰ alle Kaapse stukken tot ongeveer het eind van de XVIIIe eeuw moeten zorgvuldig nagelezen worden, om te zien of mogelik van die zijde enig licht over deze duistere zaak geworpen wordt; en 3⁰ moeten wij vooral ons een juister en duideliker beeld zien te vormen van de omstandigheden waarin de eerste kolonisten verkeerden met 't oog op hun verhouding tot de bonte slaven- en inlandse bevolking.

Hiertoe wordt een langdurige en grondige studie vereist, waarvoor schrijver dezes uiteraard niet de nodige tijd heeft gehad. Bovendien zijn de Nederlandse dialekten die voor een dergelijke vergelijking in aanmerking komen, bij lange na niet voldoende beschreven. Toch heb ik niet geschroomd hier en daar, bij wijze van een opmerking, ten einde de gang van het werk niet te onderbreken, de mij bekende vormen uit het een of ander Nederlands dialekt aan te voeren, voor zo ver dezelfde of dergelijke vormen ook voor het Afrikaans zijn aan te wijzen. Hieruit moet echter in geen geval worden opgemaakt dat het de bedoeling is het Afrikaans tot dit of dat dialekt terug te brengen. Ik heb de vormen enkel voor de vergelijking aangegeven, soms omdat de te vergelijken Afrikaanse woordvormen ons op deze wijze duideliker worden. Ook heb ik telkens in de vorm van een opmerking gewezen op die woorden, die in hun bestanddelen van het Nederlands afwijken, doch waarvan de vermelding in een beschrijvende klankleer strikt genomen niet op zijn plaats is. Op afwijkende punten heb ik steeds als grondslag gekozen de taal zoals die gesproken wordt ongeveer in het distrikt Worcester. De dialektiese eigenaardigheden, voor zo ver mij bekend, heb ik in een afzonderlik hoofdstuk (II) tezamen opgesomd en in 't kort besproken, met aanduiding, waar mogelik, van de streek of streken van het land waar zij worden gehoord. Ten slotte wens ik diegenen onder mijn landgenoten, die 't de moeite waard

mochten achten kennis te nemen van dit werkje, er op te wijzen dat ik heb getracht het Afrikaans te beschrijven zoals het, naar mijn beste weten, in de werkelikheid bestaat, en niet zoals deze of gene het misschien zou willen zien voorgesteld.

AFKORTINGEN.

1. Van woorden:

afl.	aflevering
Afrik.	Afrikaans
ald.	aldaar
bez.	bezittelik
bijw.	bijwoord
bl.	bladzijde
bnw.	bijvoeglik naamwoord
d. i.	dat is
Eng.	Engels
Fr.	Frans
Germ.	Germaans
Holl.	Hollands
i. p. v.	in plaats van
intrans.	intransitief
komp.	komparatief
m. i.	mijns inziens
Mnl.	Middelnederlands
mrv.	meervoud
Ndl.	Nederlands
nl.	namelik
Nnl.	Nieuwnederlands

Noord-Bev.	Noord-Bevelands
o. a.	onder anderen
Ofr.	Oudfrans
Oost-Bommelerw.	Oost-Bommelerwaards
opm.	opmerking
Oud-Beierl.	Oud-Beierlands
p.	pagina
t. a. p.	ter aangehaalde plaatse
trans.	transitief
vgl.	vergelijk
vgw.	voegwoord
vlg.	volgende
vnw.	voornaamwoord
vrz.	voorzetsel
ww.	werkwoord
ꟹ nw.	zelfstandignaamwoord

N.B. 1 of 2 rechts boven van het cijfer ter aanduiding van de bladzij, verwijst naar eerste of tweede kolom.

2. Van bronnen en geraadpleegde werken:

Afrik. Ged.	*Afrikaanse Gedigte*, 1876—1906. Paarl 1906.
Boekenoogen.	*De Zaansche Volkstaal*, Leiden 1897.
Changuion, (A. N. E.)	Proeve als toevoegsel bij zijn *de Nederduitsche Taal in Zuid-Afrika hersteld* [2], Rotterdam 1848.
Dijkstra, R.	*Holländisch*, Skizzen lebender Sprachen, Leipzig 1903.
Ferg. Taalk.	*Fergelykende Taalkunde fan Afrikaans en Engels* deur S. J. du Toit, Paarl 1902.
Hoog(enhout), N. M.	*Praktisches Lehrbuch der Kapholländischen Sprache*, Hartleben's Verlag, Wien und Leipzig.

Kiliaan	*Etymologicum teutonicae linguae sive dictionarium teutonico-latinum Cornelii Kiliandi Dufflaei.*
Kon. f. Sk.	*Di Koningin fan Skeba* deur Ds. S. J. du Toit, Paarl 1898.
Mansvelt, N.	*Proeve van een Kaapsch-Hollandsch Idioticon*, 1884.
Melt Br.	*Melt J. Brink*, *Grappige Stories en andere Versies*, Amsterdam—Kaapstad 1906.
Mnl Wdb.	*Middelnederlandsch Woordenboek* door E. Verwijs en J. Verdam.
Ndl. Wdb.	*Nederlandsch Woordenboek* door M. de Vries, L. A. te Winkel en anderen.
O. K.	*Ons Klijntji*, tijdschrift in het Afrikaans, Paarl 1896 1905.
Opprel, A.	*Het dialect van Oud-Beierland*, Leidse dissertatie, 's-Gravenhage 1896.
O. V.	*Onze Volkstaal*, tijdschrift gewijd aan de studie der Nederlandsche Tongvallen, drie delen, Culemborg 1882.
Phonet. Stud.	*Darstellung des niederländ. Lautsystems* door W. S. Logeman, *Phonetische Studien, Zeitschrift für wissenschaft. und praktische Phonetik*, enz., uitgegeven door W. Vietor, Marburg 1888. Hiervan deel III (1890), 28 vlg., 279 vlg.
Roorda, P.	*De Klankleer en hare practische Toepassing* [2], Groningen 1901.
Tijdschr.	*Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letter-kunde*, Leiden. Het negen-en-twintigste deel is aan 't verschijnen.
Van Dalen.	*Groot Woordenboek der Nederlandsche taal* [4], 's-Gravenhage en Leiden 1898.

Van de Water, A. *De Volkstaal in het Oosten van de Bommelerwaard*, Leidse dissertatie, Utrecht 1904.

Verschuur, A. *Klankleer van het Noord-Bevelandsch*, Amsterdamse dissertatie, Amsterdam 1902.

Vilj(oen), W. J. *Beiträge zur Geschichte der Kap-Holländischen Sprache*, Strassburg 1896.

HOOFDSTUK I.

---

§ 1. Voor de klankleer van het Afrikaans komen in aanmerking de volgende werken:

Viljoen, W. J. Beiträge zur Geschichte der Cap-Holländischen Sprache. Strassburg 1896. Hiervan vooral bl. 39–58. Op vele punten deel ik de mening van de schrijver niet.

Meyer, H. Die Sprache der Buren. Göttingen 1901. Behalve bl. 32—36, zie men ook de opmerkingen achter de stukken voor lektuur, en de „Nachtrag" bl 94—97. De behandeling van de eigenlike klankleer is biezonder kort en op verschillende punten onjuist.

Du Toit, S. J. Fergelykende Taalkunde fan Afrikaans en Engels, 2de druk, Paarl. De behandeling van de klankleer is biezonder kort en onvolledig.

Hoogenhout, N. M. Praktisches Lehrbuch der Kapholländischen Sprache, A. Hartleben's Verlag. Klankleer eveneens heel kort behandeld en op sommige punten niet juist. Ook hier moet verwezen worden naar de vele opmerkingen bij de stukken voor lektuur.

Francken. Van deze schrijver is, volgens de heer Hoogenhout (voorwoord p. VI), een verdienstelike grammatika verschenen bij Borckenhagen te Bloemfontein. Tot mijn spijt is 't mij niet mogelik geweest van dit werk kennis te nemen.

In Onze Volkstaal, III bl. 106–134, vindt men een korte uiteenzetting van de Afrikaanse klankleer.

§ 2. Over de oorsprong van het Afrikaans raadplege men het volgende:

Viljoen, W. J. Beiträge en zo voort, zie boven.

Te Winkel, J. Het Nederlandsch in Noord-Amerika en Zuid-Afrika, Vragen van den Dag, XI, 1896, bl. 337—362, 418—442, 483—505.

Hesseling, D. C. Het Hollandsch in Zuid-Afrika, Gids, 1897, bl 138—162.

—— Het Afrikaansch, Leiden 1899.

—— Over de Taal en Letterkunde van Zuid-Afrika, Taal en Letteren, 1900, bl. 225–251.

—— Het Negerhollands der Deense Antillen, Leiden 1905. Van veel belang voor de ontwikkeling van het Afrikaans, met 't oog op de kreoliserende invloed.

—— Wilhelm ten Rhyne, Unie, Februarie, 1906, Stellenbosch. Pleit voor Portugese en tegen Hottentotse invloed. op het Afrikaans.

Du Toit, P. J. Afrikaansche Studies, dissertatie, Gent 1905. Sluit zich volkomen bij Hesseling aan en geeft aanvullingen.

Meyer, H. Die Sprache der Buren, zie boven.

Boekenoogen, G. J. Album-Kern bl. 245–248. Weerlegt de mening van Viljoen. Als antwoord hierop:

Viljoen, W. J. Unie, November, 1905, Stellenbosch. Binnen korte tijd mogen wij een repliek van de heer Boekenoogen verwachten.

Kruisinga, E. De oorsprong van het Afrikaans, Taal en Letteren, XVI, afl. 11. Tegen de mening van Hesseling.

Hesseling, D. C. Is het Afrikaans de zuivere ontwikkeling van een Nederlands dialekt? Taal en Lett., XVI, afl. 12. Repliek op Kruisinga.

§ 3. Afrikaanse woordeboeken en woordelijsten:

Changuion, A. N. E. De Nederlandsche Taal in Zuid-Afrika hersteld, 1844. Uitverkocht. Dit werk bevat een Proeve van Kaapsch Taaleigen, die van veel belang is als de oudste Afrikaanse woordelijst.

Onze Volkstaal, III bl. 135—144. Woordelijst van het Transvaalsch (d. i. Afrikaans) Taaleigen.

Mansvelt, N. Proeve van een Kaapsch-Hollandsch Idioticon, 1884. Uitverkocht. Niet volledig en op vele punten onjuist, doch tot nog toe onmisbaar. Bevat ook opmerkingen over de klankleer.

Van Oordt, J. F. English-Cape Dutch Vocabulary, Kaapstad 1902.

Patriot Woordeboek, Afrikaans-Engels. Paarl 1902. Vele Afrikaanse woorden zijn niet opgenomen, terwijl van andere dikwels de Nederlandse vormen aangegeven worden; ook wordt vaak uitsluitend Afrikaans genoemd wat in Nederland evenzeer bekend is.

Hunt, C. N. G. English-Afrikander, Afrikander-English, A handy vocabulary, Londen 2[de] druk, 1902.

Hoogenhout, N. M. Glossarium in zijn Lehrbuch, bl. 135—173, zie boven.

§ 4. **Benaming der Taal.** Zoals over zo menige benaming op taalgebied, is ook strijd gevoerd omtrent de naam waarmee aangeduid moet worden die vorm van het Nederlands, die als spreektaal, en in toenemende mate, vooral in de laatste jaren, ook als schrijftaal (zie § 7) geldt van het merendeel der blanken, en van een groot deel der gekleurde bevolking in Zuid-Afrika. Vgl. over de benamingen Viljoen § 41—43, en vooral H. Meyer-Benfey, Die Burensprache und ihre Literatur, Preussische Jahrbücher, November 1904, bl. 209—234, en du Toit, Afrikaansche Studies, bl. 1—4. Iedereen begrijpt echter wat men in 't algemeen onder Afrikaans ver-

staat. Wij zullen ons derhalve aan deze benaming houden.

§ 5. Men zou kunnen twisten over het punt of het Afrikaans al dan niet beschouwd moet worden als een Nederlands dialekt, waarmee men, wanneer het antwoord bevestigend luidt, in Zuid-Afrika in de regel te kennen wil geven, dat 't niet geoorloofd is voor het Afrikaans als spreek- en vooral als schrijf-taal te ijveren. 't Is dikwels moeilik uit te maken wanneer men met een zogenaamd dialekt, en wanneer men met een op zichzelf staande taal te doen heeft. Voor een ieder echter die zich de moeite wil getroosten een voldoende kennis van het Afrikaans te verkrijgen, moet 't duidelik zijn dat de afwijkingen en verschillen van dien aard zijn, dat men alle recht heeft te spreken van een op zichzelf staande taal, welke taal evenwel met het Nederlands ten nauwste verwant is. Vgl D. C. Hesseling, Gids 1897.

De opmerking is weleens gemaakt, dat het verschil in uitspraak tussen Nederlands en Afrikaans aan de ene kant, veel geringer is dan dat tussen Nederlands en het een of ander Noord-Nederlands of Vlaams dialekt aan de andere. Dit is voor 'n gedeelte waar, hoewel er aanzienlike verschillen bestaan in de uitspraak van de Ndl. en Afrik. klanken, wat blijken zal uit de behandeling van de vokalen en konsonanten in de hoofdstukken III en IV. 't Is echter niet zo zeer het mindere of meerdere verschil in uitspraak waardoor men getroffen wordt bij een vergelijking van Nederlands met Afrikaans, doch 't zijn vooral de afwijkingen in vormleer (flektie) die al dadelik in 't oog vallen, waarbij ook de verschillen in zinsbouw de aandacht niet kunnen ontgaan [1]). Het Afrikaans is in

---

[1]) Wegens onvoorziene omstandigheden moest de schrijver zijn plan laten varen om ook een vormleer en syntaxis te geven. Hij hoopt echter later dit deel te behandelen.

dit opzicht biezonder vereenvoudigd. Het grammatikaal geslacht bestaat in 't geheel niet meer; van de verbuiging is zo goed als niets bewaard gebleven; de werkwoorden worden, op enkele uitzonderingen na, alle zwak vervoegd. Neemt men dit alles in aanmerking, dan mag men het Afrikaans veilig als een taal op zichzelf beschouwen. Schrijver dezes hoopt dat dit werkje er toe bijdragen mag om dit nader in het licht te stellen. Bovendien hangt de verheffing van een dialekt tot algemene schrijftaal voor een groot deel af van de betrekking die er bestaat tussen dit tot schrijftaal wordend dialekt en de vroegere schrijf- of grond-taal, en van de plaatselike en ekonomiese omstandigheden waarin de beoefenaars van het dialekt zich bevinden. Dit is een heel belangrijke faktor, die men bij het Afrikaans niet uit 't oog mag verliezen.

§ 6. Wanneer de Afrikaner het woord richt tot zijn meerdere, vooral de dominee, of wanneer hij het woord voert op een politieke vergadering, soms ook wanneer hij met een vreemde spreekt, vertoont zijn taal dikwels veel sporen van verbuiging en vervoeging. Wanneer hij een gebed uitspreekt of het woord voert op een christelike samenkomst, staat 't bij de meesten, vooral de ouderen, vast dat men zijn gedachten moet uiten in het zogenaamd *Hoog-Hollands*, waarbij velen zich in 't geheel niet bewust zijn van de taalkundige fouten die ze begaan. Wanneer men zich in zake de godsdienst van het Afrikaans bedient, vooral in het gebed, geeft 't aan de meerderheid een gevoel van oneerbiedigheid. De taal die men bij deze gelegenheden spreekt, heeft een archaïstiese kleur; hij is rijk aan Bijbelse bestanddelen. Dit is het gewone, het echte Afrikaans echter niet. 't Is niet de gesproken taal, waarvan de gemiddelde, opgevoede Afrikaner zich bedient in de dagelikse omgang. Men mag die taalvormen dus niet in aanmerking nemen bij een vergelijking van Afrikaans

met Nederlands, of, indien wel, dan toch met grote voorzichtigheid. Hoewel vele Afrikaners bij voorkomende gelegenheden een vrij zuiver Nederlands spreken, al verschilt 't dan ook nog aanmerkelik van de taal door de beschaafde Nederlander gesproken, is 't duidelik dat de archaïsties-gekleurde taal, waarvan velen in bovengenoemde gevallen gebruik maken, bij lange na geen Nederlands is. Het gevoel voor grammatiese vormen is bij deze laatsten vrij wel verdwenen, terwijl alleen nog het idee bestaat dat men bij dergelijke gelegenheden zijn gedachten in een deftiger taal moet uitdrukken. Hetzelfde geldt van de briefstijl. Er heerst de grootste onzekerheid in het schrijven (en het spreken) van het zogenaamd Hoog-Hollands, vgl. Viljoen § 62—66, Hoogenhout § 56. Men oordele naar de volgende aanhalingen uit een brief dd. 22 Oktober 1790 (Vilj. § 66); „*onderzoek*, *leest* en *herleest* Gods *dierbare* en *onfeylbare* woord", „niet dat *ik* alreede gekregen *hebt*", „weet dat *wy* menschen *ben*.... dat *wy* gedurig te strijden *heeft*" en zo voort. In een brief van vijftig jaar later (*O. K.* I, bl. 231—232) vinden wij dezelfde fouten en dezelfde onzekerheid: „dat *ik* en mijn *wynige kinderen* nog vris en gezond *ben*," „*wy leef*".... „*ik* gehad *heef*"..... „*die lant*".... Hetzelfde geldt van de tegenwoordige tijd. Wanneer men enige deftige woorden met enige buigings- en vervoegings-vormen in zijn taal opneemt, is men al gauw tevreden, zonder zich te bekommeren over, of zelfs te kennen de grove taalkundige fouten waaraan men zich schuldig maakt. Zoals gezegd, heeft men hier echter niet te doen met de levende taal die wij met de benaming *Afrikaans* bestempelen.

§ 7. **Afrikaanse Taalbeweging.** 't Is hier de plaats niet om een uitvoerige beschrijving te geven van deze beweging. Daarvoor kan ik verwijzen naar Viljoen § 76—89 en Meyer bl. 18—31, waar men eveneens een rijke

litteratuur over dit onderwerp vindt. In de laatste jaren is deze beweging een tijdperk van nieuwe bloei ingegaan. Het doel der beweging is het Afrikaans niet alleen als spreektaal, maar ook als schrijftaal een eervolle plaats te doen innemen. Om dit doel te bereiken, zijn er verschillende verenigingen tot stand gekomen, waarvan de leden van tijd tot tijd tot een kongres bijeenkomen, ten einde de gezamenlike belangen te bespreken. Hoewel er leden mogen zijn, die zich hoewel niet op vijandige, dan toch op zeer onverschillige wijze over het Nederlands hebben uitgelaten, kan ik toch de verzekering geven dat dit niet het standpunt is van de voormannen. Dezen erkennen ten volle de onmisbaarheid van het Nederlands, wanneer men de Afrikaanse Taalbeweging wil doen slagen.

§ 8. **Afrikaanse Litteratuur.** Als gevolg van de Afrikaanse Taalbeweging, is er heel gauw ook een litteratuur ontstaan, die gestadig toeneemt. niet alleen in omvang, maar ook in diepte. Hierover kan ik eveneens verwijzen naar Viljoen en Meyer t. a. p.. waaraan toegevoegd moet worden datgene wat in de allerlaatste jaren verschenen is. In proza en poëzie vindt men nu behandeld en beschreven Afrikaanse onderwerpen, toestanden en landschappen, Afrikaanse geschiedenis in de Afrikaanse taal, welke werken, vooral die van de laatste jaren, een nadere kennismaking ten zeerste verdienen. Op deze wijze wordt de ware liefde aangewakkerd voor de eigen bodem en de eigen taal, wat voor de toekomst van het Afrikaans—Hollands element in Zuid-Afrika van het hoogste belang is. zoals op korte, heldere en zakelike wijze aangetoond is door J. F. E. Cilliers in Groot Nederland, Januarie, 1907, onder het opschrift Waarom leest de Afrikaner-Boer niet?

Onder hen die krachtig bijgedragen hebben tot het ontstaan van een Afrikaanse litteratuur, d. w. z. geschreven

in de Afrikaanse taal, noem ik vooral de namen van S. J. du Toit, Totius, C. P. Hoogenhout, J. Lion Cachet, J. F. E. Cilliers, A. Francken, G. S. Preller, H. J. de Waal, Dr. O'Okulis en Melt J. Brink. Jammer is 't dat de laatste schrijver, voor zo ver de vorm aangaat, de Afrikaanse elementen dikwels vermengt met de Nederlandse, wat voor het zuiver taalgevoel niet anders dan storend kan zijn. In dit opzicht wordt, hoewel niet in dezelfde mate, ook door anderen gezondigd, met name in de dichtkunst, ook wanneer men zich op het juiste standpunt plaatst dat de dichter zich zekere vrijheden mag veroorloven.

§ 9. **Afrikaanse Taalgrenzen.** Hiervan vindt men een uitvoerige beschrijving bij Viljoen § 44—57. Voor de nederzetting te Humpata, Angola, verwijs ik naar D. Postma, Eenige schetsen voor eene geschiedenis van de Trekboeren, Amsterdam en Pretoria, 1897. Ook in Portugees Oost-Afrika en zelfs in Brits Oost-Afrika zijn er boerenfamilies verspreid, terwijl na de oorlog een aantal families zich in Duits West-Afrika hebben gevestigd. Over 't algemeen mag men zeggen dat de taal van de blanke bevolking op het platteland Afrikaans is, behalve in een groot deel van de Oostelike Provincie van de Kaapkolonie en van Natal, waar men veel, soms uitsluitend, Engels spreekt. De gekleurde bevolking der Kaapkolonie, de Kaffers niet meegerekend, spreken Afrikaans. In de dorpen, met uitzondering van de streken zo even genoemd, heeft het Afrikaans ook meestal de overhand, in de steden gaat het Engels voor. Engels is ook in de regel de taal van de handel.

§ 10. **Spelling.** Gelijk overal, is ook in Zuid-Afrika veel geschreven en gesproken en veel getwist over de spelling. Tot nog toe is er geen enkel spelsysteem in druk verschenen, waarin de regels van de fonetiek, voor

zo ver deze met de praktijk in overeenstemming zijn te brengen, op konsekwente wijze worden gevolgd. Op één punt is men 't echter over 't algemeen eens, dat er namelik niet onnodig te ver van de Nederlandse spelling, d. w. z. de vereenvoudigde, moet worden afgeweken. Dit streven is, met 't oog op de nationale zaak, zeker alleszins navolgingswaardig, doch nu komt men natuurlik weer voor deze moeilikheid te staan: wanneer is 't nodig af te wijken van de Nederlandse spelling, en wanneer niet? De heer J. J. Smith, Afrikaans student aan het „University College" te Londen, heeft enige tijd geleden een spelsysteem voor het Afrikaans ontworpen, waarin de goede middenweg wordt gevolgd. Bij dit systeem, dat ongelukkig nog niet in druk is verschenen, heb ik mij volkomen aangesloten, met uitzondering in zake de letter *f-v*. Hoewel de heer Smith, evenals ik, er sterk voor is overal *f* te schrijven, heeft hij terwille van de tegenpartij een compromis voorgesteld, namelik *v* aan 't begin van een woord of lettergreep te schrijven, *f* op 't eind. Aanvankelik heb ik mij bij dit compromis neergelegd, doch daar 't mij gebleken is dat wij de tegenpartij door deze schikking toch niet voor het systeem zullen winnen, heb ik mij weer op het oude standpunt geplaatst, en schrijf dus overal *f*.

De hoofdpunten van de spelling, zoals door mij gevolgd, zijn de volgende:

1. In een open lettergreep worden *e* en *o* evenmin als *a* en *u* verdubbeld: *stene, bene, bome, hope*. Op 't eind van een woord wordt echter *ee* geschreven: *twee, see*. Deze *ee* blijft in afleidingen, buigingsvormen en samenstellingen van zulke woorden: *tweede, seee, feefoer, seebamboes*.

Men kan in woorden als *seeë*, *leeër* (komparatief van *leeg*) een deelteken plaatsen op de toonloze *ë*, om de

scheiding van de lettergrepen duidelik aan te duiden. Nodig is dit echter niet, daar men in 't geval van drie op elkaar volgende *e's* steeds weet dat de derde *e* toonloos is.

2. De *ie*-klank wordt in open en gesloten lettergrepen aangeduid door *ie*.

3. Bij de gerekte, open vokalen *e*, *i*, *o*, *u* wordt de rekking aangeduid door een volgende *h*, behalve vóór *r*, die op zichzelf voor rekkingsteken geldt. Vóór een vokaal worden *h* en *r* verdubbeld, om te voorkomen dat de gerekte *e*, *i*, *o*, *u* als *ee*, *ie*, *oo*, *uu* zouden uitgesproken worden: *seh*, *leh*, *ehhe* (mrv. van *eg*), *wihhe* (mrv. van *wig*), *sohhe* (mrv. van *sog*), *bruhhe* (mrv. van *brug*), *pert*, *bort*, *perrel*, *morre*.

4. De toonloze klinker wordt in de uitgangen *-lik*, *-liks* door *i* aangeduid: *gewoonlik*, *jaarliks*.

In *fir*, vrz. wordt met *i* de toonloze vokaal aangeduid.

5. In plaats van de diftongen *ei*, *au* worden overal *y*, *ou* geschreven: *syl*, *styl*, *gou*, *pou*.

6. In plaats van *v* en *z* worden overal *f* en *s* geschreven: *fyf*, *fris*, *faal*, *saal*, *sout*, *ses*.

7. Op 't eind worden *b* en *d* als *p* en *t* uitgesproken en ook geschreven: *krip*, *krap*, *hoet*, *mut*. Waar deze konsonanten in het woord als *b* en *d* worden gehoord, worden ze natuurlik ook zo geschreven: *hoede*, *mudde*.

8. In plaats van de Ndl. *sch* wordt, in overeenstemming met de uitspraak, overal *sk* geschreven: *skoon*, *skoen*. Op 't eind schrijft men, evenals in de vereenvoudigde spelling, natuurlik *s*: *fis*, *fris*.

9. *w* wordt op 't eind niet uitgesproken en ook niet geschreven: *ru*, *waarsku*, *sku*.

In het bez. vnw. *uw* blijft de *w*.

10. *ch* wordt vervangen door *g*, die verdubbeld wordt na een korte geaksentueerde vokaal: *lag*, *kaggel*, *boggel*.

11. De stemhebbende gutturale klapper wordt aangeduid door *gh*: *hogher, lagher, oghe* in de uitspraak van diegenen, die de intervokale *g* niet synkoperen, als ook in vreemde woorden: *ghoen*, *ghwarrie*.

12. Eigennamen (familienamen en aardrijkskundige namen) behouden de gebruikelike spelling: *Stellenbosch*, *Bloemfontein*, *van Zijl*.

13. Ten opzichte van bastaardwoorden wordt enige vrijheid gelaten, evenals in de vereenvoudigde spelling. Bij de meer gebruikelike woorden echter schrijft men:

k in plaats van *c*: *konklusie, kondiesie*;
sie in plaats van *tie*: *kondiesie, spasie, no(e)tiesie*;
s in plaats van *c*: *sement*, *sepier*;
f in plaats van *ph*: *alfabet*;
r in plaats van *rh*: *retorieka*;
ks in plaats van *x*: *eksamen*, *ekstra*;
kw in plaats van *qu*: *kwessie, kwartaal*.

14. Verder geldt nog deze algemene regel, dat men de woorden schrijft zoals ze in de beschaafde taal worden uitgesproken. Ik schrijf dus *koesyn*, *prottestant*, *spelle*, *hanne*, *perre* en zo voort, omdat ik deze woorden aldus in mijn omgeving heb horen uitspreken, terwijl anderen misschien zullen schrijven *spelde*, *hande*, *perde* en mogelik ook *kosyn*, *protestant*.

Met deze hoofdpunten kunnen wij volstaan. 't Is zeer te wensen dat de heer Smith zo gauw mogelik een spellingsysteem, op prakties-fonetiese grondslag gebaseerd, in 't licht zal doen verschijnen.

HOOFDSTUK II.

Dialektiese Verschillen.

§ 11. Men leest bij Viljoen, § 91 alinea 1, het volgende:

„Dialektische Eigenthümlichkeiten, Verschiedenheiten in..... Aussprache der Wörter und Wortformen,..... gibt es ja in dem ganzen grossen Sprachgebiet kaum". Vgl. nog t. a. p. § 69. Hoewel 't zeker is dat men in het Afrikaans van eigenlike dialekten niet mag spreken, heeft de schrijver in de aangehaalde woorden de dialektiese eigenaardigheden toch zeker heel wat onderschat. Ik laat voor 't ogenblik buiten beschouwing de vorm van Afrikaans die leeft in de mond van de verarmde en dikwels heel laag gezonken blanken, welke wonen in de dun bevolkte en weinig bezochte streken van ons land, b.v. het Noordwesten van de Kaap Kolonie. Met de toestanden van die verachterde landgenoten zijn wij nog lang niet in voldoende mate bekend, doch volgens mededelingen van betrouwbare personen, die die streken weleens hebben bezocht, mogen wij aannemen dat de blanken aldaar een taal spreken die aanmerkelik afwijkt van het gewone Afrikaans, niet alleen in uitspraak, maar ook in de betekenis van de woorden, en niet 't minst in de zinsbouw. De gekleurde bevolking van de Kaap Kolonie — de Kaffers niet meegerekend —, die hun eigen taal hebben verloren en zich

uitsluitend van het Afrikaans bedienen, spreken eveneens een taal die van het gewone Afrikaans vrij wat verschilt. Vooral echter moeten de afwijkingen groot zijn in het Afrikaans van de zogenaamde Basterds, personen van een gemengd ras, in het Noorden en Noordwesten van de Kaap Kolonie en ten Noorden van de Oranje-Rivier, terwijl er grote overeenkomst bestaat tussen hun taal en die van de verachterde blanken in diezelfde streken. Ook de Grikwas spreken een soort Afrikaans, dat overeenkomst vertoont met de taal der verachterde blanken in bovengenoemde delen van het land. Hiervan zal ik enige voorbeelden geven aan 't eind van dit hoofdstuk. Vgl. over de Basterds en Grikwas G. W. Stow, The Native Races of South Africa (London 1905), p. 317, 318 en vlg., Theal, History of South Africa (London 1903), deel II (1795—1828), p. 57, 132 vlg. en p. 212.

Ik zal mij hier echter beperken tot het Afrikaans dat gesproken wordt in de beschaafde streken. Wegens het uitgestrekt gebied, en vooral door de omstandigheid dat er in dit opzicht zo goed als niets opgetekend is, wordt 't onmogelik nauwkeurig aan te geven waar en in welke mate de dialektiese eigenaardigheden voorkomen, waarvan hier sprake zal zijn. Ik deel hier mee wat ik zelf heb opgemerkt op mijn reizen en in de omgang met Afrikaners uit verschillende delen van het land, alsook wat ik op vragen, speciaal daartoe opgesteld, vernomen heb van een aantal landgenoten die uit verschillende delen van Zuid-Afrika afkomstig zijn en tans in Nederland studeren. Een gedeelte van deze dialektiese eigenaardigheden komen o. a. ook in het distrikt Worcester voor, waar ik geboren en opgegroeid ben en waarvan ik derhalve de taal, op afwijkende punten, als grondslag heb gekozen. De voornaamste dialektiese verschillen die ik ken, deel ik hier mede.

Vokalen.

§ 12. Naast *ie* vindt men de diftong *y* (*ei*) in *yder* naast *ieder*, *ymant* naast *iemant*, Vilj. p. 53, 14. Mansvelt geeft eveneens „*eider*". In Worcester [1]) ken ik enkel de vorm met *ie*.

§ 13. In plaats van de gerekte, gesloten *u*, vindt men in sommige streken de diftong *ou* in *waarskou* naast *waarsku*. Viljoen (p. 53, 13) geeft de vormen *waarskou* en *dou* als Afrikaans. *Waarskou* is mij in Worcester niet bekend, terwijl ik *dou* enkel uit het Nederlands ken. De heer Viljoen is, naar ik meen, afkomstig uit Richmond. *Waarskou* komt o. a. voor in Calvinia, Beaufort West, Rouxville en Middelburg (Transvaal), in sommige van die streken echter meer onder gekleurden. Vgl. over *ou* naast *u* J. te Winkel, Album-Kern, bl. 171 vlg.

Voor *rusie* hoort men tamelik algemeen *roesie*, hoewel deze vorm, teminste in Worcester, als plat wordt beschouwd.

Bij velen is de neiging heel sterk om de *u* te ontronden en nagenoeg gelijk te maken aan *ie*, zodat er haast geen verschil bestaat tussen de woorden beantwoordende aan Ndl. *muur* en *mier*. Gewoonlik wordt gezegd dat die neiging heel sterk is aan de Paarl, doch uit de mij gedane mededelingen is 't mij duidelik gebleken dat men deze overgang eveneens op grote schaal aantreft in de binnenlanden, o. a. te Graaff-Reinet en Rouxville. Algemeen Afrikaans is deze overgang echter niet, zodat de opmerking van Logeman, How to speak Dutch[4], p. 35, n°. 11, slechts voor 'n gedeelte juist is.

§ 14. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch gaat de gerekte, gesloten *e* over tot *ie*, die van de gewone *ie* enkel

---

[1]) Waar de naam van een dorp, b. v. Worcester, wordt genoemd, worden dorp en distrikt daarmee bedoeld.

daarin verschilt dat hij langer is. Het verschil tussen *bien* voor *been*, en *sien* ligt dus alleen in de lengte van de *ie*. Vóór *r* gaat *e* niet over tot *ie*: *weer*, *keer*, *seer*, *leer*, *beer* en zo voort. Dat de *e* in deze positie blijft, zal toe te schrijven zijn aan de invloed van de *r*, waarvoor een vokaal een opener uitspraak aanneemt. Naast *twee* geeft Mansvelt *twie*, en voegt aan de laatste vorm toe „bovenlandsch". Wanneer onder „bovenlandsch" verstaan moet worden ongeveer de Zuidelike gedeelten der Kaap Kolonie, zoals gewoonlijk 't geval is. dan is deze opmerking bepaald onjuist [1]). In Worcester o. a. wordt deze *e* niet als *ie* uitgesproken. Deze overgang is beperkt tot Paarl, Stellenbosch en naaste omgeving.

§ 15. *E* gaat over tot *eu* in *beusem* voor *besem* o. a. in Oudtshoorn, Riversdal, Willowmore en Rouxville. In Worcester is mij deze overgang niet bekend.

Opm. *Beusem* komt ook in gewestelik Nederlands voor; zie Ndl. Wdb., kolom 2451. In het Zaans heeft men *beuzem* naast *bezem*, zie Boekenoogen i. v.

§ 16. *E* wisselt af met de diftong *y* in *gemynte* naast *gemeente* onder anderen in Richmond (Vilj., bl. 53, 12), Koffiefontein, Rouxville en Middelburg (Transvaal). In Rouxville en Richmond o. a. hoort men eveneens *myning* naast *mening*, zie Viljoen t. a. p. Deze afwisseling is ook in het Mnl. gewoon, zie van Helten, Mnl. Sprk. § 59, d. In Worcester is hij mij niet bekend.

§ 17. In sommige streken is de neiging heel sterk om de *eu* te ontronden en nagenoeg gelijk te maken aan de korresponderende ongeronde vokaal *e*. Naar de ontvangen mededelingen, schijnt deze ontronding vooral veel voor te

---

[1]) In Worcester heb ik *bovenlands* wel horen gebruiken om aan te duiden de streek ongeveer van Wellington tot Kaapstad.

komen in de Noordelike en Oostelike gedeelten van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en de Transvaal. Hoewel de *eu* in het Afrikaans minder gerond is dan in het Nederlands, nadert hij niet zo zeer tot de *e*.

Opm. 1. In 't woord *Europa* verschilt de uitspraak van de aanvangsvokaal in sterke mate in verschillende streken, soms ook bij verschillende personen uit dezelfde streek. De echte geronde *eu* hoort men doorgaans niet, doch nu eens *Eropa*, dan weer *Ieropa*, *Uropa*, soms *Uiropa*. De laatste uitspraak is echter waarschijnlik meer aan invloed toe te schrijven van het Nederland, waarin *eu* in dit woord, en ook in enkele andere, dikwels als *ui* uitgesproken wordt.

Opm. 2. De vorm *juk* voor *jeuk*, die ik weleens in Worcester heb gehoord, is voor mij plat, zo ook *spulletjie*, vgl. *kinder-spulletjies* (Di Steweltjiis fan Sanni, Afrik. Ged., p. 71), voor *speuletjie*. Men hoort ook *nuk* voor *neuk* (afranselen), op zichzelf een ongunstig woord.

§ 18. Vrij algemeen is de afwisseling van *eu* met *ui* in ***sleutel*** naast ***sluitel***, ***peul*** naast ***puil***, ndl. ***puilen***. In Worcester o. a. worden de vormen met ***ui*** bepaald als plat beschouwd. Men hoort ook ***slytel***, dat uit ***sluitel*** ontstaan is door ontronding, zie § 27. In sommige andere distrikten, o. a. Stellenbosch, vindt men ***eu*** naast ***ui*** nog in ***geut*** naast ***guit***, ***smeul*** naast ***smuil***, ***peul*** „husk" naast ***puil***. Men hoort ook ***reun*** naast ***ruin***.

In de Noordelike en Oostelike delen van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal hoort men vrij algemeen ***hunning*** voor ***heuning***, Ndl. ***honing***.

Opm. Voor *meul*, Ndl. *molen*, de enige mij bekende vorm in Worcester, hoort men o. a. in Riversdal de vorm met toonloze *e* op 't eind *meule*. Deze vorm wordt ook door Mansvelt gegeven. Vgl. Oud-Beierl. *meulə*, Opprel, § 16, a.

§ 19. In een groot gedeelte van het Afrikaanse taal-

gebied, vooral in de binnenlanden, is de overgang van *i* tot korte *e* heel gewoon in sommige woorden. Zo hoort men ***neggi, geseg, opreg*** (ww.), ***distrek*** voor ***niggie, gesig, oprig, distrik.*** Terwijl de neiging vrij algemeen bestaat in het Afrikaans om in vele woorden de korte *e* vóór een nasaal te laten overgaan tot *i*: ***bring, dink, string*** (van het paardetuig), ***swingel*** enz., Ndl. ***brengen, denken, streng, zwengel,*** vindt men daarentegen in deze streken enkele woorden waarin *i* weer overgaat tot *e*: ***kent, kenners, pro(e)fensie*** voor ***kint, kinners, pro(e)finsie.*** De neiging bestaat om deze sekondaire *e*, zowel voor een niet-nasale konsonant als voor een nasaal, in mindere of meerdere mate te rekken, zodat bij velen de *e* in ***neggie, kent*** enz. de gerekte, open *e* van b. v. ***seh*** nadert.

In Worcester heb ik dikwels ***kent, kenners*** gehoord, doch terwijl de sekondaire *e*, voor zo ver hij hier voorkomt, stellig als onbeschaafd wordt beschouwd, hoeft dit in sommige andere distrikten van het land niet het geval te zijn. Zo zien vele beschaafden, o. a. in Oudtshoorn, niets plats in ***geseg*** voor ***gesig.***

In Worcester heb ik soms ***kens*** gehoord voor ***kins*** uit ***kints***, in de regel, hoewel niet uitsluitend, in de mond van minder beschaafden.

Opm. 1. In Afrik. Ged., bl. 11, leest men *neggi,* doch daarnaast *niggi,* zodat de eerste vorm misschien op een drukfout berust.

Opm. 2. Onder gekleurden heb ik dikwels *i* gehoord in plaats van korte *e* vóór nasaal, in die woorden waar de *e* bij de meesten blijft: *stim, onbekint, kin* voor *stem, onbekent, ken* voor *kan*. In de binnenlanden, o. a. in Transvaal, heb ik *i* ook onder blanken gehoord.

§ 20. Na palatale *g*, *sj* (d. i. de stemloze spirant gevormd met tong-blad en -punt) en de palatale klapper *tj*, gaat *i* dikwels over tot gerekte, gesloten *e*: ***geef, geester,***

(ook wel *sjeef*, *sjeester*), *tjees*, *tjeent*, *tjeners* voor *gif*, *gister*, *kis*, *kint*, *kinners*. In Worcester wordt *ee* in plaats van *i*, hetgeen ik onder gekleurden heb gehoord in *geef*, *geester*, als zeer plat beschouwd. In een groot gedeelte van de binnenlanden van de Kaap Kolonie, Oranje-Vrijstaat en Transvaal, o. a. Willowmore, Strijdenburg, Koffiefontein, Rouxville, Potchefstroom en Rustenburg, wordt in die overgang echter niets onbeschaafds gezien.

§ 21. Ongeveer in dezelfde streken van het land hoort men heel vaak *perskie* naast *perske* (Ndl. *perzik*), mrv. *perskies*, voor *perske*, *perskes*, en *oener* voor *onner*. Bij velen geldt deze overgang dan niet voor plat, wat in Worcester zonder uitzondering 't geval is.

Opm. Onder mindere blanken en onder gekleurden hoort men op sommige plaatsen, o. a. Koffiefontein en Middelburg (Transvaal), *sperskie* voor *perskie*.

§ 22. In de Westelike Provincie van de Kaap Kolonie zegt men gewoonlik *artappel*, *morre*, *noi* „jonge dame en benaming van de gekleurden voor de vrouw des huizes", in beide laatste woorden met de gerekte, open *o*, terwijl men in nagenoeg het overige gedeelte van het taalgebied gewoonlik hoort *ertappel*, *more*, *nooi*.

Opm. Op sommige plaatsen, b. v. in de buurt van Vereeniging, zegt men *nooi* van de vrouw des huizes, *nooie* van een jonge dame.

Evenzo moet *oek* (vgw.) vooral voorkomen in de Westelike Provincie, *ok* in de rest van het gebied, zie Viljoen, bl. 40.

Men leest herhaaldelik *goi* (waarmee korte *o* bedoeld zal zijn), in plaats van *gooi* in de Kon. f. Sk., bl. 77[2] (tweemaal), bl. 78[1] (viermaal). Hoogenhout geeft in het glossarium *goi*, en *gooi* tussen ( ). Hieruit mag men opmaken dat teminste in het distrikt Paarl, van waar

de heren du Toit (schrijver van de Kon. f. Sk.) en Hoogenhout afkomstig zijn, *goi* de gewone vorm is. In Worcester wordt *goi*, dat ik hier wel eens heb gehoord, als plat beschouwd.

§ 23. Vooral in de Oostelike Provincie van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal zegt men *ken* voor *kan*. Soms hoort men zelfs *kin*, zie § 19, opm. 2. Indien *ken* in Worcester voorkomt, ik zou haast zeggen in de Westelike Provincie, is 't stellig onder gekleurden en mindere blanken. In een brief van de weduwe P. Retief (Preller, Pieter Retief, bl. 119 vgl.) lezen wij tweemaal *ken*. Zij was volgens de schrijver uit de Oostelike Provincie afkomstig, en een heel beschaafde vrouw. Zoals bekend is, hoort men dikwels *ken* voor *kan* onder beschaafde Hollanders.

Een eigenaardigheid vooral van de Oostelike Provincie is eveneens *kon*, imperfektum van *ken*, waar wij in de Westelike Provincie het perfektum bezigen *het geken*, en *kon* alleen kennen als de verleden tijd van het hulpwerkwoord *kan*.

Taanta in plaats van *tanta* is plat in de Westelike Provincie, terwijl dit, o. a. in de binnenlanden van het taalgebied, niet 't geval hoeft te zijn.

§ 24. Een duidelik verschil tussen de Westelike Provincie en de rest van het gebied vertonen over 't algemeen de woorden *laag*, *laagte*. In de eerst genoemde streek, b.v. in Worcester. hoort men dikwels *leegte*, doch enkel onder gekleurden, mogelik ook bij minder ontwikkelde blanken. *Leeg* heb ik hier nooit gehoord. In het overige taalgebied behoren *leeg*, *leegte* bij velen tot de beschaafde uitspraak. Men hoort daar „die fool het *leeg* bij die gront geflie", „die man het te *leeg* geskiet", „die tafel staat *leeg*" en zelfs „'n *leee* tafel", „'n *leee* huis", waarvoor men elders zegt „'n *lae* tafel", 'n *lae* huis". 't Moet dan uit het verband worden opgemaakt of *leeg* of *laag* bedoeld is.

Opm. Volgens Heinsius, Klank- en Buigingsleer van de taal des Statenbijbels § 13, is *leeg* in de hedendaagse dialekten zeer verbreid. Het komt overal voor „met uitzondering van Waterland, Amsterdam, West-Utrecht en Zuid-Holland tot aan de Maas. Voor Kiliaan en Plantijn is *leege* de gewone vorm." Vgl. nog Opprel, Het Dialect van Oud-Beierland, § 7. Voor *leeg* in het Mnl. en in de taal van de zeventiende eeuw, verwijs ik naar te Winkel, Geschiedenis der Ndl. Taal, bl. 69.

§ 25. In verschillende streken zeggen beschaafden ***pappelier***, zonder dat, naar 't schijnt, deze vorm tot een bepaald gedeelte beperkt is. Mij is in Worcester enkel ***poppelier*** bekend. In de buurt van Vereeniging o. a. komt ook voor ***kambys*** voor ***kombuis***, doch niet bij beschaafden.

§ 26. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch bestaat de neiging de gerekte, gesloten *o* uit te spreken als lange *oe*, zodat deze sekondaire *oe* van de gewone *oe* alleen in lengte verschilt. Men hoort dus ***boem***, ***loep***, ***sloet***, ***koep***, ***loet*** enz., met lange *oe*, voor ***boom***, ***loop***. ***sloot***. ***koop***, ***loot***. Vóór *r*, die aan de voorafgaande vokaal een opener uitspraak geeft, gaat *oo* niet over tot *oe*: ***boor***, ***hoor***, ***stoor***, ***foor*** enz.

§ 27. In vele streken is de neiging heel sterk om de diftong ***ui*** te ontronden en nagenoeg, of in 't geheel, gelijk te maken aan de diftong *y*. Men hoort dan ***mys***, ***hys***. ***byte***, ***tyn***, ***bryn***, ***dyk*** enz., voor ***muis***, ***huis***, ***buite***, ***tuin***. ***bruin***, ***duik***. Ook hier krijgt de Paarl dan weer de schuld, en wordt vaak gezegd dat deze overgang uitsluitend daar wordt waargenomen. Uit de ontvangen opgaven is 't mij echter gebleken dat *y* in plaats van ***ui*** vooral in de binnenlanden veel voorkomt. o. a. in Oudtshoorn, Rouxville en Potchefstroom. In Worcester kan ik mij niet herinneren deze ontronding gehoord te hebben.

§ 28. Men hoort ***henning*** voor ***hyning*** o. a. in Willow-

more. Ook Mansvelt geeft *heining* (d. i. *hyning*) of *henning*. In Oudtshoorn hoort men ook *hening*.

§ 29. In de Westelike Provincie zegt men *skree*, *grawe*. Verder naar het Noorden en Oosten schijnen *skreeu*, *skreeou* naast *skrou*, *graau*, *graaou*, *grau*, *graou*, *grou* de meer gewone vormen te zijn. Voor zo ver deze vormen in de Westelike Provincie voorkomen, gelden ze voor plat.

Zowat overal hoort men, gewoonlik onder gekleurden, *lou* naast en voor *leeou*.

Konsonanten.

§ 30. In het distrikt Malmesbury hoort men, haast zonder uitzondering, in plaats van de gewone Afrik. tand-*r* de keel-*r*, waarbij echter zo goed als geen trilling van de huig wordt waargenomen.

§ 31. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch wordt de verbinding *tj*, in de verkleiningsuitgang *-tjie*, door velen als $t + j$ uitgesproken, evenals in het Nederlands. In de rest van het gebied wordt *tj*, voor zo ver *-tjie* niet door *-kie* vervangen wordt, als palatale klapper uitgesproken.

§ 32. Volgens Viljoen, § 91, wordt de uitgang *-tjie* in de Noordelike gedeelten, inzonderheid in de Oranje Vrijstaat en Transvaal, meestal door *-kie* vervangen. Volgens de ontvangen opgaven, is dit te sterk gezegd, hoewel 't schijnt dat *-kie* in deze streken in verschillende woorden voorkomt in plaats van *-tjie*.

§ 43. In de Noordelike en Oostelike gedeelten van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal, gebeurt 't vaak dat *g* en *k* respektievelik overgaan tot de palatale *g* en de palatale klapper *tj* vóór *i* en korte *u*, waarbij *i* dan gewoonlik overgaat tot de gerekte, gesloten *e*: *gif* naast *geef*, *gister* naast *geester*, *gulp*, *tjis* naast

tjees, *tjint* naast *tjeent*, *tjinners* naast *tjeners*, voor *gif*, *gister*, *gulp*, met gutturale *g*, *kis*, *kint*, *kinners*. Deze overgangen neemt men ook bij beschaafden waar, hoewel velen onder hen dat zullen loochenen. *K* gaat dan ook over tot *tj* vóór *ee*: *tjeer*, *tjeel* voor *keer*, *keel*. Ook vóór *ui* hoort men *tj* in *tjuiken* voor *kuiken*.

Dikwels hoort men in deze streken *sj* (d. i. de palatale spirant gevormd met tong-blad en -punt) in plaats van de palatale *g* vóór *i*, *ee* en korte *e* : *sjif*, *sjister* naast *sjeef*, *sjeester*, *sjee*, *sjelt* voor *gif*, *gister*, met gutturale *g*, *gee*, *gelt*, gewoonlik met palatale *g*; *sj* schijnt echter meestal voor plat te gelden.

In Worcester heb ik onder gekleurden de palatale *g* gehoord in *gif*, *gister* naast *geef*, *geester*; in *gulp* is hij mij daar onbekend. Eveneens is mij *sj* voor *g*, palataal of gutturaal, en *tj* voor *k*, in Worcester ten enenmale onbekend. Zelfs in de Westelike Provincie komt *tj* in plaats van *k*, volgens de ontvangen opgaven, niet voor, doch *sj* voor *g* schijnt daar sporadies wel voor te komen.

§ 34. In vele delen van het land, vooral de Noordelike en Oostelike, gaat *k* over tot *t* vóór *l* : *tluit*, *tlont*, *tlip*, *tloof* voor *kluit*, *klont*, *klip*, *kloof*. Het verschil in uitspraak, op zichzelf niet groot, ontsnapt dikwels aan het oor ; ik kan mij niet herinneren deze overgang ooit in de Westelike Provincie, inzonderheid Worcester, te hebben gehoord.

§ 35. Voor zo ver mij uit eigen waarneming bekend, en ook naar de ontvangen opgaven, is *w* in de Westelike Provincie, inzonderheid in Worcester, steeds labiodentaal. Bij iedereen uit de rest van het taalgebied naar wiens taal ik heb geluisterd, hoorde ik na een konsonant een bilabiale *w* uitspreken, waarbij de lippen echter niet zo ver uitgestoken worden als bij de Eng. *w*. Bij sommigen hoorde ik de bilabiale *w* enkel na een gutturale konso-

nant: *kwagga*, *ghwarrie*, *kwartaal*, *kwas*, *kwaat*. *kweper*; bij anderen na elke konsonant, gutturaal of niet: *sweep*, *swerm*, *dwing*, *dwaal*, *twijfel*, *twee*, *twaalf*, *twis* enz. Vgl. § 87, 4.

§ 36. Op één syntakties punt o. a. is er een duidelik verschil tussen het beschaafde Afrikaans van de Westelike Provincie en, over 't algemeen gesproken, van de rest van het gebied. In een zin waarin van het hoofdwerkwoord een tweede werkwoord afhangt — eigenlik een infinitief, wat men echter in 't Afrikaans aan de vorm doorgaans niet kan zien —, dat dikwels een voorwerp bij zich neemt, vindt men in de laatst genoemde streken meestal dat de twee werkwoorden onmiddellik op elkaar volgen, en daarna het objekt en de bepalingen: „'n paar dae daarna *gaan drink* Jakhals een agtermiddag water" (O.K., I, 136, door M. H. Neser, van wie men zou vermoeden dat hij, blijkens 't gebruiken van *ok*, niet uit de Westelike Provincie afkomstig is), „Oom Piet *gaan maak* toen die deur oop", (t. a. p., 236[2]), „maar hasi *kom steel* snags as dit donker is fan di dam se water" (O.K., II, 15[2]), „toen *kom kijk* di boer" (t. a. p. 35[2]), „ons twee *gaan steek* hom uit" (t. a. p. 214[1]), „as julle *loop hang* di krappe en paddas op" (O.K., III, 53[1]). In de Westelike Provincie komt deze volgorde wel voor, doch dan uitsluitend onder minder beschaafden, inzonderheid gekleurden, terwijl hier doorgaans de twee werkwoorden van elkaar gescheiden worden door het objekt en de bepalingen, of een ander woord in de zin: b. v. „'n paar dae daarna *gaan* Jakhals een agtermiddag water *drink*", „toe *kom* die boer *kyk*" enz.

§ 37. Ook in zake provincialismen, woorden en uitdrukkingen die verschillende gedeelten van het land soms met elkaar gemeen hebben, terwijl zij in andere streken ongewoon of zelfs onbekend zijn, bestaat er meer verschil

in het Afrikaans dan in de regel wordt aangenomen. Wegens het uitgestrekt gebied, is 't echter uiteraard moeilik dit in biezonderheden na te gaan.

§ 38. Wanneer wij de verschillen, in de voorafgaande paragrafen vermeld, nagaan, volgt daaruit onder meer het volgende:

1. Dat 't over 't algemeen heel moeilik is grenzen aan te geven voor de waargenomen verschillen. Voor sommige afwijkingen, b. v. lange *ie*, lange *oe* voor *ee*, *oo*, *tj* gelijk aan *t* + *j* en niet gelijk aan de palatale klapper, de keel-*r*, kunnen wij meer bepaalde streken aanwijzen; meestal gaat dit echter bezwaarlik. Toch heb ik gemeend deze proeve van dialektiese eigenaardigheden te mogen geven, en ik houd mij er van overtuigd, dat, wanneer een uitgebreid onderzoek op de plaatsen zelf ingesteld wordt, er nog veel meer aan 't licht zal komen, waarmee de Afrikaanse taalwetenschap haar voordeel zal kunnen doen.

2. Dat de verschillen voor 'n aanzienlik deel hierop neerkomen, dat wat in sommige gedeelten voor onbeschaafd geldt, in andere streken als in alle opzichten beschaafd wordt beschouwd, en dat wel door goed opgevoeden. Ik zou hier naam en toenaam kunnen noemen van verschillende personen, die mij herhaaldelik de verzekering gaven dat zekere vormen van uitspraak alleen onder gekleurden, desnoods minder beschaafde blanken, worden gehoord, terwijl dezelfde zegslieden later, bij het onbewust spreken, dezelfde eigenaardigheden in hun taal lieten horen, hoewel ze reeds enkele jaren weg zijn uit de omgeving waar ze geboren en opgegroeid zijn.

3. Dat deze afwijkingen vóór de Grote Trek (± 1834—1840) moeten bestaan hebben, doch dan niet omdat zij anders groter hadden moeten zijn, zoals V i l j o e n zegt, § 69 — daarvoor is sedert 1834 te weinig tijd verlopen —, maar omdat ongeveer dezelfde verschillen ook in

een groot gedeelte van de Oude Kolonie bestaan, soms onder minderen, dikwels onder de beschaafden.

In verschillende opzichten kan men de Westelike Provincie, met uitzondering vooral van de distrikten Paarl en Stellenbosch, van de rest van het taalgebied scheiden.

§ 39. Ik geef hier enkele staaltjes van Afrikaans in de mond van Grikwas en andere gekleurden.

In O.K, I, 163, zegt een Grikwa: „Wel, *duusman sê kind* [1]), jy fra in myn karakter, mar ek sal jou dit fertel. Op di plaas waar ek *le* ry het. is twé niggiis, en toen ek di werf le inkom, toen le staan sy mar daar".... „Toen ek afklim, sê hy se fader,... en hy se moeder sê"...., „galiefte niggiis, ek le soek na 'n frou". „Ja, et sê, mar dan moet jy dat ons *more* di ou folk le fra, om te loop trou".... „Ek wat Karools is, gevoel my fandag reg onbekwaam".... „Want ferlede week het ek nog met ander fan ons manne gaan le blesbok skiit, en toen het mos daar ongeluk gekom; want fan ons agtermanne het mos fan ons foorste manne ge *le brik skiit* [2]) en dat was fan ons feel beterste manne, fan mama Doortji sê soort". „Ek fraag an di man:" „Het se man, hoe het jy dan gemaak? Jy het mos le brik skiit". „Het sê, ek had self spyt, want dit is 'n feel beterste man; mar ek wil gaoer [3]) het, en toen het ek gakoer [3]). Ek denk fendag an Boomplaas, want daar het *ons* mos *wat Grikwas is* mos folriem gejaag, en wat ou rooies is het gelê rol, want di boer het mos fer ons uitgearle" [4]).

In deel II, bl. 89, lezen wij van een Grikwa: „hay,

---

[1]) De kursiveringen zijn van mij.

[2]) *brik* voor *breek* betekent „dood".

[3]) *gaoer* = over heen schieten, *gakoer* = te kort schieten.

[4]) *uitgearle* moet ongeveer betekenen „een nederlaag bezorgen, klop geven."

etse, deusman se kind, jy le stan skint Grikwa se kind by di korakter, het deusman se kind ni ge le stan oplet, hoe boer se kind le stan ferwonder by di plaas, hoe Krikwa se kind le stan lees di krant ni?"....

„Wat le stan jy nog di dood [1]) le ry? osse moeg, wa'e le banka [2]) swaar,.... le stan fat di dood, *goi* by water".

„Etse broer goete, Grikwa se kind le stan loop *nout* by donker ni ... Etse broer goete le stan praat nou fan di dai [3]) dat duiwel nou sal le stan ry met hond se kind"....

„Ai etse praat nou fan Doortji goete wat al aand le stan donker karn di groot karn; ou *nooi* goete kan le stan dood slaan Doortji goete, mar Grikwa se kind le stan loop *nout* donker by *strou*heus (strooihuis) ni". Van 'n Boesman lezen wij in O. K., II, bl. 21: „Mentig! mar kyk, so 'n ysterfark-goed!.... hy laat 'n mensgoed daarom lelik skrik! Mastig! ekke wou oek weg spreeng, en ek fal o'er di kleep, en een trap bo op mien, dat ek biina bars. Mastig! baas Sarel het ferniet 'n groot mond, hy hardloop daarom nes ons goed".

In Deel IV, bl. 23, 24 zegt 'n Grikwa: „Ai, heetze, as di *Lou* di feul le foung, dan moet hy dood, ja dat ees seker, hy moet dood, as dit so ees", „di Lou moet *gesoek kom*; hy moet di fandag dood". „Ja, soos eek foel oek reeg ongereus, een fan oens sal moet gefoung woord. Des jammer lat oens ni weet wi dat hy ees dan kon oens hom by di hoeis gelastaan het". Een ander zegt: „Jammer lat oens ni seker ees wi lat hy ees, anders kon oens lat hy te *oemdraai*". Een derde zegt: „Ai, heetse, terwyl lat oens nou ni seker ees wi sal gefoung woord, nou moet ons liwerste almal lê *oemdraai* en hoeistoe gaan, dan ees oens almal fylig".

---

[1]) *dood* = dode.

[2]) *banka* voor *baing* = zeer. [3]) *dai* = dag.

Opm. 1. Het gebruik van *le, lê* komt o. a. voor onder de arme blanken in het Noordwesten van de Kaap Kolonie, evenals de uitdrukking *lê breek (brik) skiet*, en *goet(e)* als achtervoegsel. *Le, lê* is ontstaan uit *leggen*, vgl. Afrik. *leh*, zoals Hesseling reeds heeft vermoed, zie Negerhollands der Deense Antillen, p. 106. Vgl. over het gebruik van *le* in het Negerhollands, waar het dikwels voorkomt, t. a. p. § 58. Ook hoort men in dat deel van de Kaap Kolonie *gaoer*, en *gefloer* voor *geferloor*.

Opm. 2. De omschrijving *ons wat.... is, jy wat.... is* enz., zo gewoon onder deze en andere gekleurden, hoort men eveneens veel onder beschaafde blanken door het hele land. Vergelijk met uitdrukkingen als *Grikwa se kind, duusman se kind* enz., de gewone Afrikaanse uitdrukking *hont se kint* „verstoteling".

Opm. 3. Vgl. over *goi* § 22.

Opm. 4. *Nout* voor *nooit* heb ik als platte uitspraak ook in Worcester gehoord. Vgl. verder *strou*(heus) voor *strooi*(huis).

Opm. 5. Vgl. over *lou* voor *leeou*, § 29.

Opm. 6. Het gebruik van *kom* in „di Lou moet gesoek *kom*" hoort men veel onder blanken. Mij is meer gewoon *moet gesoek* wort of worre.

Opm. 7. Met *oem* in *oemdraai* voor *omdraai*, vergelijke men *oener* voor *onner*, § 21.

Opm. 8. Vgl. over *more* voor *morre* § 22.

HOOFDSTUK III.

Vokalen.

§ 40. Het Afrikaans heeft de volgende vokalen en diftongen:

1. Korte vokalen:

a: b*a*k, b*a*s, b*a*t;
e: n*e*t, b*e*t;
i: m*i*n, w*i*n, w*i*t;
o: n*o*g, gr*o*f, b*o*k;
u: l*u*g, m*u*f, p*u*t;
e (ə): gew*e*l, lep*e*l.

2 Gerekte vokalen:

a: r*aa*m, h*a*mer, p*aa*r;
e (gesloten): b*ee*n. n*e*ghe, m*ee*r;
e (open): s*e*h, w*e*rk, f*e*l;
i: w*i*hhe (mrv. van w*i*g);
ie: s*ie*n, m*ie*r;
eu: n*eu*s, d*eu*r;
o (gesloten): h*oo*g, l*o*te, b*oo*r;

o (open): s*o*hhe (mrv. van s*o*g), m*o*rre, p*o*l;
oe: r*oe*t, b*oe*r;
u (gesloten): n*uu*t, r*u*sie, m*uu*r;
u (open): br*u*hhe (mrv. van br*u*g).

Opm. Hoogenhout (bl. 1 en 2) heeft zich vergist waar hij *oe*, *eu* tot de diftongen rekent, *y* daarentegen tot de vokalen. 't Is juist anders om, evenals in het Nederlands.

1. Korte diftongen:

ai: kw*ai*, t*ai*, b*ai*ng;
y (*əi*): h*y*, r*y*s;
oi: g*oi*, t*oi*ng (flard);
ui: h*ui*s, m*ui*s.

2. Lange diftongen:

aai: l*aai*, b*aai*;
ei (open *ē*, alleen in tussenwerpsels): h*ei*, *ei*;
ooi: *ooi*, l*ooi*;
oi (open *ō*): n*oi*;
oei: k*oei*, r*oei*;
aau: gr*aau*;
eeu: l*eeu*, sn*eeu*;
ou (gesloten *ō*): h*ou*t, b*ou*, p*ou*.

Triftongen:

aaou: gr*aaou*;
eeou: l*eeou*, sn*eeou*.

Opm. De Afrikaanse diftongen en triftongen hebben het eerste deel geaksentueerd, evenals in het Nederlands, vgl. Roorda, § 122, 123.

§ 41. Voor ik overga tot de behandeling van de afzonderlike vokalen en diftongen, wil ik wijzen op de voor-

naamste verschillen in uitspraak tussen de Afrikaanse en Nederlandse klinkers en tweeklanken. Om dit verschil des te duideliker te doen uitkomen, heb ik, in navolging van Sweet (Primer, bl. 24), een tabel [1]) opgesteld voor het Afrikaans (I), ter vergelijking van de tabel voor het Nederlands (II) die ik heb overgenomen uit Roorda, bl. 25.

Hierbij moet het volgende opgemerkt worden:

1. In 't algemeen mag men spreken van de *horizontale* en de *vertikale* bewegingen van de tong. Volgens de eerste, verdeelt men de vokalen in *achtervokalen, tussenvokalen* en *voorvokalen*, volgens de tweede, in *bovenvokalen, middenvokalen* en *benedenvokalen*. Hiermee zijn alleen de hoofdstanden aangegeven. Met de meer vertikale bewegingen van de tong gaat gewoonlik gepaard de nadering of verwijdering van de onderkaak.

2. Elk van deze groepen kan verder verdeeld worden in *nauw* en *wijd*. Bij 't vormen van nauwe vokalen, voelt men een zekere spanning in dat gedeelte van de tong waarmee de vokaal wordt gevormd. De tong is meer bolvormig, waardoor het mondkanaal vernauwd wordt. Bij de wijde vokalen is de tong slapper, platter en breder.

3. Verder kan elke vokaal *gerond* of *ongerond* zijn. De ronding vindt plaats door samentrekking van de lippen en wangen, waardoor de mondholte zijdelings vernauwd wordt. Voor verdere biezonderheden verwijs ik naar Sweet, Primer, bl. 13 vlg., en Roorda, bl. 17 vlg. In de volgende tabellen zijn die vakjes opgelaten waarin in het Afrikaans en Nederlands geen vokalen voorkomen.

---

[1]) 't Is mij een groot genoegen bij deze mijn dank uit te spreken aan de heer J. J. Smith, die mij bij 't opstellen van deze tabel heeft geholpen.

I. Afrika

Nauw.		
		bovenvoorvokaal *ie* s*ie*n
	middentussenvokaal *i* m*i*n	middenvoorvokaal *ee*⊥ b*ee*n, n*e*ghe
benedenachtervokaal *a*⊥ b*a*k *a*(i) t*a*i		benedenvoorvokaal *e*⊥ n*e*t
Gerond Nauw		
bovenachtervokaal *oe* r*oe*t		bovenvoorvokaal *uu* n*uu*t, r*u*sie
middenachtervokaal *oo*⊥ h*oo*g, l*o*te	middentussenvokaal *u* p*u*t	middenvoorvokaal *eu*⊥ n*eu*s
benedenachtervokaal *o*⊥ n*o*g, d*o*m, b*o*k *o*(i) g*o*i		

⊥ betekent „hoog" (zie § 48, noot).

ise Vokalen.

Wijd.		
		bovenvoorvokaal *i*(e) fraa*i*, (e)*i* re*i*s (rys)
	middentussenvokaal *i* w*i*hhe *e* gew*e*l *e*(i) r*e*is (rys)	middenvoorvokaal *ee*⊥ k*ee*r, f*e*re
benedenachtervokaal *aa*⊥ r*aa*m, h*a*mer *aa*(i) l*aa*i		benedenvoorvokaal *e* s*e*h w*e*rk *e*lf
Gerond Wijd		
bovenachtervokaal *oe* b*oe*r (ee)*u* lee*u*		bovenvoorvokaal *u* m*uu*r (u)*i* mu*i*s
middenachtervokaal *oo*⊥ m*oo*r *o*(u) h*o*ut, b*o*u	middentussenvokaal *u* j*u*rk br*u*hhe *u*(i) h*u*is	middenvoorvokaal *eu* d*eu*r, p*eu*l
benedenachtervokaal *o* s*o*hhe, m*o*rre, b*o*l, *o*(i) n*o*(i)		

Nauw.		
		bovenvoorvokaal *ie* z*ie*n
	middentussenvokaal *u*(i) h*u*is	middenvoorvokaal *ee* b*ee*n, n*e*gen
benedenachtervokaal *a* b*a*k		benedenvoorvokaal *e* n*e*t ė(i) [r*e*is]
Gerond Nauw.		
bovenachtervokaal *oe* r*oe*t		bovenvoorvokaal *uu* min*uu*t, r*u*zie
middenachtervokaal *oo* h*oo*g, [l*o*ten]		middenvoorvokaal *eu* n*eu*s, [p*eu*l]
benedenachtervokaal *o* n*o*g b*o*l b*o*uw		benedenvoorvokaal *u* p*u*t

De voorbeelden tussen [ ] zijn door mij ingevoegd.

landse Vokalen.

Wijd.		
		bovenvoorvokaal *i* fraai, fabr*i*kant re*i*s
		middenvoorvokaal *i* m*i*n *ee* k*ee*r
benedenachtervokaal *aa* r*aa*m, h*a*mer *aa*(i) [w*aa*ien]		
Gerond Wijd.		
bovenachtervokaal *oe* boer (?) (o)*u* leeu*w*		bovenvoorvokaal *u* m*uu*r (u)*i* mu*i*s
middelachtervokaal *o* moor (?) d*o*m, b*o*k	middentussenvokaal *e* gev*e*l	middenvoorvokaal *eu* d*eu*r

§ 42. Vóór *l* en *r* wordt een korte vokaal gerekt. Dit is vooral duidelik wanneer men de uitspraak van de *ĕ* vóór *l*, *r* vergelijkt in het Afrikaans en het Nederlands, b. v. in het woord *gelt* tegenover Ndl. *geld*, *werk* tegenover Ndl. *werk*. De *e* is wijd in het Afrikaans, nauw in het Nederlands. De volle lange vokalen vindt men in het Afrikaans in de regel enkel vóór *r* en *l*: *paar*, *jaar*, *faal*, *skaal*. Vgl. voor de Ndl. lange vokalen, Dijkstra, § 2.

§ 43. De nauwe vokalen van het Afrikaans zijn niet zo nauw als dezelfde vokalen in het Nederlands. Zij staan eigenlik tussen de nauwe en wijde vokalen in. Bij het vormen van deze vokalen is de tong minder gespannen in het Afrikaans. Dit geeft een doffere klank aan de Afrikaanse nauwe vokalen. Vgl. Sweet, Sounds of Eng., § 174.

§ 44. De voorvokalen *uu*, *eu* worden minder gerond in 't Afrikaans dan in 't Nederlands, hoewel de mate van ontronding verschilt in verschillende streken, zie § 13, 17. Door sommige Afrikaners wordt ook de diftong *ui* (zie § 47) ontrond en gelijk gemaakt aan de diftong *y* (əi, zie § 45). Vgl. § 27.

§ 45. Wanneer men de twee tabellen vergelijkt, dan ziet men dat het Afrikaans een grotere voorliefde vertoont voor tussenvokalen. Vgl. Sweet, t. a. p. Afr. *i* is een nauwe middentussenvokaal, Ndl. korte *i* is een wijde middenvoorvokaal. Afrik. korte *u* is een middentussenvokaal, Ndl. korte *u* is een benedenvoorvokaal. Het eerste deel van de Afrik. diftong *y* is de wijde tussenvokaal (ə), het eerste deel van de Ndl. diftong *ij* (*ei*) is de nauwe benedenvoorvokaal *e*.

§ 46. Het eerste gedeelte van de Afrik. diftong *ou* is de wijde middenachtervokaal *oo*, het eerste deel van de Ndl. diftong *ou* is de nauwe benedenachtervokaal *o*.

§ 47. Het eerste gedeelte van de Afrik. diftong *ui* is

de wijde, geronde middentussenvokaal, het tweede gedeelte is de wijde, geronde bovenvoorvokaal *uu*. Omtrent de delen van de Ndl. diftong *ui*, inzonderheid omtrent het eerste gedeelte, bestaat er een aanmerkelik verschil tussen de opgaven van Roorda, § 125, en Dijkstra, § 34, 35. Volgens Roorda, t. a. p., is het eerste bestanddeel van *ui* de ongeronde, nauwe middentussenvokaal, maar dikwels gerond, wanneer het tweede gedeelte gerond is; volgens Dijkstra, t. a. p., is het eerste bestanddeel de geronde vorm van de *e* in *weg*, dus de geronde, nauwe benedenvoorvokaal. Roorda geeft het tweede gedeelte van *ui* aan als een wijde, *ongeronde* bovenvoorvokaal, maar dikwels *gerond*; Dijkstra zegt dat het tweede gedeelte gelijk is aan de *uu* van *muur*, d. i. de wijde, *geronde* bovenvoorvokaal. Naar mijn bescheiden mening heeft Dijkstra de bestanddelen van de gewone Hollandse *ui* juister aangegeven. Volgen wij Dijkstra, dan komt het verschil hierop neer: het eerste gedeelte van Ndl. *ui* is een *nauwe*, geronde *benedenvoor*vokaal, terwijl het eerste gedeelte van Afrik. *ui* een *wijde*, geronde *middentussen*vokaal is. In ieder geval bestaat er zonder twijfel een duidelik verschil in uitspraak tussen Ndl. en Afrik. *ui*, welk verschil m. i. 't best verklaard wordt door de mening van Dijkstra te aanvaarden.

§ 48. Afrik. *ee*, *e* (nauwe voorvokaal), *eu*, *a*, *aa*, *oo*, *o* (nauwe achtervokaal) zijn „hoger" [1]) dan dezelfde vokalen in het Nederlands, waardoor zij een doffere klank krijgen.

§ 49. Er bestaat maar één korte *o* in het Afrikaans, namelik de nauwe benedenachtervokaal. In het Nederlands

---

[1]) *Hoger* duid aan verder naar boven dan een der drie hoofdstanden, die door de tong, wat betreft zijn vertikale bewegingen, wordt ingenomen. De mond is bij het uitspreken van deze vokalen in het Afrik. meer gesloten dan in het Ndl.

heeft men er twee: de nauwe benedenachtervokaal, en de wijde middenachtervokaal. Vgl. tabel II, en Dijkstra § 34.

Wanneer men op al deze afwijkingen let, wordt 't duidelik dat die Afrikaanse en Nederlandse vokalen welke maar al te vaak als identiek worden beschouwd, toch in uitspraak aanmerkelik van elkaar kunnen verschillen.

1. Korte Vokalen.

a

§ 50. Korte *a* (*a* ⊥, vgl. tabel I en § 48) komt gewoonlik alleen in gesloten lettergrepen voor: *bak, kat, lat, appel.* In een open lettergreep wordt *a* gerekt in *fate, gate, dae, flae, slae* (zie § 108), *glase,* mrv. van *fat, gat, dag, flag, slag, glas.* Volgens Du Toit, Afrik. Studies, p. 85, hoort men ook *gatte* voor *gate.* Na rekking van *a* en overgang van intervokale *d* tot *i*, ontstaat de diftong *aai* in *baaie* (naast *batte*), *blaaie, paaie, skilpaaie,* mrv. van *bat, blat* (van 'n boek), *pat, skilpat,* waar *d* op 't eind verscherpt is tot *t.* Zie § 132, 2. Vgl. over de vormen *gaaie, mierkaaie* voor *gate, mierkatte,* t. a. p., opm. 5. Du Toit, t. a. p., geeft ook het mrv. *patte* voor *paaie.* Korte *a* blijft in *dakke, ratte* tegenover Ndl. *daken, raden, raderen.* Het mrv. *dakke* bestaat ook in het Oud-Beierlands, Opprel, § 4, zodat de korte *a* in dit woord niet juist aan kreoliserende invloed hoeft toegeschreven te worden, zoals Du Toit wil, t. a. p. In plaats van een korte *a* vindt men een gerekte, gesloten *e* in *stede,* mrv. van *stat,* vgl. Te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 126.

Opm. 1. Vgl. over *kan* § 23. *Ken* is de gewone vorm in het Oud-Beierlands voor het daar ongebruikelike *kan,* zie Opprel, § 2, a, opm. Vgl. verder Boekenoogen, Zaansche Volkstaal, i. v. *kunnen.*

Opm. 2. *Rak* is de enige vorm in het Afrikaans tegenover Ndl. *rek*, waarnaast ook wel *rak*, zie van Dalen en Boekenoogen i. v.

Opm. 3. *Grag*, met korte *a*, is de mij in het gebruik bekende Afrik. vorm voor Ndl. *graag*. In het Pat. Wdb. wordt enkel *graag* gegeven. Over *taanta* voor *tanta*, zie § 23.

Opm. 4. Men heeft korte *a* in Afrik. *malfa*, *tanta*, tegenover Ndl. toonloze *e* in *malve*, *tante*.

Opm. 5. Afrik. korte *a* staat tegenover Ndl gerekte, gesloten *o* in *hiersa*, *daarsa*, Ndl. *hierzo*, *daarzo*. Korte *a* uit gerekte *o* heeft men ook in *Masbieker*, dat van *Mozambique* gevormd is. Korte *a* vertoont Afrik. *pa(m)poen* naast korte *o* in Ndl. *pompoen*. Vergelijk over *pappelier* naast *poppelier* § 25.

e

§ 51. Korte *e* (nauwe, ongeronde benedenvoorvokaal, zie tabel I en § 48) komt alleen voor in gesloten lettergrepen: *mes*, *wet*, *emmer*, *letter*.

In een paar woorden gaat *e* in open lettergrepen over tot de gerekte, gesloten *e*: *gebede*, *befele*, mrv. van *gebet*, *befel*. Du Toit, Afrik. Studies, p. 85, geeft ook 't mrv. *gebette*. Het Afrikaans heeft gerekte *e* in het verkleinwoord *speletjie*, Ndl. *spelletje*.

Bij synkopee van intervokale *gg*, gaat *e* over tot de gerekte, open *e*, in welk geval de rekking door *h* aangeduid wordt (zie § 10, 3): *ehhe*, *lehher*, Ndl. *eggen*, *legger*. Zie § 108. Vgl. over *leh*, *seh*, § 109, opm. 3.

Opm. 1. Afrik. *lek* geeft zo wel Ndl. *lekken*, intrans., als *likken*, trans., weer. *Ek* is de gewone vorm, inzonderheid wanneer het aksent er op valt, van Ndl. *ik*. Aan Ndl. *kin* beantwoordt Afrik. *ken*. Ten onrechte beschouwt Viljoen, p. 51, *ken* als noordhollands, zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 247, 4o.

De opmerking van Logeman, How to speak Dutch, p. 35, no. 10, dat Afrik. korte *e* en *i* zo gelijk zijn aan elkaar dat men *ĕ* vindt voor Ndl. *ĭ* en omgekeerd, is geheel onjuist. Er is een duidelik verschil tussen Afrik. korte *e* en *i*. De verwarring berust gedeeltelik op vroegere historiese vormen. Van hetzelfde verschijnsel vindt men sporen in het Nederlands: b. v. *leggen* voor *liggen*, terwijl er toch een groot verschil bestaat tussen Ndl. *ĕ* en *ĭ*. Over Mnl. *legghen* voor *ligghen*, zie van Helten, Mnl. Spr., § 162, b. Eveneens is 't onjuist dat de Afrikaner *en* zegt voor Ndl. *in*, zie Logeman, t. a. p. Voor Nederl. *ekspres* hoort men in het Afrikaans *ekspres, espres, aspris.*

Opm. 2. Aan Ndl. *eind(e)* naast *end* beantwoordt Afrik. *ent*, vgl. Oud-Beierl. *end*, Opprel, § 3.

Opm. 3. Korte *e* vertoont Afrik. *ketting*, Ndl. *keten*, waarnaast, als Hollandse of meer bepaald Noord-Holl. vorm *ketting*, zie Franck, Etym. Wdb. i. v., te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 40. *Ketting* is eveneens de enige vorm in 't Oud-Beierlands, zie Opprel, § 40. *Lep(oog)* „druipogig" heeft korte *e* naast *ee* in Ndl. *leep(oog)*.

Opm. 4. Over *kekkel* „klokken, babbelen", Ndl. *kakelen*, zie Mansvelt i. v., Viljoen, p. 53. Ten onrechte veronderstelt Viljoen (t. a. p.) een vorm *kekkelen* voor het Noordhollands, zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 247, 4°. Men vindt korte *e* naast gerekte *a* in *denneboom, dennebol dennepit* naast *dane-boom, -bol, -pit.* vgl. Changuion, Proeve en Mansvelt.

§ 52. De neiging is tamelik algemeen in het Afrikaans om korte *e* vóór nasaal te laten overgaan tot *i*: ***bring, dink, string, wink, skink, hings, rim, swim*** enz., Ndl. ***brengen, denken, streng, wenken, schenken, hengst, rem, zwemmen.*** Vgl. voor een dergelike overgang, te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 63. In sommige van deze woorden hoort men bij velen ook wel ***e***; in andere gaat ***e*** in beschaafd Afrikaans nooit over tot ***i***:

bekent, pen, hen, tent, stem, tem, emmer. Vgl. § 19, opm. 2. *Wen* is de gewone vorm voor Ndl. *winnen.* Voor *winkbrou* geeft Pat. Wdb. *wenkbrou* en *wysbrou;* Mansvelt geeft *wysbroune* en *wysbrame.* De laatste vorm is mij in het gebruik niet bekend.

Opm. 1. Opprel, § 31, geeft *wijnsbrouw* als ontstaan uit *winksbrouw.*

Opm. 2. Ook in het Oost-Bommelerwaards gaat *e* dikwels over tot *i* vóór *n*-verbindingen, zie van de Water, § 5, 1; 9, 2.

i

§ 53. De *i* (nauwe, ongeronde middentussenvokaal, zie tabel I en § 45) komt alleen voor in gesloten lettergrepen (zie § 10, 2): *wit, bit, lit, skimmel, wingert.* In een open lettergreep gaat *i* over tot de gerekte, gesloten *e* in *lede, skepe,* mrv. van *lit, skip.* Naast *lede* „ledematen" hoort men ook *litte,* naast *skepe* ook *skippe,* zie du Toit, Afrik. Studies, p. 85. Van *smit* is het mrv. *smitte* of *smits,* zie t. a. p

Opm. 1. Vgl. over *i* uit en naast korte *e* vóór nasaal, § 52.

Opm. 2. Ndl. *zetten* en *zitten* zijn in het Afrikaans samengevallen tot *sit,* hoewel men dikwels *set* geschreven vindt, b. v. *wegset,* Kon. f. Sk., p. 162, 211. De gewone vorm van Ndl. *met* is Afrik. *mit* naast *moet.* Vgl. Oud-Beierl. *mit,* Opprel, § 9, a. De vokaal is steeds *i* in *mis,* Ndl. *mest* naast *mist, grip,* Ndl. *grep, greppe,* ook *grip, grippe* (v. Dalen) en in *pik,* Ndl. *pek* naast *pik. Mis* en *pik* zijn eveneens de enige vormen in 't Oud-Beierlands, zie Opprel, § 8, b, § 9, a.

Opm. 3. Na palatale *g,* de spirant *sj* (zie § 104) en de palatale klapper *tj* gaat *i* in vele streken van het land over tot de gerekte, gesloten *e*: *geef, geester* naast *sjeef, sjeester, tjeent, tjeners* voor *gif, gister, kint, kinners,* zie § 20.

Opm. 4. Men vindt gewoonlik de verkorte vorm *frint,* Ndl. *vriend* naast *vrind,* vgl. Oud-Beierl. *vrind,* Opprel § 23, c.

Opm. 5. Van Ndl. *eenkénnig, inkénnig* is de Afrik. vorm uitsluitend *inkénnig*, welke vorm Logeman, How to speak Dutch p. 178, alleen aangeeft voor het Nederlands. Het Zaans heeft *eenkend* (met klemtoon op *kend*), ook *ienkend* en *inkend*, zie Boekenoogen i. v.

§ 54. De *i* van de uitgangen *-lik*, *-liks*, *-ig* en *-ing* stelt voor de toonloze vokaal (wijde, ongeronde midden-tussenvokaal, zie tabel I), evenals in het Nederlands, vgl. Dijkstra, § 90, 91: ***freeslik***, ***begerig***, ***nodig***, ***waardering***. In sommige woorden op *-ig* wordt gewoonlik *-ag* uitgesproken, hoewel dit in de spelling meestal niet aangeduid wordt: ***finnag***, ***magtag***, ***wragtag*** (uit ***waaragtig***). ***kamtag***, ***kastag*** „in schijn, voor de leus" (vgl. „di ***kastage*** skatte", Kon. f. Sk., p. 37[1]), ***regtag***, ***kragtag*** (als uitroep) ***allenag***. Hoogenhout, p. 31, opm. 3, geeft ***danag*** naast ***danig***. Mij komt ***danag*** plat voor. Ook in verschillende andere woorden op *-ig* vindt men *a* voor *i*, doch dat geldt niet voor beschaafd, altans niet in het distrikt Worcester: ***stadag*** (Afrik. Ged., bl. 83[1]), ***koddag***, ***koppag***, ***gulsag***, ***taggentag***, ***onnodag***, ***gelukkag*** &.

Opm. Men hoort gewoonlijk *a* voor *i* in *kettang*, *rottang* voor *ketting*, *rotting*. Men hoort soms *a* in plaats van *i* in *(al)masskie* voor *(al)misskie*. De eerste vorm klinkt mij echter plat.

§ 55. In verschillende woorden heeft men *u* uit en naast *i*: vóór *m*, ***drumpel*** (O. K. III, 147[1], IV, 106[1]) naast ***drimpel***; vóór *n*, ***gunter*** naast ***ginter***; na *l*, ***sluk***, voor zo ver mij bekend, de enige vorm voor Ndl. ***slikken***. Men hoort soms ***dus*** in plaats van ***dis*** uit ***dit is***: „***dus*** alles di folle waarheid", O. K. III, 120[1]. De *u* in plaats van de meer heldere *i* zal in deze woorden toe te schrijven zijn aan de wijze van artikuleren en de plaats van vorming van de *m*, *n*, *l*, *s*, vgl. § 87, opm. 5 en 12, Sweet, Sounds of Eng., § 174.

Daarentegen hoort men meestal *rispe* voor *ruspe*, met metathesis uit Ndl. *rups*. Van *klits* en *stikfat*, Ndl. *klutsen*, *stukvat*, zijn mij in 't gebruik enkel de vormen met *i* bekend. Van Ndl. *lis* naast *lus* (zie te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 65) is de Afrik. vorm *lissie*.

Opm. Men vindt *u* in plaats van *i*, vóór of na *l*, ook in verschillende woorden in het Middelnederlands, zie Franck, Mnl. Gr., § 51. Vgl. Oost-Bommelerw. *rips*, van de Water, § 21, 1, opm.

o

§ 56. Korte *o* (*o* ⊥, nauwe, geronde benedenachtervokaal, zie tabel I en § 48) komt alleen voor in gesloten lettergrepen: *skoffel*, *boggel*, *bok*, *dom*, *bont*, *pop*, *mos*, *mot*. Korte *o* wordt gerekt tot gesloten *o* in de open lettergreep *Gode*, mrv. van *Got*. Van *afgot* heeft men het mrv. *afgode* waarnaast ook *afgotte*, van *hottentotsgot* (naam van een insekt) bestaat alleen het mrv. *hottentotsgotte*, zie du Toit, Afrik. Studies, p. 85. Korte *o* blijft in *holle*, *slotte*, *growwe*, Ndl. *holen*, *sloten*, *grove* naast *grovve*.

Opm. In het Oud-Beierl. vindt men eveneens *hollə*, *grovvə*, Opprel, § 15, b.

Na rekking van de *o* en overgang van intervokale *d* tot *i*, ontstaat de diftong *ooi* in *gebooie*, mrv. van *gebot*, met *d* op 't eind verscherpt tot *t* (zie § 132, 2).

Korte *o* wordt gerekt tot open *o*, na synkopee van intervokale *gg*: *sohhe*, mrv. van *sog*, Rohhefelt, gewone uitspraak voor Roggeveld (naam van een bepaalde streek in de Kaap Kolonie). Zie § 108.

Opm. 1. Over *oener* voor *onner*, zie § 21.

Opm. 2. Aan Ndl. *zeug* beantwoordt Afrik. *sog*. Vgl. Mnl. *zoch* naast *zöghe*, Franck, Etym. Wdb., i. v. *zeug*. Te

Assendelft hoort men eveneens *zog*, zie Boekenoogen i. v. *zeug*.

Opm. 3. Toonloze *e* is overgegaan tot *o* in de uitdrukking *om jou ontwil*, Ndl. *om jouent wil(le)*, waarschijnlik onder den invloed van de voorafgaande diftong *ou*. Door overdracht vindt men dan de *o* ook daar waar *ou* niet voorafgaat: *om my, sy,haar ontwil* enz. Volgens Hoogenhout, p. 76, opm. 10, bestaat *əntwil* naast *ontwil*. Ik kan mij de eerste vorm in 't gebruik niet herinneren. Op deze wijze is men *ontwil* als een afzonderlik woord gaan beschouwen, met de betekenis van „in belang van, ter wille van" wat duidelik blijkt uit voorbeelden als *om julle, hulle ontwil*, „*om* di geregtigheid *ontwil*" (Hoog., p. 76).

In *Josop*, een vorm die men o. a. in het distrikt Worcester vaak onder gekleurden hoort voor *Josef* (zie voor *p* uit *f*, § 123, 1), is de *o* misschien ontstaan door invloed van de volgende labiaal *p*, in *Joggom* (Hoog., p. 113) uit en naast *Joachim, bokkom* uit en naast *bokkum*, wellicht na de gutturalen *ch, kk*.

Opm. 4. Aan Ndl. korte *o* naast korte *u* in *schobben* naast *schubben*, beantwoordt enkel Afrik. *skobbe*. Ook vindt men Afrik. *ŏ* tegenover Ndl. *ŭ* in *stokkies draai*, Ndl. *stukjes draaien*, vgl. Mansvelt, p. 154.

Opm. 5. In woorden uit het Engels ontleend, gaat de *u* van Eng. *but* (d. i. de nauwe, ongeronde middenachtervokaal), welke vokaal in het Afrikaans niet bestaat, bij velen over tot *ŏ*: *trok, sopper* (Hoog, p. 119, plat in Worcester), *bokkie* (rijtuig voor twee personen), voor Eng. *truck, supper, buggy*. Vóór *r* heeft men de gerekte, open *o* in *Morray*, een uitspraak die men heel dikwels hoort van de Engelse familienaam *Murray*. Vgl. Hoogenhout, p. 122, opm. 16. Eng. *u* gaat over tot Afrik. korte *u* in *juts*, Eng. *judge*.

Opm. 6. Tegenover de korte *a* van Ndl. *baviaan* vindt men korte *o* in Afrik. *bobbejaan*, de enige vorm die mij in 't gebruik bekend is. In Kon. f. Sk., p. 44, leest men *bobejane*, waar *o*, indien de spelling juist is, de gerekte,

gesloten *o* moet voorstellen. Dezelfde spelling *bobejane* vindt men herhaaldelik in O. K., I., p. 136, 137 en daarnaast verschillende keren *babejaan*, waarmee de gerekte *a* kan bedoeld zijn, doch, in aansluiting bij 't Nederlands, moeten wij daarin waarschijnlik de korte *a* zien.

In de Westelike Provincie van de Kaap Kolonie is *molwa* een heel gewoon woord, als benaming van een kleine, lage wagen, op vier wielen, die vooral in dorpen en steden voor goederenvervoer gebruikt wordt. In de volgende zin, die mij door de heer L. Fouché meegedeeld is, lezen wij *malwagen*: „Mits bij d'geseijde Vrijluiden, gelijk als bij Comp^s. dienaren sal gebruijckt werden een groote -ende *mal-wagen*"..., Kol. Archief, 3955-, Resolutiën, 1672, Feb. 27. Wat de betekenis van *mal* in *malwagen* is, is uit de zin niet goed op te maken, doch het moet hetzelfde woord zijn als Ndl. *mal* (I), zie Ndl. Wdb., Dl. IX, kolom 130. Men vindt nog *mallen* „dun gesneden planken, na de gestalte van scheepsdeelen, om voor vormen te dienen", t. a. p. Vgl nog de samenstelling *mallenzolder* of *malzolder*, t. a. p., kolom 131. Bij de Bo, West-Vl. Idioticon, leest men *mol* naast *mal*, gelijk aan Ndl. *mal* (zie boven). De eerste vorm stemt dus overeen met Afrik. *mol* in *molwa*, dat alleen in deze samenstelling voorkomt, en niet meer als afzonderlik woord wordt gevoeld.

Opm. 7. Korte *o* vertonen *botter*, *skottel*, *kom*, *lof*, *ok* (het laatste woord alleen in zekere gedeelten van het taalgebied, zie § 22), Ndl. *boter*, *schotel*, *komen* naast *kommen* (in de spreektaal), *loof* naast *lof*, *ook*. Vgl. Oud-Beierl. *kommə*, *lof*, *ok*, Opprel, § 15, b, 22, b, en Oost-Bommelerwaards *bottər*, *skottəl*, *ok*, van de Water, § 23, 1, 36, 1. De vormen met korte *o* komen ook in het Zaans voor, zie Boekenoogen.

Opm. 8. Tegenover Ndl. gerekte *o* in een open lettergreep zonder hoofdaksent, staat in het Afrikaans gewoonlik òf korte *o*, òf *oe*, wat echter uit de spelling meestal niet blijkt. De voorbeelden met *oe* zijn veel talrijker, zie § 68, opm. 5. Korte *o*: *polletiek*, *prottestant*, *krokkedel*, *monnument*, Ndl. *politiek*, *protestant*, *krokodil*, *monument*.

Opm. 9. Afrik. korte *o* naast Ndl. *oe* vertonen *blom*, *sop* (gewone vorm, hoewel men ook *soep* hoort), *trop*, Ndl. *bloem*, *soep*, *troep*. *Blom* komt voor in het Mnl. (Franck, Mnl. Gr., § 44), en o. a. ook in het Oud-Beierl. (Opprel, § 17, b) en het Oost-Bommelerwaards, (van de Water, § 30, 1.) Vgl. over *sop* Franck, Etym. Wdb. i. v. *soep*. Vgl. nog Boekenoogen, Album-Kern, p. 246.

Verder vindt men nog korte *o* in de woorden van vreemde oorsprong *bankrot*, *gowwerneur*, Ndl. *bankroet*, *goeverneur*.

u

§ 57. Korte *u* (nauwe, geronde middentussenvokaal, zie tabel I en § 45) komt alleen in gesloten lettergrepen voor: ***mut*, *put*, *kussing*, *buffel*, *skut*.**

Na synkopee van *gg*, gaat *u* over tot de gerekte, open *u* (wijde, geronde middentussenvokaal): ***ruhhe*, *bruhhe***, mrv. van ***rug*, *brug***. Zie § 108.

Opm. 1. Korte *u* naast Ndl. *eu* vertoont *kruppel*, Ndl. *kreupel*. Vgl. over de vormen *hunning*, *nuk*, *juk*, naast en voor *heuning*, *neuk*, *jeuk*, § 17, opm. 2, § 18.

Verkorting vertoont ook *krummel*, Ndl. *kruimel* (naast *krummel*).

Opm. 2. Men vindt steeds korte *u* in Afrik. *druppel*, *kernuffel*, Ndl. *druppel* en *droppel*, *karnoffelen*.

Opm. 3. Afrik. *sluk* heeft steeds *ŭ* naast Ndl. *slikken*. Verg. § 55. Naast *ĭ* van Ndl. *ginder*, hoort men gewoonlik *ŭ* in Afrik. *gunter*. Zie t. a. p. Vgl. Oud-Beierl. *gunt*, *gunter*, Opprel, § 8, d. Ook in de Ndl. spreektaal hoort men vaak *ginter*, waarnaast *gunter*, welke laatste vorm voor plat geldt, zie Ndl. Wdb. i. v. *ginder*.

e (ə)

§ 58. De toonloze vokaal (wijde, ongeronde middentussenvokaal, zie tabel I) komt voor in zwak geaksen-

tueerde lettergrepen: *gewəl, lepəl, watər, sewə, lewə*. In het schrift wordt er geen verschil gemaakt tusschen korte *e* en toonloze *e*. In de uitgangen *-ing, -ig, -lik(s)*, stelt *i* de toonloze vokaal voor: *ferkoping, grappig, eerlik, jaarliks*.

§ 59. De toonloze vokaal heeft zich in het Afrikaans, in vergelijking met het Nederlands, sterk ontwikkeld. In zwak geaksentueerde lettergrepen vindt men Afrik. toonloze *e* tegenover:

1. Ndl. *ă*: *petroon, petrys, fendag, perty, lewaai, mesien, kernuffel, menier, kenon, permantig, kerdoes, gelop, ske(r)nier*.

2. Ndl. *ŏ*: *pertuur, steffasie* (Ndl. *stoffage*), *gerdyn*.

3. Ndl. *ē*: *repebliek, hoefel, wanner*.

4. Ndl. *ŭ*: *repebliek, mesiek, remoer, reneweer* (Ndl. *ruineren*).

5. Ndl. *ī, ie*. *refier, sepier, sefiel, feguur, Mechiel, melitair, besonners*.

Opm. Hoewel men soms, inzonderheid onder gekleurden, in plaats van *refier* hoort *rafier*, is deze vorm zeker niet vrij algemeen, zoals Mansvelt zegt, i. v.

6. Ndl. *ō*: *resyntjies* (onder ouderen vaak *rosyne*), *ferby*. Ndl. gerekte *o* in zwak geaksentueerde lettergreep gaat in het Afrikaans gewoonlik over tot *oe* of korte *o*, zie § 56, opm. 8, § 69, opm. 5.

7. Ndl. *ij*: *betyts*.

8. Ndl. *ui*: *sedoostewint*.

Enkele van deze woorden hebben ook altans in plat Nederlands ə.

Opm. 1. Er is veel overeenkomst tussen het Afrikaans en het Oud-Beierlands wat betreft het ontstaan van de toonloze

vokaal, die men heel dikwels in dezelfde woorden aantreft. Vgl. voor de voorbeelden Opprel, § 27–29.

Opm. 2. De toonloze vokaal heeft zich ontwikkeld tussen *r* en *ng*, in welk geval wij hem aanduiden met *i*: *doring, horing, koring, toring, karring, torring*, Ndl. *doorn* of *doren, hoorn* of *horen, koorn* of *koren, toorn* of *toren, karn, torn*. Zie § 121, opm. 5.

Vóór de uitgangen *-lik* en *-nis* wordt de toonloze vokaal, in afwijking van het Nederlands, in de regel niet gehoord: *groetnis, begrafnis, hoflik, skaflik* (Ndl. *schappelik*), *maklik, werklik, duitlik* en zo voort. In het Pat. Wdb. vindt men de toonloze vokaal in deze gevallen nog meestal geschreven, wat echter niet in overstemming is met de gewone uitspraak. Hetzelfde geldt van een vorm *moeielik* (Kon. f. Sk., p. 12[2]). Vgl. te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 60.

Na *l* hoort men de toonloze vokaal in de regel niet: *melk, elf, twaalf*. In het distrikt Worcester heb ik een heel enkele keer gehoord *ellef, twalef*, welke uitspraak echter zeer ongewoon is. Na *r* wordt deze vokaal, voor zo ver mij bekend, nooit gehoord: *werk, sterk, merk, kerk*.

De Afrik. vorm van Ndl. *met* is gewoonlik *mit* (d. i. *mət*) naast *moet*. In de woorden *gespe*, znw. en ww., *rispe* (*ruspe*, door metathesis uit *rups*), *raspe*, Ndl. *gesp, gespen, rups, raspen* schijnt de toonloze vokaal zich na de *p* ontwikkeld te hebben. Dat de *ə* in de werkwoorden *gespe, raspe* een overblijfsel zou zijn van de infinitiefuitgang in Nederlands *gespen, raspen*, is niet waarschijnlik, aangezien *-en* van het Ndl. werkwoord in het Afrikaans gewoonlik geheel verdwenen is, behalve waar dat deel dat aan *-en* voorafgaat, de zogenaamde stam dus, eveneens zekere veranderingen ondergaat: b. v. *lewe, bewe, klae, plae*, Ndl. *leven, beven, klagen, plagen*. Een dergelijke verandering heeft bij Afrik. *gespe, raspe* echter niet plaats gevonden. Bovendien is er voor *rispe* (*ruspe*) in het Nederlands, altans in de algemene taal, geen aanknopingspunt te vinden, daar de vorm geen meervoud weergeeft en het woord geen werkwoord is.

Gerekte Vokalen.

§ 60. De mindere en meerdere rekking van de vokalen zal niet in biezonderheden worden nagegaan. Men vergelijke § 42.

ā

§ 61. Gerekte *a* (*aa*⊥, wijde, ongeronde benedenachtervokaal, zie tabel I en § 48) komt voor in gesloten en open lettergrepen: ***haas, maat, later, haal, jaar, balie, gare.***

Opm. 1. De opmerking van Mansvelt, bl. 1, dat de gerekte *a* bij velen 'n klank is, die „naar de Geldersche en Noord-Brabantsche *oa* zweemt", is niet juist. In Afrik. gerekte *a* zit geen *o*-klank, maar het verschil tussen Afrik. en Ndl. *ā* is dat in 't eerste geval de *a* „hoger" (zie § 48 en de noot) is en daardoor doffer klinkt. Wanneer een Nederlander een Afrikaner tracht na te doen, geeft hij gewoonlik de Afrik. gerekte *a* weer door de zo even besproken *oa*, wat echter geheel onjuist is.

Men hoort heel dikwels *daur*, *dour*, *doer*, met biezondere rekking van het tweede gedeelte van de diftongen *au*, *ou*, en van de vokaal *oe*, voor *daar*, wanneer iets op grote afstand wordt aangeduid.

Opm. 2. Zie over *laag*, *laagte* naast *leeg*, *leegte*, § 24 en de opm.

Opm. 3. Naast *plaas* hoort men soms *ples* in de uitdrukking (*in*) *plaas fan* naast (*in*) *ples fan*. Hoogenhout, p. 132, opm. 34, meent dat de *ĕ* overgedragen is uit *plek*. Men hoort ook wel *pleks fan* voor *plaas fan*, *ples fan*. Kiliaan geeft *plaetse* naast *pletse* „area, impluvium, compluvium, solum" enz.

Van een andere oorsprong is de korte *e* natuurlik in *leste*, dat men soms hoort naast *laaste*. Hier is de *e* door umlaut ontstaan uit *ă*.

Opm. 4. Korte *a* vertonen *akker* „eikel" en *begrafnis* naast Ndl. *aker* (zie Franck, Etym. Wdb.), *begrafenis* (vgl.

Afrik. *begrawe*, ww.). De *a* in Afrik. *begrafnis* is verkort door 't wegvallen van de toonlooze vokaal na *f*.

Verkorting heeft men ook in *fendag*, *an*, Ndl. *vandaag*, *aan*. Vgl. Oud-Beierl. *an* (Opprel, § 2), Zaans *an*, Boekenoogen i. v. *aan*. Naast *laat*, *gaan* hoort men *lat*, *gan*, vooral wanneer het hoofdaksent er niet op valt. Van Ndl. *graag* luidt de Afrik. vorm gewoonlik *grag*. Eveneens vertoont gewoonlik verkorting *asfool* „gier", met *as* uit *aas*, vgl. Ndl. *aasraaf*. De *a* is kort in *noortkapper*, Ndl. *noordkaper*. Het woord wordt dus niet meer begrepen; ik heb het meestal horen gebruiken in de betekenis van *walvis*.

Opm. 5. Gedeeltelike verkorting heeft men in *arby*, *artappel*, *algar*, *almal*, *heeltemal*, *mar* (waar het niet het hoofdaksent heeft), Ndl. *aardbei*, *aardappel*, *allegaar*, *allemaal*, *maar*. Vgl. over *ertappel* naast *artappel*, § 22.

Het Afrikaans heeft *gars*, *pars*, *bars*, *fars*, *harsings*, *kasarm* „keet", met gedeeltelik gerekte *a*, naast Ndl. *gerst*, *persen*, *barsten* of *bersten*, *vers*, *hersenen*, *kazerne*, met korte *e*. Vgl. Boekenoogen, Album-Kern, p. 246, 3°.

Opm. 6. Gerekte *a* vertonen *ader* in *pofader*, *nagader* (namen van bepaalde slangen), *hakel*, *haak*, *haakskeen* „hiel", *ginnegaap* naast Ndl. *adder*, *hakkelen*, *hak*, *ginnegabben* naast *ginnegappen*. Vgl. Mnl. *adre*, *adere*, (Franck, Etym. Wdb. i. v. *adder*) naast *adder*. Mij is in 't gebruik enkel de vorm met gerekte *a* bekend *ginnegaap*, doch, naar mij meegedeeld wordt, bestaat ook de vorm *ginnegap*.

Waarschijnlik is de rekking in *ginnegaap* ontstaan onder invloed van *gaap*. Ook de betekenis pleit er voor, namelik „zitten suffen, met de mond open" (inzonderheid van kinderen gezegd). Voor *ginnegap* werd mij de betekenis opgegeven als „beurtelings fluisteren en giechelen" (eveneens van kinderen gezegd), welke betekenis dichter bij de Nederlandse komt, zoals aangegeven door van Dalen.

ē (gesloten).

§ 62. Gesloten *e* (*ee*⊥, nauwe of wijde, ongeronde middenvoorvokaal, zie tabel I en § 48) komt voor in gesloten

en open lettergrepen : *bees, gees, wreet, lewe, teken, geel, weer, begerig, nadelig.*

Vergelijk over *e*, ontstaan uit *e* en *i* door rekking in een open lettergreep, § § 51, 53.

Opm. 1. Voor lange *ie* uit gerekte *e*, zie § 14. De opmerkingen van Logeman, How to speak Dutch[4], p. 37, no. 7, Hoogenhout, p. 1 en 31, opm. 5, en du Toit, Ferg. Taalk., p. 3, over de uitspraak van de *e* als *ie*, zijn alleen van toepassing voor de in § 14 genoemde streek. Dat *ie* voór *e* algemeen Afrikaans is, is stellig onjuist.

Men mag deze sekondaire lange *ie*, waarin iedere gesloten *e*, behalve vóór *r*, kan overgaan, niet op één lijn plaatsen met de Mnl. en Noord-Hollandse *ie*, die alleen beantwoordt aan een *ē* uit germ. *ai*, voor het Mnl. enkel vóór *n*. Zie te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 75, Boekenoogen, Album-Kern, p. 247.

Ook buiten de bovengenoemde streek hoort men dikwels *ie* in plaats van *ee* in *tien* voor *teen*, Ndl. *tegen*.

Opm. 2. In plaats van *iewers* „ergens", Ndl. *iewers* naast *ievers* (van Dalen), is mij de vorm *ewers* meer bekend voor het distrikt Worcester. Vgl. Mnl. Wdb. en Boekenoogen, Zaansche Volkstaal.

Opm. 3. Naast *geen* vindt men *gin* (d. i. *gən*) en *gan*, in ieder van welke vormen de *n* in de uitspraak verdwenen is, met nasalering van de voorafgaande vokaal. Vgl. Oost-Bommelerw. *gin*, van de Water, § 34, 1.

Opm. 4. Van *freemt* geeft Viljoen, p. 53, als Afrikaans de korte vorm *fremt*, die mij in het distrikt Worcester o. a. niet bekend is. Ten onrechte beschouwt hij, t. a. p., *vremd* als Noord-Hollands, zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 247. Men vindt *vremd* ook in het Oost-Bommelerw., van de Water, § 76.

Opm. 5. Gerekte *e* vertoont Afrik. *sekel*, Ndl. *sikkel*. De vorm met *e* vindt men ook in verschillende Ndl. dialekten, zie Boekenoogen, Zaansche Volkstaal i. v., waaraan

ik nog toevoeg Noord-Bev. *zekel*, Verschuur, § 182. Vgl. Mnl. *sēkel*, zie Franck in Tijdschr. XVII, p. 277.

Opm. 6. Vergelijk over *y*(*ei*) naast *ee* in *gemynte, myning* naast *gemeente, mening*, § 16. Meestal hoort men *flys*, terwijl *flees* meer voor deftig geldt. Afrik. *teken* betekent „sign", Afrik. *tyken* betekent „target". Zie verder Viljoen, p. 53, Boekenoogen, Album-Kern, p. 246.

Opm. 7. Men vindt *ee* in Afrik. *senewee, skadewee, wedewee*, Ndl. *zenuw, schaduw, weduwe*. Misschien zijn de Afrik. vormen ontstaan uit *senewə, skadewə, wedewə*, door de toonloze vokaal, geschreven *e*, verkeerdelik als *ee* uit te spreken. Vgl. Mnl. *zēnewe, zēnuwe, schaduwe, schādewe* (Franck, Etym. Wdb.), en *senuwe, schaeduwe* bij Kiliaan. — In 't Nederl. komt *schaduwee* voor in het liedje „de boom stond in de schaduwee".

Opm. 8. Vergelijk over *skree* naast *skreeou, skrou*, Ndl. *schreeuwen*, § 29.

Opm. 9. Men hoort meestal *eu* voor *ee* in *speul, feul, seuwe*. Gewoonlik zegt men *deuskant* (waarnaast ook de vorm met korte vokaal *duskant*, vgl. *om dusketyt* en Oost-Bommelerw. *duskə*, verkleinwoord van *deus*, van de Water, p. 71), maar *fəndese jaar, maant* enz. Naast *teen* (*tien, tuun*) hoort men heel dikwels *teun* (Afrik. Ged., p. 19², 38¹, 90²). Naast *sweep* bestaat *sweup* (Kon. f. Sk., p. 19). Vergelijk over *beuzem* naast en voor *besem*, § 15 en de opm. De ronding van gerekte *e* tot *eu* zal mede ontstaan zijn door de wijze van artikuleren en de wijze en plaats van vorming van de konsonanten *l, b, w, s*; zie § 87, 2, 5, 12. Dezelfde overgang heeft men in het Mnl. en o. a. gedeeltelik in het Oud-Beierl. en het Oost-Bommelerw. Zie te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 65, Franck, Mnl. Gr., §§ 51, 67, Opprel, § 10 d, van de Water, § 15, 2; 36, 2, waaruit blijkt dat Viljoen, p. 52, 10, ten onrechte enkel het Noord-Hollands ten opzichte van deze overgang heeft vergeleken. Zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 246, 3°.

Opm. 10. In het distrikt Worcester heb ik weleens *i* voor *e* gehoord in *lillik* voor *lelik*. Vgl. Oost-Bommelerw. *lillək*,

van de Water, § 42, 1, Noord-Bev. *lĭlək* (naast *lĭələk*), Verschuur, § 143.

Opm. 11. Het Afrikaans heeft enkel de vorm *leer* tegenover Ndl. *ladder* naast *leer* (zie Franck, Etym. Wdb.).

ē (open)

§ 63. De open *e* (wijde, ongeronde benedenvoorvokaal, zie tabel I) vindt men o. a. steeds vóór *l* en *r* (vgl. § 42): ***gelt, elf, werk, keller*** (met *ll* uit *ld*), ***leh, seh, heh,*** Ndl. ***leggen, zeggen, hebben.*** Voor *e* gerekt uit korte *e*, met synkopee van intervokale *gg*: ***ehhe, lehher,*** zie § 51. Vgl. voor de spelling § 10, 3. Vóór de schrijfwijze ***ns*** vindt men eveneens de open *e*, terwijl *n* in de uitspraak verdwenen is met nasalering van de voorafgaande vokaal: ***mens, wens, pens, trens*** (vgl. § 120, opm. 3). De *e* is gerekt vóór *f* in ***effe, effentjies*** (***ehfe, ehfentjies***), zie § 92.

Opm. 1. Vergelijk over *leh, seh, lehher, heh*, § 109, opm. 3. Tegenover Ndl. *optellen* en *optillen* heeft het Afrikaans maar één vorm *optel*, waar de *e* vóór *l* natuurlik gerekt en open is, evenals in *krokkədel*, naast korte *i* in Ndl. *krokodil*. Ten onrechte neemt Viljoen, p. 51, 4, voor het Noord-Hollands aan *optellen* gelijk *optillen*, zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 247.

Opm. 2. Vóór *r* vindt men gerekte, open *e* tegenover:

1. Ndl. *ā*: *lantern, kers, pers, pert, sker, stert. perl, wert, regferdig, tert, fuurhert, fers* „jonge koe", Ndl. *lantaarn* of *lántaren, kaars, paars, paard, schaar, staart, paarl, waard, rechtvaardig, taart, haard, vaars.* Men vindt *ferwerdig* (O. K., II, p. 61[2]), *gedenkwêrdig* (Kon. f. Sk., p. 14), *ligfêrdig* (t. a. p., p. 21[2], O. K., III, p. 145[2]), *merkwêrdiger* (komparatief, Kon. f. Sk., p. 39[1]), waarvoor mij in het gebruik bekend zijn *ferwaardig, gedenkwaardig, ligfaardig, merkwaardiger.* Voor *ertappel* naast *artappel*, zie § 22. In andere samenstellingen hoort men, voor zo ver mij bekend, overal *ert-* en niet *art-*: *ertfark, ertwurm, ertslang, erdepot, erdeskottel, erdekruik,*

in welke laatste woorden de sekondair ontstane *t* in het midden weer optreedt als *d*. Hiertoe hoort ook wel *opért*, een term in de tuinbouw gebruikt voor 't ophopen van aarde, in evenwijdige lagen, die van elkaar gescheiden zijn door een daartussenliggende *greppel*, vgl. Ndl. *aanaarden*. Op deze lagen worden vooral „petats" (Eng. sweet-potatoes) geplant. *Aarde* op zichzelf is een deftig woord, waarvoor men doorgaans *gront* gebruikt. Men hoort het echter in uitroepen om verbazing uit te drukken: *my op de aarde*, *my aarde*.

2. Ndl. *ă*: *gerf*, *derm*, Ndl. *garf*, *darm*. Viljoen, p. 51, 3, geeft ook *dwerl* als Afrikaans. Algemeen is het niet. Ik ken deze vorm in het gebruik niet, doch enkel *warrel*.

3. Ndl. *ē*: *werrelt*, *kerrel*, *flerremuis*, Ndl. *wereld*, *kerel*, *vledermuis* en *vleermuis*, Kiliaan geeft de vormen *vleddermuys* en *vlermuys* (naast *vledermuys*).

4. Ndl. *ŏ*: *skerpiejoen*, Ndl. *schorpioen*, zie Vercoullie, Etym. Wdb.

Ten onrechte wil Viljoen, p. 51, ook in deze woorden de *e*, altans voor zo ver hij beantwoordt aan wgerm. korte *e* en *a*, als bewijs aanvoeren voor het nauwe verband tussen Afrikaans en Noord-Hollands, zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 247. Ook hebben wij in deze gevallen niet te doen met een Afrik. korte *e*, zoals Viljoen zegt, t. a. p., maar met een gerekte, open *e*.

Aan de opmerkingen van Boekenoogen, t. a. p., voeg ik nog toe uit het Oud-Beierlands, *derrəm*, Opprel, § 2c, uit het Oost-Bommelerwaards, *derrəm*, *gerrəf*, van de Water, § 5, 5a, *kērs*, *vērs*, *pērd*, *tērt*, § 5, 5c, *ērd*, *hērd*, *wērd*, *lantērən*, t. a. p. § 9, 3c. Vgl. nog Tijdschr., 49, XXVI vlg., Franck, Mnl. Gr., § 56.

ī

§ 64. Gerekte *i* (wijde, ongeronde middentussenvokaal, zie tabel I), heeft men hoofdzakelik vóór *l*, *r* en de schrijfwijze *ns*, waarin *n* in de uitspraak verdwenen is, met

nasalering van de voorafgaande vokaal: *wil, skil, wirm* (voor en naast *wurm*) *mirrel* (voor en naast *middel*), *wins, prins*. Korte *i* gaat over tot gerekte *i*, na synkopee van intervokale *gg* in *wihhe*, mrv. van *wig* (zie § 108).

Opm. 1. Men heeft *u* naast en uit *i* in *skulpat, sulwer, skulfer*, naast en voor *skilpat silwer, skilfer* (zie § 55). Daarentegen hoort men meestal *i* voor *u* in *jille, hille* voor *julle, hulle* en in *wirm* voor *wurm*.

In O. K., I, p. 201, leest men *jol* voor *jul* (*jil*), verkort uit *julle*. Ik heb *jol* nooit horen gebruiken. Moet men misschien aan een drukfout denken?

Opm. 2. De *i* in *willesant* (*wilsant*), Ndl. *welzand*, is misschien ontstaan onder invloed van *wilt*, predikatieve vorm *wille*, door metathesis uit *wilde* De betekenis van Ndl. *welzand* „zandige strook gronds waaruit het water opwelt of opborrelt en waarin alles wegzinkt" (van Dalen) komt geheel overeen met de Afrik. betekenis.

ie

§ 65. De *ie* (nauwe of wijde, ongeronde bovenvoorvokaal, zie tabel I) komt voor in gesloten en open lettergrepen: *sien, riem, gieter, iemant, wiel, mier, piering* („saucer").

De *ie* is gerekt in *spiel* uit Ndl. spiegel.

Opm. 1. Het Afrikaans vertoont *ie* tegenover Ndl. toonloze *e* in de woorden aan het Frans ontleend: *saarsie, murasie, oorlosie, koerasie, klerasie* enz., Ndl. *charge, murage, horloge, koerage, klerage*. Zie § 101. De Franse familienamen *le Grange, Visage* worden uitgesproken *le Gransie, Fiesasie*. Uit het Ndl. Wdb., i. v. *charge, murage*, en vooral uit Salverda de Grave, Fr. Woorden in het Nederlands, p. 267, 268, blijkt dat van deze woorden in het vroegere Nederlands vormen op *ie* bestonden naast die op toonloze *e*: b.v. *chargie, bosschagie, boscagie, muragie*. Ook in de lagere Ndl. spreektaal komen voorbeelden voor, zie

Salverda de Grave, t. a. p., bl. 268. De schrijver zegt aldaar: „Wij hebben hier te doen met een aanpassing; de palatale *z* werd opgelost in *z* en *y* (evenals bijv. in het Frans zelf *l* mouillé vaak wordt tot *l* + *y*); zowel *z* als *y* zijn Nederlandse klanken".

Opm. 2. Het Afrikaans heeft *ie* tegenover:

1. Ndl. *ă*: *fiesant*, Ndl. *fazant*. Vgl. de vroegere Ndl. vormen *physaen*, *fesant*, Salverda de Grave, t. a. p., bl. 354.

2. Ndl. *ĭ*: *fieskaal*, Ndl. *fiskaal*. Hiertoe hoort waarschijnlik ook *kielie* „kittelen". Vgl. Oud-Beierl. *kietələ*, Opprel, § 10c. Ndl. *kittelen*.

3. Ndl. *ē*: *skotsenier* — naast *skorsenier* — (wortel), *bietjie*, *pietersielie*, *siemsleer*, Ndl. *schorseneer* (wortel), *beetje*, *peterselie* of *pieterselie*, *zeemleer* (zeemleder). Vgl. Oud-Beierl. *bietjie*, Opprel, § 10, c.

In de Westelike Provincie van de Kaap Kolonie zegt men *mierkat*, waarvoor men inzonderheid in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal dikwels, zo niet meestal, hoort *meerkat*. Zie Ndl. Wdb. Naast *mieta* „naamgenoot"[7] hoort men *meta* (Mans.). Naast *iewers* bestaat *ewers*, zie § 62, opm. 2. Het Oud-Beierl. heeft *(n)iewers*, Opprel, § 23, a. Vgl. Afrik. *niewers*.

4. Ndl. *ə*: *bakkies* en de verkleiningsuitgang *-tjie*: *bietjie*, *foorskootjie*, Ndl. *bakkes*, *beetje*, *voorschootje*. Vgl. Oud-Beierl. *bietjie*, Opprel, § 10, c, Boekenoogen, Album-Kern, p. 247.

5. Ndl. *ij*: *tier*, *miet* „stapel schoven", „insekt", *olien*(-hout), met synkopee uit *oliewen*(-hout, vgl. *oliwenboom*, O. K., I, p. 165), *stiebeuls*, met synkopee van de *g*, naast *stiegriem*, Ndl. *tijger*, *mijt*, *olijven* (in samenstellingen gewoonlik *olijf*), *stijgbeugel*, *stijgbeugelriem*. In deze woorden heeft het Afrikaans de vroegere monoftongiese uitspraak van de *ij* bewaard. Zie te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 70, 71.

Opm. 3. Vgl. over *ieder*, *iemant* naast *yder*, *ymant*, § 12. Ten onrechte beschouwt Viljoen, p. 53, 14, de vormen met *y* als Noord-Hollands, zie Boekenoogen, t. a. p.

Opm. 4. Naast *dies-man*, *-folk* (benaming van de kleurlingen voor de blanken) hoort men *duusman*, *-folk*. Mansvelt geeft nog *doesman* of *duisman*. In O. K. II, p. 90[2], gebruikt een Grikwa de vorm *dousman*. Onder de gekleurden hoort men ook *deusman*, zie § 39. Dit zijn allemaal vervormingen van *Diets*, *Duits*.

Naast *tien* voor *teen*, Ndl. *tegen* (zie § 62, opm. 1), bestaat *tuun*. Men hoort *Nuklaas* (O. K., II, p. 219) voor *Niklaas*. Mansvelt geeft *kurang* „oneerlik in het spel" (in de kindertaal), naast het mij in 't gebruik alleen bekende *kierang*.

eu

§ 66. De *eu* (*eu*⊥ nauwe of wijde, geronde middenvoorvokaal, zie tabel I en § 48) komt voor in gesloten en open lettergrepen: ***steun***, ***leuning***, ***peul***, ***deur***. Zie over de mate van ronding van de *eu*, §§ 17, 44.

Opm. 1. Vgl. over de vormen *Europa*, *Eropa*, *Ieropa*, *Uropa*, *Uiropa*, § 17, opm. 1. Dijkstra, p. 93, geeft voor het Nederlands *Europa*.

Opm. 2. Het Afrikaans vertoont *eu* tegenover Ndl. ō in *deur* (vrz.) *geut*, *heuning*, (okker)*neut*, *seun*, *steur*, *meul*, Ndl *door*, *goot*, *honig* of *honing*, *noot*, *zoon*, *storen*, *molen*. Aan Ndl. *kneukel* naast *knokkel* beantwoordt enkel Afrik. *kneukel*. Over de vorm met korte vokaal *hunning* voor *heuning*, zie § 18. Vgl. *spulletjie*, *fulletjie*, *duskant*, *juk*, *nuk*, § 17, opm. 2; 57, opm. 1; 62, opm. 9. Naast *runnik* bestaat *reuni(n)k* „hinneken, rinniken". Vgl. Oud-Beierl. *runnekə*, Opprel, § 9, c. Dat Viljoen p. 52, 9, ten onrechte *eu* naast Ndl. ō mede als bewijs heeft aangevoerd voor het nauwe verband tussen Afrikaans en Noord-Hollands, heeft Boekenoogen, Album-Kern, p. 246, reeds aangetoond. De vormen met *eu* komen ook in andere dialekten voor. Zo heb ik al de Afrik. voorbeelden, behalve *steur* (Mnl. *stueren* naast *storen*), in het Oud-Beierl. teruggevonden, met nog enkele andere, die het Afrikaans niet bezit. Vgl. Opprel, § 16a. Verder Franck, Mnl. Gr., §§ 36, 37.

Opm. 3. Vgl. over de afwisseling van *eu* met *ui* in *sleutel*, *peul* (Ndl. *puilen*), *peul* (znw.), *geut*, *smeul*, naast *sluitel*, *puil*, *guit*, *smuil*, § 18. *Reun* is de gewone vorm waarnaast ook wel *ruin*. Men vindt nog *euntjie* „knolgewas" naast *uintjie* (Pat. Wdb.). De laatste vorm klinkt mij plat. Men vindt in het Ndl. Wdb., i. v. *ajuin*, *uientjie* (volkstaal); hieruit moet Afrik. *uintjie* samengetrokken zijn. Naast *deuntjie* bestaat *duintjie*, dat mij zelfs gewoner voorkomt. *Streukel*, *reugte* zijn de vormen mij in 't gebruik bekend voor Ndl. *struikelen*, *ruigte*. Het bnw. daarentegen is *ruig*. Van *leuter(s)* „onschuldig, niets vermoedend" (vgl. „mar hulle stap mar an, dood *leuters*, nes hulle niks hoor ni", O. K., I, p. 44[2]) heb ik gewoonlik de vorm *louter(s)* gehoord.

ō (gesloten)

§ 67. De gesloten *o* (*oo*⊥, nauwe of wijde, geronde middenachtervokaal, zie tabel I en § 48) vindt men in gesloten en open lettergrepen: ***loot***, ***groot***, ***skoot***, ***koper***, ***kool***, ***boor***, ***toring***. ***koring***.

Voor *o* uit korte *o*, door rekking in een open lettergreep, zie § 56.

Opm. 1. Dat Ndl. *ō* en *oe* in het Afrikaans samengevallen zijn tot *oe*, zoals Logeman (How to Speak Dutch[4], p. 34, no. 3) zegt, is onjuist. Vgl. hierover § 26.

Tamelik algemeen is de afwisseling van *oo* met *oe* in *soes*, *altoes*, *hartloep* naast en voor *soos* uit *so as* (Ndl. *zo als*), *altoos*, *hartloop*. De overgang van *oo* toe *oe* kan men in deze woorden verklaren doordat de vokaal niet het hoofdaksent heeft. Vgl. over *oek* naast *ok*, Ndl. *ook*, § 22.

Opm. 2. Gesloten *o* gaat over tot gerekte, open *o* in *orlosie* (Kon. f. Sk., p. 10[1]) naast *horlosie* (Pat. Wdb.), *fort*, *hor* (vgl. „julle moet kyk, *hôr*", Kon. f. Sk., p. 20[1]), voor *(h)oorlosie*, *foort*, *hoor*. Ik ken in 't gebruik enkel *oorlosie*, terwijl *fort* voor mij de gewone vorm is. *Hor* geldt gewoonlik voor plat. Changuion, Proeve, geeft *allosie*, dat mij

overigens niet bekend is. Men vindt *allosie* in het Oost-Bommelerwaards, van de Water, § 42, r; 43, h. *Hoar* (Mans.) bestaat, voor zo ver mij bekend, niet. Blijkbaar heeft Mansvelt bedoeld een geval waar de *o* in *hor*, ter versterking van een opdracht, verzoek of belofte, met dalend-stijgende toonhoogte wordt uitgesproken, b. v. *nou moet jy jou les leer,* hor! *As my werk klaar is, dan kom ek,* hor! Van *oa* is hier echter niets te bespeuren.

Opm. 3. Het Afrikaans heeft *oo* in *skoot* (van een schietwerktuig) naast Ndl. *schot.* Zie Mansvelt i. v.

ŏ (open)

§ 68. De open *o* (wijde, geronde benedenachtervokaal, zie tabel I) vindt men o. a. steeds vóór *l* en *r*: ***fol, bol, bort, mors, wortel.*** Deze *o* heeft men ook steeds vóór de schrijfwijze ***ns,*** waarin ***n*** in de uitspraak verdwenen is, met nasalering van de voorafgaande vokaal: ***ons, gons, dons.*** Voor open *o* uit korte *o,* na synkopee van intervokale ***gg***: ***sohhe, Rohhefelt,*** zie § 56. Vgl. over de spelling § 10, 3.

Opm. Vgl. over *morre* naast *more*, § 22. Ik heb steeds *bort* horen gebruiken in „fan bak*bort* naar stuur*bort*", Ndl. *-boord.* Het Mnl. heeft *boort* naast *bort.* In het Nnl. is *boord* en *bord* in vorm en betekenis duidelik onderscheiden, zie Ndl. Wdb. i. v. Van *korhaan* (Pat. Wdb.) is mij de vorm *ko(e)raan* meer bekend.

oe

§ 69. De *oe* (nauwe of wijde geronde bovenachtervokaal, zie tabel I) vindt men in gesloten en open lettergrepen: ***roet, boet, boete, hoepel, boer, stoel, foering.***

Opm. 1. Men vindt *oe*, *ŭ* en *i* naast elkaar in *stroebeling* naast *stroeweling*, *strubbeling* naast *struwweling*, *stribbeling*

naast *striwweling*. Zie Boekenoogen, Zaansche Volkstaal, i. v. *strubbeling*. Vgl. over de afwisseling van *b* (*bb*) met *w* (*ww*), § 126). Misschien zijn Ndl. *strubbelen* (strobbelen) en *stribbelen* in het Afrikaans samengevallen. De beteekenis van het Afrik. woord is „onenigheid".

Opm. 2. Tegenover Ndl. *oogst(en)* heeft het Afrikaans enkel *oes*. Verg. Oud-Beierl. *oest* naast *oogst*, Opprel, § 22, opm. 4. *Oest* is ook in Zuid-Holland en Zeeland gebruikelik, zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 248. Vgl. verder Tijdschr., V, 120—126.

Aan Ndl. *room* beantwoordt Afrik. *roem*.

Opm. 3. Naast *spu* bestaan *spoe*, *spoeg*, waarvan de laatste twee vormen èn als znw. èn als ww. dienst doen. *Spu*, *spoe* zijn verkort uit *spuə*, *spuwə* of *spugə*, en *spoeə*, *spoegə*, zie § 98; 109. Vgl. Oud-Beierl. *spuwen* naast *spoegə*, Opprel, § 25, 2, en Mnl. *spoech*, van Helten, Mnl. Sprk., § 170, opm.

Opm. 4. Naast *genoeg* bestaat de korte vorm *genog*, die o. a. in het distrikt Worcester voor plat geldt. Vgl. Oud-Beierl. *genoch(t)*, Opprel, § 17, b, Oost Bommelerw. *genogt*, van de Water, § 30, 1, en zie Boekenoogen, t. a. p., bl. 246, 3°.

Bij Viljoen, p. 52, vindt men *mos* voor *moes*, bij Meyer, Geskiedenis van Josef, p. 56, *mot* voor *moet*. Vgl. Oud-Beierl. *most*, (hij) *mot*, Opprel, t. a. p., Oost Bommelerw. *mottə*, van de Water, t. a. p., en zie Boekenoogen, t. a. p. Vgl. nog Franck, Mnl. Gr., § 166. De vormen *mos*, *mot* zijn mij in het distrikt Worcester altans niet bekend.

Naast *mos* „immers", welke vorm in het distrikt Worcester de gewone is, hoort men *mis* en *moes* (Melt. Br., I, bl. 15, 20, 26 en zo voort), zie Hoogenhout, p. 43, opm. 14.

Opm. 5. Men vindt gewoonlik Afrik. *oe*, voor zo ver overgang tot korte *o* niet heeft plaats gehad (zie § 56, opm. 8), voor Ndl. gerekte *o* in een zwak geaksentueerde, open lettergreep: *kommandoe*, *koesyn*, *loeseer*, *loesies*, *toetaal*, *koenyn*, *noetiesie* (Hoog., glos.), *proefyt* (maar gewoonlik

proffeteer), *proefessor*, *sagoe*, *skoelier*, *toeneel*, *atfoekaat*, *doesyn* en zo voort, Ndl. *kommando*, *kozijn*, *logeren*, *logies*, *totaal*, *konijn*, *notitie*, *profijt*, *professor*, *sago*, *scholier*, *toneel*, *advokaat*, *dozijn*.

Men hoort *foert* (om een hond weg te jagen), Ndl. *voort*. Voor *koenyn* (zie boven) geeft het Pat. Wdb. enkel de vorm *kanyn(tjie)*, dat mij overigens niet bekend is. De *a* zal hier wel kort zijn. Vgl. voor *a* naast *oe*, *babejaan* naast *bobbejaan* (§ 56, opm. 6), en Franck, Etym. Wdb., i. v. *konijn*.

ū (gesloten)

§ 70. Gesloten *u* (nauwe of wijde, geronde bovenvoorvokaal, zie tabel I) komt voor in gesloten en open lettergrepen: ***nuut***, ***rusie***, ***waarsku***, ***huur***, ***stuur***, ***muur***.

Opm. 1. Vgl. over de ronding van de *u*, §§ 13, 44.

Opm. 2. Naast *t(e)rug* bestaat *tru* (vooral tegen trekdieren gezegd). De vorm *treu* (Mans.) is mij in 't gebruik niet bekend. Ik voeg hieraan toe de vorm *wit-ruug*, dat ik door enkelen heb horen gebruiken als naam van een koe met witgestippelde rug.

Opm. 3. Afrik. gesloten *u* beantwoordt aan Ndl. *ieuw* in *nuut*, attributieve vorm *nuwe*, Ndl. *nieuw*. Vgl. *nuwe* naast *nieuw* in het Mnl. en 17de-eeuws; zie te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 65. Kiliaan geeft ook *nuwe*.

Opm. 4. Vgl. over *ou* naast *u* in *waarskou*, *dou* naast waar*sku*, *du*, § 13.

Opm. 5. Na *j* spreekt men doorgaans uit *oe* in plaats van *u* in *Joedas*, *Joenie*, *Joelie*, *joeweel*, *joeris(t)*, voor *Judas*, *Junie*, *Julie*, *juweel*, *jurist*. Eveneens hoort men in de regel *oe* in plaats van *u* vóór of na *k* in *akkoeraat*, *Loekas* voor *akkuraat*, *Lukas*. In het laatste woord is *oe* misschien mede ontstaan door de *l*. Vgl. over *roesie* naast *rusie*, § 13, Franck, Etym. Wdb. i. v. *ruzie* en *roes*. Naast *sutjies* „zachtjes, langzaam" (vgl. *trapsutjies*

„cameleon"), bestaat *soetjies*, Ndl. *zoetjes*. Vgl. over *u* naast *oe* in het laatste woord van de Water, § 30, 2, van Helten, Mnl. Sprk., § 48.

ū (open)

§ 71. Open ***u*** (wijde, geronde middentussenvokaal, zie tabel I) hoort men steeds vóór ***l***, ***r*** en de schrijfwijze ***ns***, waarin ***n*** in de uitspraak verdwenen is, met nasalering van de voorafgaande ***u***: ***bul***, ***gulsig***, ***burg***, ***skurf***, ***turf***, ***guns***, ***kuns***.

Voor *u* gerekt uit korte *u*, na synkopee van intervokale *gg*: ***ruhhe***, ***bruhhe***, zie § 57.

Opm. 1. Men vindt open *u* gerekt uit korte *u* vóór *l*, terwijl korte *u* weer verkort is uit *eu* in *ful*, Ndl. *veulen*, *spulletjie* uit *speuletjie* naast *speletjie* (zie § 17, opm. 2; 62, opm. 9). Vgl. Oud-Beierl. en Oost-Bommelerw. *vullə*, Opprel, § 16, b, van de Water, § 23, 2. Dezelfde overgang heeft plaats gehad bij *ful* in *te ful*, welke uitspraak men o. a. in het distrikt Worcester onder gekleurden hoort voor *te feul* naast *te feel* (zie t. a. p.). Zie voor *skulfer*, *skulpat*, naast en voor *skilfer*, *skilpat*, *jille*, *hille*, naast en voor *julle*, *hulle*, § 64, opm. 1. Dat *jille* (en derhalve ook *hille*) tot de taal van de kinderen en gekleurden beperkt zou zijn, zoals Meyer zegt, p. 95, 14, is onjuist. Er ligt in de vormen met *i* niets plats. Naast *bultong* bestaat *biltong* (zie Mansvelt i. v.). Vgl. over *u* naast en uit *i*, § 55.

Men vindt in het Afrikaans enkel *skulp* (*skilp*) tegenover Ndl. *schulp* naast *schelp*, vgl. Oud-Beierl. *schilləp* naast *schulləp*, Opprel, § 3, 1; 8, b.

Opm. 2. Vóór *r* vindt men in de volgende woorden Afrik. *u* tegenover:

1. Ndl. *ŏ*: *wurm*, *furk*, *wurg*, Ndl. *worm* naast *wurm*, *vork*, *worgen* naast *wurgen*. Vgl. Oud-Beierl. *wurrəm*, *vurrək*, Opprel, § 13, b, Oost-Bommelerw. *vurrək*, van de Water,

§ 21, 3. Zie Boekenoogen, Album-Kern, p. 246. Naast Afrik. *wurm* bestaat *wirm*.

2. Ndl. *ĕ*: *murg*, Ndl. *merg* naast *murg*. Vgl. Oud-Beierl. en Oost-Bommelerw. *murrəg*, Opprel, § 2, c, v. d. Water, § 5, a.

3. Ndl. *ă*: *kurper*, Ndl. *karper*. Vgl. Oud-Beierl. *kurrəpər* of *kurrəpəl*, t. a. p.

1. Korte Diftongen.

ai

§ 72. In verschillende woorden vindt men *ai* (nauwe, ongeronde benedenachtervokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) verkort uit *aai*: *tai, swai, drai, wai* (overdrachtelik, van een vliegende beweging), *kwai* naast en uit *taai, swaai, draai, waai, kwaai*. De vormen met korte diftong zijn dikwels zelfs gewoner. *Wai* „holligheid boven de kuit' is mij enkel in de korte vorm bekend, terwijl van de wind doorgaans de gerekte vorm *waai* wordt gebruikt.

Opm. Afrik. *kerstaing, fraing* vertonen *ai* tegenover *a* van Ndl. *kerstanje* (dialekties), *franje*. Misschien kunnen wij ons de Afrikaanse vormen verklaren door aan te nemen dat Ndl. *kerstanje, franje* overgegaan zijn tot *kerstaj̃, fraj̃*, met genasaleerde *j*, en dat deze laatste vormen weer geworden zijn tot *kerstaing, fraing*. Vgl. *banje, baj̃, baing* uit Maleis *banjak* (Mans.) en *going*-(sak) naast *gonje*- of *gonjing*-(sak) naast de in Nederlands-Indië bekende vorm *gonje* (Du Toit, Afrik. Studies, p. 47—48.

y (ei)

§ 73. De *y* en *ei* (beide wijde, ongeronde middentussenvokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) hebben dezelfde uitspraak en worden dus beide door één teken en wel door *y* voorgesteld: *rys, wys, lys, my, kly, bry*. Zie § 10, 5.

Opm. 1. Over *henning* naast *hyning,* zie § 28, In het Oost-Bommelerw. bestaat een vorm met gerekte *e* n. l. *hênəng*, van de Water, § 7, 2b.

Opm. 2. Voor *gemynte, myning, flys, tyken* naast *gemeente, mening, flees, teken,* zie § 62, opm. 6; te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 73. Hoogenhout (pp. 72, 102, opm. 48 en glos.) geeft *eentlik* naast *yntlik.* Alleen de laatste vorm is mij in 't gebruik bekend. Het Afrikaans heeft in *grynhout* enkel *y,* Ndl. *ei* naast *e*: *greinenhout* naast *grenenhout.* Naast *juksky* bestaat *jukskee* (Mans.) Zie Franck, Etm. Wdb. i. v. *schei.*

Opm. 3. Men hoort doorgaans *flym,* met *y* tegenover *ui* in Ndl. *fluim.* Boekenoogen geeft voor het Zaans *vlijm,* waarnaast soms *flijm.*

oi

§ 74. Men vindt *oi* (nauwe, geronde benedenachtervokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) slechts in een paar worden: *toing* „flard", *goingsak* (zie § 72, opm.). Over *goi* uit en naast *gooi,* zie § 22.

ui

§ 75. De diftong *ui* (wijde, geronde middentussenvokaal + wijde, geronde bovenvoorvokaal, zie § 47) komt veel voor: ***muis, gruis, sluis, kuiken, huil, lui.***

Opm. 1. In verschillende woorden vindt men *ui* naast en uit *eu*: *puil, sluitel, guit, smuil* naast en voor *peul, sleutel, geut, smeul,* zie § 18. Het znw. luidt, evenals het ww., in het Afrikaans gewoonlik *ruik,* Ndl. *reuk* en *ruiken.* Zie over *reun* naast *ruin,* § 66, opm. 3. Het Afrikaans heeft *ui* in *ferkluim,* het Ndl. *eu: verkleumen.* Over *ui* naast *eu* in *aliekruikel* naast *ariekreukel,* zie § 116, opm. 1.

Opm. 2. In Afrik. Ged., p. 21 leest men *duwelsgoed.* In 't gebruik is mij *u* voor *ui* niet bekend. Vgl. in de Ndl. spreektaal *duvel, duzend* voor *duivel, duizend.*

Opm. 3. Vgl. over de ontronding van *ui* tot *y*, § 27. Dat men in het Afrikaans *eu* en zelfs *uu* voor Ndl. *ui* kan uitspreken, zonder veel gevaar te lopen van misverstaan of ook maar uitgelachen te worden, gelijk Logeman (How to speak Dutch[4], p. 36, no. 13, 14) meedeelt, is ten enenmale onjuist.

2. Gerekte Diftongen.

aai

§ 76. In verschillende woorden wisselt *aai* (wijde, ongeronde benedenachtervokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) af met *ai*, zie § 72.

In verschillende woorden is *aai* ontstaan door overgang van *d* tot *i*: ***baai, blaai, kwaai, raai, paaie*** enz., naast ***bat, blat, kwaat, raat, pat***, met ***t*** verscherpt uit ***d***, zie § 50; 132, 2 en de opmerkingen.

ei (open e)

§ 77. De diftong *ei* (wijde, ongeronde benedenvoorvokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) komt alleen voor in tussenwerpsels: ***hei, ei.***

ooi

§ 78. De diftong *ooi* (wijde, geronde middenachtervokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) is in sommige woorden ontstaan door overgang van ***d*** tot ***i***: ***gebooie, dooi, rooi*** naast ***gebot, doot, root;*** zie § 56; 132, 2 en de opmerkingen.

Opm. 1. Over *ooi* verkort tot *oi* in *goi* naast en uit *gooi*, zie § 22.

Opm. 2. Voor *ou* uit *ooi* in *nout* voor *nooit*, zie § 39, opm. 4.

oi

§ 79. Men vindt *oi* (wijde, geronde benedenachtervokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) alleen in *noi* „vrouw des huizes en jonge dame."

Opm. Over *nooi* naast *noi*, zie § 22.

oei

§ 80. In sommige woorden is *oei* (wijde, geronde bovenachtervokaal + wijde, ongeronde bovenvoorvokaal) ontstaan door overgang van *d* tot *i*: *goeie* (attributieve vorm), *bloei*, *broei*, *poeier* naast *goet*, *bloet*, Ndl. *broeden* en *broeien* *poeder* en *poeier*. Zie § 132, 2 en opm. 2 en 4.

aau.

§ 81. Men vindt *aau* (wijde, ongeronde benedenachtervokaal + wijde, geronde bovenachtervokaal) alleen in *graau*, voor *grawe* (Ndl. *graven*), met vokalisering van de *w*. Zie § 29. Naast *aau* hoort men ook *au* (nauwe, ongeronde benedenachtervokaal + wijde, geronde bovenachtervokaal), *grau*.

eeu

§ 82. Vergelijk voor de overgang van *eeu* (wijde, ongeronde middenvoorvokaal + wijde, geronde bovenachtervokaal) tot *eeou*, § 84. De *u*, gevokaliseerd uit *w*, is verdwenen op 't eind in *skree*, waarnaast *skreeu*, zie § 29 en te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, pp. 74, 75. Viljoen, p. 55, 6, geeft *sné* (d. i. *snee*) voor *sneeu* (sneeou). In de Kon. f. Sk., p. 23, leest men *lee* voor *leeu* (leeou). De vormen *snee*, *lee* zijn mij in het distrikt Worcester niet bekend.

De *u* in *eeu*, gevokaliseerd uit *w*, gaat terug tot *w* in *ewig*, *ewighyt*, ten spijt van spellingwijzen waarin de *u* bewaard is, soms zonder *w* (b.v. in de Kon. f. Sk.,

p. 55², 61², 62¹ &). Dit geldt ook voor het Nederlands, blijkens de transkriptie bij Dijkstra, p. 69 vlg.

Opm. Over *ieu*, met lange *ie*, voor *eeu*, zie § 14.

ou

§ 83. Vergelijk over *ou* (wijde, geronde middenachtervokaal + wijde, geronde bovenachtervokaal, zie § 46) naast *u* in *waarskou*, *dou* naast *waarsku*, *du*, § 13 en Boekenoogen, Album-Kern p. 246, 2°, van de Water, de Volkstaal enz., § 32, 3.

Opm. Aan Ndl. *nu* naast *nou* beantwoordt in het Afrikaans doorgaans *nou*. De twee vormen staan echter naast elkaar in de uitdrukking *so nou* of *nu en dan*, waar *nu* misschien zelfs gewoner is.

Triftongen.

§ 84. Door overgang van *u* tot *ou* zijn ontstaan de triftongen *aaou*, *eeou* uit *aau*, *eeu*.

aaou

Men vindt *aaou* alleen in *graaou* (zie § 81), waarnaast met verkorting *graou*, en door synkopee *grou*. Zie § 29.

eeou

Naar mijn ervaring is *eeou* in het Afrikaans zelfs gewoner dan *eeu*: *spreeou*, *leeou*, *sneeou*, *skreeou*. Door samentrekking zijn ontstaan *lou*, *skrou*, zie § 29.

HOOFDSTUK IV.

Konsonanten.

§ 85. In navolging van Sweet (Primer, p. 32 vlg.), verdeel ik de konsonanten: naar de wijze van vorming in 1. *open* konsonanten, 2. *lateralen* (Sw. „divided"), 3. *klappers* (Sw. „stop"), 4. *nasalen;* naar de plaats van vorming: in 1. *labialen*, 2. *labio-dentalen*, 3. *alveolaren* (Sw. „point)", 4. konsonanten gevormd met *tongblad* (Sw. „blade"), 5. met *tong-blad en -punt* (Sw. „blade-point"), 6. *palatalen* (Sw. „front"), 7. *gutturalen* (Sw. „back"), 8. *stembandmedeklinkers.*

Opm. Enkele der gebezigde termen eisen nadere toelichting:

1. *Open* duidt aan dat het spreekkanaal vernauwd wordt, waarbij niet uitgesloten is dat de mondorganen elkaar raken, mits de uitstromende lucht niet onderbroken wordt. De *r*-klanken staan eigenlik tussen de open klanken en de klappers, daar een sluiting beurtelings gevormd wordt en verbroken.

2. *Lateraal* duidt aan dat de sluiting gevormd wordt in 't midden van het mondkanaal, terwijl aan de uitstromende adem aan de kanten, meestal aan slechts ene kant, vrije afvoer wordt gelaten.

3. Onder *tongblad* wordt verstaan het onmiddellik achter de punt gelegen bovengedeelte van de tong.

§ 86. Tabel III geeft een overzicht van de konsonanten, ingedeeld naar wijze en plaats van vorming, met voorbeelden.

§ 87. In deze paragraaf wens ik enige nadere bepalingen te geven omtrent de wijze en plaats van vorming van de Afrikaanse konsonanten, en daarbij in 't voorbijgaan aan te stippen de duidelik merkbare verschillen die er in dit opzicht zijn op te merken tussen Afrikaans en Nederlands.

1. Evenals in het Ndl. worden in 't Afrik. alle stemhebbende konsonanten op 't eind stemloos, wat ook uit de door mij gevolgde spelling blijkt (zie § 10, 7).

2. De Afrik. konsonanten, behalve *j* en *w*, worden zwakker geartikuleerd dan de Nederlandse; de mondorganen komen niet zo dicht bij elkaar in de afsluiting en vernauwing van het mondkanaal, doordat de mondspieren minder sterk gespannen zijn. Vgl. Sweet. Primer. § 70. Dit geeft aan de Afrik. medeklinkers een doffere klank. Dit is vooral duidelik wanneer men de Afrik. met de Ndl. *p*, *b*, *t* en *d* vergelijkt. In deze omstandigheid vindt men tevens de verklaring van de afwisseling in 't Afrik. van a. stemhebbende met stemloze klappers (*b* met *p*, § 123, 3 en opm. 1; 126, opm. 4), b. klappers met liquiden (*d* met *l* en vooral met *r*, § 131, en opm. 1, 2; 121, en de opmerkingen), c. klappers met de korresponderende spiranten (*b* met *w*, §§ 96, 126; *p* met *w* over *b*, § 96, opm. 2; 123, 2).

3. De Ndl. *v* en *z* komen in 't Afrik. op zich zelf niet voor. Deze twee konsonanten geven de Afrikaner de grootste moeilikheid. Wanneer hij probeert ze goed uit te spreken, is hij steeds geneigd te gauw stem te laten horen, waarbij *v* dikwels overgaat tot *w*. Toch is het verschil tusschen Ndl. *f* en *v*, *v* en *w*, *s* en *z* ook voor de Afrikaner, die de moeite wil doen te luisteren naar de beschaafde taal,

III. Afrikaanse K

	Labiaal.	Labio-dentaal.	Alveolair.	Met tor
Open konsonanten		f *f*al		s *st*
Lateralen				
Klappers	p *p*ak		t *t*uin	
Nasalen				
				Stemhebb
Open konsonanten		w *w*aar	r *r*aam	
Lateralen			l *l*aat	
Klappers	b *b*ak		d *d*an	
Nasalen	m *m*an		n *n*aam	

se Konsonanten.

et tongblad.	Met tong-blad en -punt.	Palataal.	Gutturaal.	Met de stembanden.
Stemloos.				
s *s*toel	sj *sj*ee	g (Sw. ç) *g*eel	g *g*aan	
		tj (Sw. c) bie*tj*ie	k *k*am	
hebbend.				
		j *j*ij	r *r*ook (in Malmesbury)	h *h*aan
			gh *gh*oen	
		n ka*n*tje	ng di*ng*	

duidelik merkbaar, al vindt hij 't nog zo moeilik zich de juiste uitspraak min of meer eigen te maken. Dat 't uit een foneties oogpunt ten zeerste af te keuren is *v* naast *f* te blijven schrijven, temeer daar men zo ver is gekomen de *z* overal door *s* te vervangen, altans bij de verschillende op het ogenblik bestaande genootschappen voor de Afrikaanse beweging, behoeft geen betoog.

4. *w* is in mijn uitspraak, en zeker bij een groot aantal mijner landgenoten, steeds labiodentaal. Over de veel besproken Ndl. *w* vergelijke men vooral de nauwkeurige beschrijving, met rijke litteratuur, van A. G. van Hamel in Album-Kern, pp. 363—367. De schrijver meent dat de *w* misschien 't best kan worden omschreven als „une continue semi-explosive". Uit wat ik bij beschaafde Nederlanders heb menen op te merken, is 't mijn overtuiging geworden dat het verschil tussen de Ndl. en de Afrik. labiodentale *w* gering is, hoewel 't niet te ontkennen valt dat de luchtstroom naar buiten in het eerste geval zwakker is dan in het tweede. Uit het aangehaalde artikel blijkt tevens duidelik het verschil tussen de Ndl. *v* en *w*, dat, naar mijn bescheiden mening zeer terecht, wordt verklaard als hoofdzakelik gelegen te zijn in de *plaats van vorming* („point d'articulation"). Bij vele Afrikaners is de *w* na een konsonant bilabiaal; bij sommigen slechts na een gutturale, bij anderen na alle konsonanten. Aan 't begin en tussen vokalen is de *w* steeds labiodentaal. De lippenronding is echter geringer dan bij de Eng. *w*, terwijl het achtergedeelte der tong eveneens minder in de hoogte gaat, na een niet-gutturale konsonant zo goed als in 't geheel niet. De bilabiale *w* bestaat ook in 't Ndl., doch over de gevallen waarin die gevonden wordt, is men 't niet eens, vgl. van Helten en van Hamel. Album-Kern, p. 363 en 365, alsook Dijkstra § 21. De Ndl. en de Afrik. bilabiale *w*'s schijnen gelijk te zijn. Zie § 35.

5. Afrik. *s* wordt gevormd met het blad van de tong geplaatst tegen de boog of alveolen, zodat de punt vrij blijft; Ndl. *s* met de punt van de tong geplaatst in de onmiddellike nabijheid van het tandvlees der boventanden, zie Roorda, § 60.

6. *sj* wordt, evenals in 't Ndl., gevormd met het tongblad, terwijl de tong wat naar achteren getrokken, en de punt naar boven wordt gekeerd.

7. De palatale *g* is gelijk aan Duits *ch* in b. v. *Mädchen*.

8. Bij de *j* naderen de mondorganen elkander meer dan in 't Ndl., zodat Afrik. *j* een echte spirant is, Ndl. *j*, gelijk Eng. *y*, meer een halfvokaal.

2. De gutturale *g* is in 't Afrik. steeds stemloos; de stemhebbende, gutturale *g* komt op zich zelf niet voor.

10. *h* is in 't Ndl. stemloos, in 't Afrik. stemhebbend. Hieraan is 't toe te schrijven dat een Hollander, en vooral een Engelsman, dikwels meent dat de Afrikaner geen *h* uitspreekt. Zie over 't weglaten en invoegen van *h*, D. C. Hesseling, Spreken en Hooren, Taal en Lett., XI, afl. 11.

11. Afrik. *r* wordt tegen de boog gevormd, doch verschilt van de Ndl. „tand-*r*" daarin dat hij iets minder gerold wordt. Toch zou men zich deerlik vergissen als men hieruit opmaakte, dat de Afrik. *r* nagenoeg gelijk was aan de Engelse. Aan de uitspraak van de Eng. *r* wordt de Afrikaner, ook wanneer zijn uitspraak overigens vrij zuiver is, juist 't gauwst herkend. Hoofdzakelik in het distrikt Malmesbury wordt de *r* doorgaans evenals de „zachte-gehemelte-*r*" van een groot aantal Nederlanders gevormd, doch, in afwijking van deze klank, niet gerold. Dezelfde *r* hoort men bij alle Afrikaners die brouwen. Vgl. voor de Ndl. *r* Roorda §§ 74—77, en vooral Phonet. Stud. III, p. 282—283, waar een

belangwekkende statistiek wordt gegeven. Interessant is 't te weten dat de Ndl. keel-*r* reeds in de 17[de] eeuw bestond, blijkens de beschrijving van W. A. Winschooten, Letterkonst, Leiden, 1683 p. 20.

12. Bij de *t*, *d*, *l* en *n* wordt de punt van de tong in 't Afrik. tegen de boog geplaatst, in 't Ndl. tegen dat gedeelte waar de boventanden in het tandvlees overgaan, dus tussen de bovenkant der tanden en de boog, zie Roorda, §§ 68, 82. Volgens Kern, Taalk. Bijdr., 175—181, zijn er twee *d*'s in 't Ndl., een linguale (oorspronkelik) en een dentale; naar te Winkel, Geschied. der Ndl. Taal, p. 50, twee *t*'s, een linguale en een dentale. De neiging bestaat evenwel in 't Afrik. om bij de *t*, *d*, *l*, *n* de sluiting met tongpunt èn tongblad te vormen, waardoor de klank doffer wordt. Vgl. Primer, § 75, en vooral Sounds of Fnglish, § 1̄4.

13. Afrik. *gh* is, behoudens de beperking gemaakt in 2. gelijk aan Ndl. *k* vóór *b*, *d* in b. v. *bakboord*, *zakdoek*, zie Phonet. Stud. III, p. 279, 280.

14. Vóór vokalen aan 't begin van geaksentueerde lettergrepen hoort men in 't Afrik. gewoonlik de stemloze stembandklapper, de „glottal-stop" van Sweet (Primer § 29; vgl. ook Passy, Petite Phon. Comparée, § 190). Zie J. J. Smith, Le Maitre Phon., Mai—Juin, 1909, p. 92. Deze klapper wordt ook dikwels in 't Ndl. gehoord, zie Roorda, § 117.

§ 88. De konsonanten worden, met verwijzing naar de voorafgaande paragraaf, behandeld onder drie hoofden:

A. Spiranten:

1. Stemloos: *f*, *s*, *sj*, *g* (pal.), *g* (gut.);
2. Stemhebbend: *w*, *j*, *h*.

B. Liquiden en Nasalen: *r*, *l*; *m*, *n*, *ng*.

C. Eigenlike klappers:

1. Stemloos: *p, t, tj, k;*
2. Stemhebbend: *b, d, gh.*

A. Spiranten.

f

§ 89. *f* is een stemloze, labio-dentale spirant (zie tabel III en § 87, 3). *f* komt vooral veel voor aan 't begin en op 't eind van woorden, maar ook in 't midden wordt hij niet zelden aangetroffen: *fas*, *feer*, *fis*, *ratel*, *tafel*, *twyfel*, *draf*, *laf*, *skof* enz.

Opm. 1. In aansluiting aan de Ndl. spelling, wordt door de meeste Afrikaners nog *v* geschreven, hoewel Ndl. *v* in 't Afrik. volstrekt niet bestaat. Integendeel geeft de juiste uitspraak van de Ndl. *v* de Afrikaner de grootste moeilikheid. Wanneer hij pogingen aanwendt om de Ndl. *v* te laten horen, gaat deze heel licht over tot *w* (zie § 87, 3).

Opm. 2. De opmerking van Mansvelt, p. 169, als zou men in 't Afrik. aan 't begin van woorden een *v* horen die, hoewel scherper dan de Ndl. *v*, niet zo scherp is dat men hem door *f* mag vervangen, is onjuist.

Opm. 3. Van Ndl. *schappelik* luidt de Afrik. vorm *skaflik* met *f*, in volkomen dezelfde betekenis.

Opm. 4. Van Fr. *porte-brisée* is de Afrik. vorm *portefiesiedeur* (Pat. Wdb., en Mans. i. v.).

§ 90. *f* gaat over tot *w*:

1. Tussen een geaksentueerde vokaal of diftong en toonloze *e*, hieronder begrepen de verbinding *ww*, waarin men foneties 'n enkele *w* moet zien, die na 'n korte, geaksentueerde vokaal verdubbeld wordt (zie Mans., opm. i. v. *mof*): *grawe*, *slawe*, *skawe*, *nawe*, *duiwe*, *kuiwe*, *lywe*, *skowwe*, *stowwe*, *mowwe*, *lowwe*, *strawwe* enz., mrv. van *graaf*, *slaaf*, *skaaf*, *naaf*, *duif*, *kuif*, *lijf*,

skof, *stof*, *mof*, *lof* (Ndl. *loof*), *straf*. Vgl. du Toit, Ferg. Taalk. p. 7, 5.

Opm. Naast het mrv. *skowwe* hoort men ook *skofte*.

In al deze woorden heeft men te doen met *w* uit *f*, die door flektie in het midden kwam te staan. Daarentegen blijft *f* (*ff*) bewaard waar hij niet door flektie tussen geaksentueerde vokaal of diftong en toonloze *e* staat: ***tafel***, ***rafel***, ***twyfel***, ***oefen***, ***troffel***, ***skoffel***, ***gaffel***, ***buffel***, ***riffel***, ***stoffer***, ***koffer***, ***snuffel*** enz.

Opm. 1. In al deze voorbeelden met *f*(*ff*) in het midden, vindt men in 't Ndl. eveneens *f*(*ff*). Vgl. van Helten, Mnl. Sprk. § 109, waar men vele voorbeelden voor 't Mnl. vindt aangehaald met *f*(*ff*) vóór *l* in de uitgangen *-el*, *-elen*, *-elijc*, meestal afwisselend met *v*. Zie verder Roorda, § 160.

Opm. 2. Waar men in 't Ndl. een *v* heeft die niet door flektie tussen geaksentueerde vokaal of diftong en toonloze *e* staat, vindt men in 't Afrik. *w*, voor zover synkopee niet heeft plaats gevonden (zie opm. 8): Ndl. *haver*, *rover*, *zwavel*, *klaver*, *stevel*, *lever*, *zeven*, *duivel*, *beven*, *wrijven*, *stijven*, *schrijven* en zo voort, Afrik. *hawer*, *rower*, *swawel*, *klawer*, *stewel*, *lewer*, *sewe* (*seuwe*), *duiwel*, *bewe*, *frywe*, *stywe*, *skrywe*.

In woorden die de Afrikaner in mindere of meerdere mate uit 't Ndl. bekend zijn, vindt men soms *f*(*v*) naast *w*: *fyfer* naast *fywer* (Kon. f. Sk., 30[1]), *sneuvel* naast (*ge*)*sneuwel* (t. a. p., bl. 1).

Opm. 3. Men heeft *f* in Afrik. *refier* en *klafier* naast Ndl. *rivier*, *klavier*. Dat de *f* hier gebleven is, is misschien toe te schrijven aan het volgend aksent.

Opm. 4. *f*(*ff*) blijft bewaard tussen geaksentueerde vokaal of diftong en de verkleiningsuitgang *-ie*, en het adj. suffix *-erig*: *nafie*, *skafie*, *duifie*, *stoffie*, *blaffie*, *kraffie*, *draffie*, *stofferig*, *blafferig* en zo voort.

Naast *stofferig* komt voor *stowwerig*.

Opm. 5. Naast *rafel* hoort men ook *rawel*. Naast *begrawe* staat *begrafnis*, Ndl. *begrafenis*, naast *droewig* staat *droefnis*, Ndl. *droefenis*. Vgl. van Helten Mnl. Sprk., § 109, Roorda, § 160.

Opm. 6. Ndl. *navel* en *nagel* zijn in 't Afrik. samengevallen tot *nawel*, naast de gesynkopeerde vorm *naal* (*naël*).

Opm. 7. Naast Ndl. *sijperen*, *sijpelen* (*zijpen*) met *p*, vindt men in 't Afrik. in dezelfde betekenis *syfer* met *f*. Komt de vorm met *f* (*v*) soms voor in het een of ander Ndl. dialekt? Zie Franck, Etym, Wdb., i. v. *sijpelen*.

Opm. 8. De intervokale *w* uit *f* is soms verdwenen en daarna de toonloze *e* op het eind weggevallen. Zo moet men m. i. verklaren vormen als *bly*, *bo*, *gee*, *glo*, *proe* naast Ndl. *blijven*, *boven*, *geven*, *geloven*, *proeven*. De mening van Mansvelt, opm. i. v. *aa'nt*, Meyer, § 31, d en Hoogenhout, § 60, als zou met de uitgang *-en* ook de *v* weggevallen zijn, houd ik dus voor onjuist. Vgl. § 132, 1, opm.

Meyer, § 31, a geeft de vorm *skry* (*skryf*) naast *skrywe*, Ndl. *schrijven*. Ik heb nooit 'n andere vorm dan *skrywe* (*skryf*) horen gebruiken.

Waar de vokaal volgende op de intervocale *w*, niet op 't eind staat, heeft men gewoonlik samentrekking, na wegvallen van de *w* : *oor*, *toor*, *naal*, *aant*, naast Ndl. *over*, *toveren* (vgl. *tower-dokter*, Kon. f. Sk., p. 2), *navel* (Afrik. ook *nawel*), *avond*. Naast *naal*, geeft Hoogenhout in zijn glossarium ook *naël*, zonder samentrekking.

Men vindt in het Pat. Wdb. het vrz. *oor* steeds *o'er* geschreven, blijkbaar om de afleiding van het woord aan te duiden. Er bestaat in werkelikheid niet het minste verschil in uitspraak tusschen Afrik. *oor*, Ndl. *oor*, en Afrik. *oor*, Ndl. *over*.

Mansvelt zegt i. v. *aa'nt*, opm.: „In de Kaapstad hoort men soms *am'nt* voor avond". Waarschijnlik een vergissing.

Opm. 9. De *f* is verdwenen, misschien door assimilatie aan de volgende *s*, in *stysel*, vgl. Ndl. *stijfsel* naast *stijsel*.

2. Tussen *l* of *r*, voorafgegaan door het hoofdaksent, en toonloze *e* : *wolwe, kalwers, erwe, gerwe, kerwe, nerwe* (mrv. van *wolf, kalf, erf, gerf, kerf, nerf*), *halwe* (attributieve vorm van het bwn. *half*), *kalwe* (ww.) naast het znw. *kalf, selwers* naast *self, dolwe* (infinitief) naast het Ndl. praeteritum *dolf, dolven* en zo voort.

Opm. Aan Ndl. *malva* beantwoordt in 't Afrik. *malfa*. De *f* blijft gewoonlik eveneens bewaard in *skilfer*, Ndl. *schilfer*, zie 1.

§ 91. Op het eind heeft men *f* naast *g* in *saf* naast *sag*, beide woorden met dezelfde betekenis, Ndl *zacht*. Zie Boekenoogen, Album-Kern. p. 246.

Opm. Het Afrikaans heeft enkel de vorm met *f* in *hef*, Ndl. *hecht* naast *heft*.

§ 92 De vokaal is gerekt vóór *ff* in *effe, effentjies* (*ehfe, ehfentjies*), Ndl. *even* naast *effen*. Ook meen ik rekking van de korte *a* gehoord te hebben in *wafer, kafer* (vooral als scheldnaam gebruikt), naast en voor *waffer* (Ndl. *wat voor*), *kaffer*.

Opm. Men hoort in 't Ndl. gewoonlik *Aafrika* voor *Afrika*.

w

§ 93. *w* is aan 't begin en tussen vokalen steeds een stemhebbende, labio-dentale spirant. Na een aanvangskonsonant is *w* bij velen labiodentaal, doch bij anderen bilabiaal; zie § 35; 87, 4.

§ 94. *w* komt voor aan 't begin en in 't midden van woorden : *werrelt, weer, waai, lewer. hawer* en zo voort. Op 't eind van 'n woord wordt de *w*, in navolging van de Ndl. spelling, door velen geschreven, doch nooit uit-

gesproken; in 't Ndl. is dit dikwels ook 't geval. Vgl. Dijkstra § 21.

§ 95. Aan 't begin is *w* vóór *r* overgegaan tot *f* in *frank, frat, froetel, frywe* naast Ndl. *wrang, wrat, wroeten* (*vroetelen*. naast *vroeten*, bij Kiliaan), *wrijven*, doch gebleven in *wreet*, Ndl. *wreed*.

Opm. 1. Men mag gerust zeggen dat de Ndl. woorden beginnende met *wr*, in 't Afrik. *fr* hebben wanneer zij tot de gewone gesproken taal behoren, met uitzondering van Ndl. *wreed*, dat in 't Afrik. zeer gewoon is, en toch *wreet* luidt. *Wrintig*, *wrintlik* en *wrag-tag*, *-tig* (het laatste als vloek opgevat), die eveneens dikwels gehoord worden, zijn waarschijnlik later samengetrokken uit Ndl. *warentig* (naast *warendig*) en *waarachtig*. De andere woorden met *wr*, in het Pat. Wdb. opgenomen, nl. *wraak*, *wreek*, *wrik*, *wryving*, *wroeging* behoren niet tot de dagelikse taal. Men vindt in het Pat. Wdb. de vorm *frank* in 't geheel niet, doch enkel *wrang*, een vorm mij alleen uit 't Ndl. bekend.

Opm. 2. Meyer, p. 94, opm. 6, wil de vormen *wreet*, *wreek*, *wraak* toeschrijven aan invloed der geschreven taal, waarmee Ndl. bedoeld zal zijn. Bij *wraak* en *wreek* houd ik zijn mening voor zeer waarschijnlik, zoals uit de voorafgaande opmerking kan blijken, doch bij een zo zeer gebruikelik Afrik. woord als *wreet*, komt 't mij uiterst onaannemelik voor de vorm langs die weg te verklaren. Bij *wreet* hebben wij waarschijnlik te doen met 'n woord dat in deze vorm op Zuid-Afrikaanse bodem is overgebracht.

Opm. 3. In vele Ndl. dialekten wordt *wr* als *vr* uitgesproken. Zie te Winkel, Gesch. der Ndl. Taal, p. 97, Opprel, § 32, van de Water, § 41, 10 en Verschuur, § 161). Vgl. nog Stoett, Etymologie, § 53.

§ 96. In vele woorden heeft men een intervokale *w*(*ww*), voorafgegaan door 't hoofdaksent, die ontstaan is uit en afwisselt met intervokale *b*(*bb*) : *sawel*. *konstawel*, *troewel*, *oorkrawwe*(*l*)*tjie*, *rondawel* „hut", *duwwelt*, *duwweltjies*,

kapawel, kriewel, tawwert, Kowie, Kowa, persoonsnamen voor ***Kobie, Koba.*** Voor mij zijn de vormen met ***w (ww)*** voor bovengenoemde woorden de gewone. Vgl. § 126.

Opm. 1. In *Gerwe*, de mij bekende uitspraak van de familienaam *Gerber*, heeft men *w* ontstaan uit niet-intervokale *b*. In *twak* uit en naast *tabak*, is de labio-dentale *w* waarschijnlik ontstaan door gedeeltelike assimilatie van de *b* aan de voorafgaande alveolaar *t*, na synkopee van de *a*, temeer daar de vorm *tawak*, voor zo ver mij bekend, niet bestaat, en het hoofdaksent in dit woord volgt op de *b*.

Opm. 2. Intervokale *w* wisselt af met intervokale *p*, voorafgegaan door 't hoofdaksent, in ***stawel, stawel-gek,*** de mij meest bekende vormen van ***stapel, stapel-gek.*** De overgangsvorm tussen *p* en *w* moet zijn *b*.

§ 97. In vele woorden heeft men ***w*** tussen geaksentueerde vokaal of diftong, ***l*** of ***r*** en toonloze ***e***, tegenover ***f*** op 't eind: ***skawe, duiwe, wolwe, erwe,*** mrv. van ***skaaf, duif, wolf, erf.*** Zie § 90.

Opm. 1. Aan de Ndl. *v*, die niet door flektie tussen vokalen staat, beantwoordt in 't Afrik. *w*, voor zo ver synkopee niet is ingetreden: *hawer, lewer* enz., naast Ndl. *haver, lever*. Zie § 90, 1, Opm. 2.

Opm. 2. De Afrikaners die, in navolging van de Ndl. spelling, *w* op 't eind schrijven: b. v. *mouw, touw* enz., schrijven deze letter ook wanneer hij in 't midden komt te staan: *mouwe, touwe.* In geen der beide gevallen wordt de *w* echter gehoord.

Opm. 3. Aan Ndl. *nieuw, nieuwe,* beantwoordt in 't Afrik. *nuut* als predikatieve, *nuwe* als attributieve vorm. De vorm *nuut* is waarschijnlik ontstaan onder invloed van *out*, dat eveneens alleen in predikatief gebruik voorkomt. Naast *nuus*, Ndl. *nieuws*, hoort men soms ook *nuwes* (Preller, Pieter Retief, p. 119).

Opm. 4. Over *teuwel*, Ndl. *teugel*, vgl. § 107, op. 2. De vorm *teuel*, met synkopee van de *g*, bestaat naast *teuwel.*

§ 98. Dat bij vormen als *bou, fou, sku, waarsku* enz., Ndl. *bouwen, vouwen, schuwen, waarschuwen,* de *w* weggevallen is met de uitgang *en,* zoals Meyer, § 31 d, Hoogenhout, § 60, menen, is m. i. onjuist. De *w* is gesynkopeerd tussen vokalen, en wel vóór de uitgang *-en* weggevallen was, zodat een vorm *bou* ontstaan is uit *bouen,* welke uitspraak men ook in de Hollandse spreektaal hoort. Zie de teksten in foneties schrift bij Dijkstra, p. 67, vlg.

Opm. 1. Naast *skree* uit *skreeu*, door ontronding van de diftong (vgl. § 82), Ndl. *schreeuwen*, geeft Mansvelt, i. v. *aa'nt* en *skree*, ook de vorm *skreef.*

Opm. 2. Men heeft *ew* uit *u* in *Edewart* uit *Eduard*, *Feberwarie* (*Fewerwarie*) uit *Febrewarie* uit *Februarie*, *Jannewarie* uit *Januarie*, *rewine* (Kon. f. Sk., p. 1) uit *ruine*. Ndl. *ruineren* is geworden *rənəweer*. De persoonsnaam *Lewies* is waarschijnlik ontstaan uit Fr *Louis*. Dergelijke vormen als de bovengenoemde komen ook in plat Nederlands voor.

s

§ 99. *s* is 'n stemloze spirant, gevormd met het tongblad los tegen de boog geplaatst. Zie tabel III en § 87, 5.

§ 100. *s* komt veel voor aan 't begin, in 't midden en op 't eind: *suiker, sout, ses, besem, asem, los, fas* enz.

Opm. *Asem* is de enige vorm in 't Afrik., tegenover Ndl. *adem,* waarnaast ook *asem* (van Dalen). Zie Franck, Etym. Wdb.

§ 101. In het Afrik. beantwoordt *s*:

1. Aan de stemloze spirant, gevormd met tong-blad en punt (in dit werkje door *sj* aangeduid; vgl. tabel III) in woorden met deze klank aan 't Ndl., Fr. en Eng. ontleend: *serp* (Ndl. *sjerp*), *sieling* (Eng. *shilling*), *Sarel* (Fr. *Charles,* Mans. i. v.), *sarsie* (Ndl. *charge*), *sampyn* (*champagne* naar Engelse uitspraak), *mesien* (Ndl. *machine*), *marseer*

(Ndl. *marcheren*); de Fr. familienaam *Terblanche* wordt gewoonlik uitgesproken *Terblans* (Vilj., § 23). Vgl. Salverda de Grave, De Franse Woorden in het Nederlands, p. 264, beneden.

Opm. In woorden aan 't Fr. ontleend vertegenwoordigt *s* eveneens de stemloze spirant *sj* o. a. in het Noord-Bev. (Verschuur, § 181), en, voor 'n gedeelte, in 't Oud-Beierl. (Opprel, § 38, d) en het (vroegere) Ndl. Vgl. Salverda de Grave, t. a. p., bl. 265.

2. Aan de stemhebbende spirant, gevormd met tongblad en -punt (vgl. Primer, p. 41 en tabel III), in woorden met deze klank ontleend aan 't Ndl. en 't Fr.: *lo(e)seer* (Ndl. *logeren*), *lo(e)sies* (Ndl. *logies*), *stellasie* (Ndl. *stellage*), *resiement* (Ndl. *regiment*), *oorlosie* (Ndl. *horloge*), *murasie* (Ndl. *murage*), *ko(e)rasie* (Ndl. *koerage*), *klerasie* (Ndl. *klerage*), *boskasie* (Ndl. *bosschage*, vroeger ook *boscagie*, zie Ndl. Wdb. i. v.), *saarsie* (Ndl. *charge*), *le Gransie, Fiesasie, Berransee, Berrensee,* de gewone uitspraak van de Fr. familienamen *le Grange, Visage, Berrangé* (Vilj., § 23).

Opm. 1. Vgl. voor de uitgang *-ie* in 't Afrik., tegenover toonloze *e* in 't Ndl., § 65, opm. 1 en vooral Salverda de Grave, t. a. p., pp. 267, 268.

In de Ndl. woorden aan 't Fr. ontleend, heeft men, naast de vormen waarin de stemhebbende spirant gevormd met tong-blad en -punt bewaard zijn, in het vroegere Ndl. vormen met *z* en zelfs met *s* (Salverda de Grave, t. a. p., pp. 268—270). In de platte Ndl. spreektaal hoort men in deze woorden gewoonlik *z*, zie t. a. p., bl. 268. De *s* van 't Afrik. is in deze gevallen dus ook voor 't Ndl. aan te wijzen. Bovendien moeten èn de Ndl. *z* èn de Ndl. *s* volgens de Afrik. regel hier door *s* worden voorgesteld. Zoals Salverda de Grave terecht opmerkt (t. a. p., p. 268), hebben wij hier te doen met 'n aanpassing van de vreemde klank aan het eigen klanksysteem.

Opm. 2. Naast *Jors*, als eigennaam, heeft men *Sors*. De vorm *Jors* gaat terug op Eng. *George*, met *g* gelijk aan *d* plus de stemhebbende spirant, gevormd met tong-blad en -punt. Deze Eng. *g* vindt men in meer Afrik. woorden door *j* voorgesteld, vgl. § 106, opm. 2. De vorm *Sors* is uit Fr. *George*, met enkel *g* gelijk aan de stemhebbende spirant, gevormd met tong-blad en -punt. Men hoort ook *Gəorg* (χəorg), waarschijnlik ontstaan door het woord uit te spreken volgens de spelling; hieruit is vermoedelik *Org* ontstaan.

Opm. 3. In *oragie* „drukte, leven" heeft men de stemloze, gutturale spirant. Salverda de Grave (*De Franse woorden in het Nederlands*, p. 267) geeft de vorm *oragie*, en tekent er bij aan: „Onzeker is de uitspraak met *gi*, waarin deze letters zowel χi [1]) als ž [1]) als *ži* kunnen uitdrukken."

3. Aan *t*, uitgesproken als *ts* of *s* (Dijkstra, §§ 80, 102), in ontleende Ndl. woorden : ***nasie*** (Ndl. *natie*), ***po(e)siesie*** (Ndl. *positie*), ***po(e)liesie*** (Ndl. *politie*), ***spasie*** (Ndl. *spatie*), ***objeksie*** (Ndl. *objektie*), ***aksie*** (Ndl. *aktie*) enz.

§ 102. Naast ***sambok***, de enige mij bekende vorm, vindt men in werken handelende over Zuid-Afrika, aangehaald door Veth (Uit Oost en West, pp. 369, 370), ***tjambok***. 't Is mij niet duidelik of de verbinding ***tj*** hier moet opgevat worden als *t* plus *j*, dan wel als de palatale klapper die in de Afrik. spelling gewoonlik door ***tj*** wordt aangeduid, b.v. in de verkleiningsuitgang ***-tjie***. Vgl. voor ***sambok***, naast ***tjambok***, Veth, t. a. p., p. 372.

§ 103. ***z***, de stemhebbende vorm van *s*, bestaat in 't Afrik. niet, hoewel hij door sommigen, o. a. Melt Brink (Grappige Stories en Andere Versies), in navolging van 't Ndl., nog steeds geschreven wordt.

---

[1]) χ stelt voor de stemloze, gutturale spirant in Ndl. *dag*, ž de stemhebbende spirant in Fr. *rouge*. Vgl. nog t. a. p., p, 270.

De meesten schrijven tegenwoordig echter overal *s* : *seker, suiwer, self, besem, besig, besorg, beswaar* enz.

sj

§ 104. Bij sommigen hoort men vóór korte *e, ee* en *i* de stemloze spirant gevormd met tong-blad en -punt, door ons aangeduid met de verbinding *sj* (vgl. tabel III), i. p. v. de stemloze, palatale spirant (Sweet *ç*): b. v. *sjelt, sjee, sjif* enz., vgl. § 33.

Opm. Heel merkwaardig is 't dat sommigen i. p. v. palatale *g* de *sj* uitspreken, aangezien deze klank in woorden aan 't Ndl., Fr. en Eng. ontleend steeds overgaat tot *s* (zie § 101, 1). Naar ik vermoed, heeft men hier te doen met 'n overgang van jongere datum. Misschien is *sj* ontstaan door een verdere palatalisering van de palatale *g*. Aan de andere kant lijkt 't mij niet onmogelik dat *sj* 't eerst ontstaan kan zijn in de mond van kleurlingen, als aanpassing namelik van een vreemde klank aan hun eigen klanksysteem, en dat dan later *sj* door de blanken overgenomen is. In welke taal of talen, aan de Kaap (of in Zuid-Afrika) gesproken, deze vreemde klank dan gezocht moet worden, ben ik tans niet in staat te zeggen, daar men nog te veel in 't duister verkeert omtrent de taal en klankleer van de gekleurde bevolking, vooral uit vroegere tijd. Toch wijs ik er op dat deze klank (de *sj*) teminste heel gewoon is in sommige Kaffer-talen of -dialekten (b. v. het Sesoeto), en dat hij vooral in de binnenlanden de plaats inneemt van de palatage *g*. Zie § 33.

g (palataal)

§ 105. De stemloze, palatale spirant, eveneens door *g* voorgesteld (Sweet *ç*), wordt gewoonlik gehoord vóór de voorvokalen (gesloten en open, gerekte *e*, korte *e* en de vokalen *eu, ie*) i. p. v. de stemloze, gutturale spirant *g* : *gelt, gespe, gee, geut, gieter* enz. Vgl. § 112.

Opm. 1. Een afzonderlik letterteken voor de stemloze, palatale spirant heeft men in 't Afrik. tot nog toe niet. Voor 'n groot gedeelte van het Afrik. taalgebied is dit uit 'n prakties oogpunt echter geen bezwaar, omdat deze spirant enkel vóór de voor-vokalen wordt aangetroffen, en dus gemakkelik te onderscheiden is van de stemloze, gutturale spirant, die eveneens door *g* wordt voorgesteld. Anders is 't echter met deze zaak gesteld ten opzichte van die Afrikaners die de palatale *g* ook vóór de tussen-vokalen *i*, *u* (zie tabel I) uitspreken. Zie hierover § 33.

Opm. 2. Dikwels wordt de tussen-vokaal *i*, na de palatale *g*, als 't ware gepalataliseerd, en gaat over tot de gerekte, gesloten *e*. Zo hoort men i. p. v. *gister*, *gif* enz., met palatale *g*, *geester*, *geef*. Dat de *ŭ* na palatale *g* eveneens gepalataliseerd wordt, en overgaat tot *eu*, is mij niet bekend, doch in ieder geval wordt de *u* in b. v. *gulp*, met palatale *g*, meer naar voren gevormd dan de gewone tussenvokaal *u*. Zie § 33.

j

§ 106. *j* is de stemhebbende, palatale spirant. Vgl. § 87, 8. Hij komt vooral aan 't begin voor, doch ook in 't midden: *jas*, *jammer*, *jaar*, *skerpiejoen*, *bobbejaan* enz.

Opm. 1. Dat de Afrik. *j* gelijk zou zijn aan de Eng. *g* in *gem* (*Ferg. Taalk.*, p. 3), is ten enenmale onjuist. De Eng. *g* in *gem* is gelijk aan *d* plus de stemhebbende spirant, gevormd met tong-blad en -punt in Fr. *Jean*, welke verbinding in 't Afrik. niet bestaat. Weliswaar hoort men vooral aan de Paarl en te Stellenbosch i. p. v. *j* dikwels de verbinding *dj*: *djuis*, *djy*, *djou* enz., voor *juis*, *jy*, *jou*

Hetzelfde bedoelt Hoogenhout (§ 10) waarschijnlik ook, waar hij zegt dat *j* door velen, „hauptsächlich in den Orten um Kapstadt", als de Eng. *j* uitgesproken wordt, doch zijn vergelijking is dan onjuist, daar de Eng. *j* volkomen gelijk is aan de *g* in Eng. *gem* (zie boven). Ook in de hier bedoelde streek nu heeft de *j* niet de waarde van de Eng. *j*.

Opm. 2. In woorden aan 't Eng. ontleend, worden de Eng. *j* en de Eng. *g*, voor zo ver in klank gelijk aan de *j*, uitgesproken als de stemhebbende, palatale spirant *j*: b. v. *juts* (Eng. *judge*), *Jors* (Eng. *George*), *Jentlie* (als naam van 'n paard, Eng. *gently*).

Opm. 3. De Fr. *j* in de familienamen *Joubert*, *Jordaan* (Fr. *Jourdan*) wordt eveneens uitgesproken als stemhebbende, palatale spirant *j* (Vilj., §§ 23, 24). Men vindt hetzelfde verschijnsel, door Salverda de Grave (Franse Woorden, pp 268, 269) verklaard als 'n aanpassing van een vreemde klank aan het eigen klanksysteem, in vele Ndl. woorden aan het Fr. ontleend.

Opm. 4. In *skerpiejoen*, *bobbejaan*, Ndl. *schorpioen*, *baviaan*, heeft de *j* zich ontwikkeld uit de overgangsklank tussen *i* en *oe*, *aa*. Zoo heeft men nog *fiejool*, *dəjaken*, Ndl. *viool*, *diaken*, en *prinjeel*, met ingevoegde *n*, Ndl. *prieel*.

Opm. 5. Over *j* (*i*) uit intervokale *d*, vgl. § 132, 2, opm. 1.

Opm. 6. Men vindt *jimmer* voor *immer* in *aljimmers* „voortdurend". Zie Mansvelt i. v. en Boekenoogen § 88, opm. 2.

g (gutturaal)

§ 107. De stemloze, gutturale spirant *g* komt vooral voor aan 't begin en op 't eind: ***gaar***, ***gooi***, ***glas***, ***gryp***, ***dag***, ***deeg***, ***galg***, ***wurg*** enz. Vgl. § 87,9.

Opm. 1. Bij Viljoen (§ 101, tabel) vindt men ook een stemhebbende, gutturale spirant *g*. Deze klank bestaat op zichzelf echter niet. Zie § 87, 9.

Opm 2. Naast de gesynkopeerde vorm *naal*, Ndl. *nagel*, vindt men *nawel*; vgl. *fasgenawel* (Hoog., p. 36).

Naast *teuel*, met synkopee van de *g*, Ndl. *teugel*, bestaat *teuwel*. De *w* is misschien ontstaan uit de halfvokaal *u*, die als overgangsklank wordt gehoord tussen de geronde vokaal *eu* en de toonloze *e* in *teuel*. Dat 'n *w* zich ook niet heeft ontwikkelt in *leuen*, Ndl. *leugen*, is misschien te verklaren door de gesynkopeerde vorm *leun* die er naast

bestaat. Van *teun* (naast *teen*, *tien*), Ndl. *tegen*, die men anders ook zou kunnen vergelijken, bestaat alleen de gesynkopeerde vorm zonder overgangsklank. Naast *maar*, Ndl. *mager*, geeft Hoogenhout (glossarium) ook *mawer*.

Opm. 3. Tegenover Ndl. *moede*, *moe*, heeft 't Afrik. enkel *moeg*. In O. V. I, p, 216, vindt men als Noord-Brabants (omstreken van den Bosch) opgegeven de vorm *muug* „moede". Zie Mansvelt i. v.

Opm. 4. In *gorlet* (*-beker*, *-kom*, Pat. Wdb.) moet men waarschijnlik een vervorming zien van *toilet*. Men vindt in het Pat. Wdb. ook *toilet*, welke vorm in de gesproken taal echter zeker niet gewoon is.

Opm. 5. Het verkleinwoord *steggie* vertoont een *g* naast de stemloze, gutturale klapper in Ndl. *stek*.

Opm. 6. Volgens Mansvelt wisselt *g* af met *k* in *asgat* naast *askat*. Ik kan mij enkel de vorm *asgat* herinneren. Dezelfde afwisseling had men in het oudere Ndl., zie Ndl. Wdb. i. v. *aschgat*.

§ 108. *g* wordt meestal gesynkopeerd tussen 'n gerekte, geaksentueerde vokaal of diftong en toonloze *e* **plae, boe, ploee, tuie,** mrv. van **plaag, boog, ploeg, tuig; leeer, froeer,** komparatief van **leeg. froeg; leuen** of **leun, flieer** enz. naast Ndl. **leugen, vlieger.**

Een voorafgaande korte vokaal wordt gerekt na synkopee van intervokale *gg*: **flae, ehhe. wihhe, sohhe, bruhhe, ruhhe** mrv. van **flag, eg, wig. sog, brug, rug.** en in **lehher.** Ndl. **legger.** Vgl. over *h* als rekkingsteken § 10.3. Zie verder §§ 63, 64, 68, 71.

Opm. 1. De stemloze, gutturale spirant *g* blijft tussen twee toonloze vokalen, alsook tussen een korte, geaksentueerde vokaal en toonloze *e* of de verkleiningsuitgang *-ie*. Na 'n korte, geaksentueerde vokaal, wordt de *g* dubbel geschreven om te voorkomen dat de voorafgaande klinker als gerekt zou opgevat worden: *grappige*, *lastige*, attributieve vormen van *grappig*, *lastig*; *boggel*, *koggel*, *roggel*, *dagga*, „plant

waarvan de blaren door inlanders als tabak worden gebruikt", *kaggel*; *rug-ruggie*, *lag-laggie* enz.

Opm. 2. *g* blijft in de familienaam *Krige*, wordt gesynkopeerd in de familienamen *Krieer*, *Kruer*, gewone uitspraak van *Krieger*, K*ruger*. De stemloze, gutturale spirant, geschreven *ch*, blijft ook in de persoonsnaam *Rachel*.

Opm. 3. Bij woorden die niet tot het meest gebruikte deel van de Afrik. taalschat behoren, doch meer bepaald in de geschreven taal bestaan, gebeurt 't wel, onder Ndl. invloed, dat men de *g* bewaart, voor zo ver hij niet overgaat tot de stemhebbende, gutturale klapper aangeduid door *gh*. Wij kunnen als voorbeeld nemen het woord *ygenaardig*. In plaats van *ygenaardig* zegt men gewoonlik *snaaks*. In de gewone Afrik. woorden, samengesteld met *ygen-*, heeft men daarentegen synkopee: b.v. *yen-dom*, *yen-aar*, *ynt-lik*, *ye-wys*. De Afrik. vorm van Ndl. *ygen* is gewoonlik *ye*.

Opm. 4. Daar men in de Afrik. spelling, om verschillende redenen, niet te ver van het Ndl. wil afwijken, wat op zichzelf heel goed is zolang de levende taal maar geen geweld wordt aangedaan, vindt men dikwels 'n gutturale spirant *g* geschreven waar die in de gesproken taal gesynkopeerd wordt. In zulke gevallen vast te houden aan de Ndl. spelling, is zeker erg af te keuren. De uitspraak van de woorden wordt daardoor geheel verkeerd voorgesteld en dat onnodig. En toch gebeurt het, getuige de bekentenis van du Toit, 'n man die overigens het beschaafde Afrikaans in taal en spelling vrij zuiver weergeeft. In zijn Ferg. Taalk. lezen wij op p. 7, 6: „Di *g* fal weer by sulke ferlengings weg in di uitspraak, maar fer di reelmatighyd behou ons dit in di spelling, soos: *oog-oge* (spreek uit *o'e* of *óe*), *laag-lage* (uitspraak *la'e* of *láe*) of *hoog-hoge* (uitspraak *ho'e* of *hóe*) ens." De intervokale *g* heeft voor hem hier dus niet de minste fonetiese waarde. Op dit punt geven het Pat. Wdb. en zijn Koningin fan Skeba dan ook niet het gesproken Afrikaans weer.

Opm. 5. Na synkopee van de *g* die niet door flektie tussen 'n geaksentueerde, gerekte vokaal of diftong en toon-

loze *e* staat, wordt dikwels ook de toonloze *e* gesynkopeerd. De vormen met en zonder synkopee staan gewoonlik naast elkaar: *foël* naast *fool*, Ndl. *vogel*, *hael* naast *haal*, Ndl. *hagel*, *leuen* naast *leun*, Ndl. *leugen*, *nael* naast *naal*, Ndl. *nagel*. Van *neen-tien*, *-tig*, *-de*, heeft men gewoonlik enkel de gesynkopeerde vormen; soms gaat de *g* over tot de stemhebbende gutturale klapper *gh*: *neghen-tien*, *-tig*, *-de*. In *koel*, Ndl. *kogel*, zijn de *o* en de toonloze *e* vóór de *l* samengevloeid tot 'n lange diftong.

§ 109. Wanneer de toonloze *e* op 't eind staat wordt hij soms geapokopeerd, na synkopee van de *g*. Zo moet men verklaren de vormen: ***pla, kla, dra, ja, fra, wa, bedrie, lie, krij*** enz. uit Ndl. ***plagen, klagen, dragen, jagen, vragen, wagen, bedriegen, liegen, krijgen.*** Soms vindt men nog de overgangsvormen met toonloze *e* er naast: ***plae, klae, bedriee.*** De mening van Meyer (§ 31, d) en Hoogenhout (§ 63) dat de *g* weggevallen is met de uitgang ***-en***, is m. i. onjuist. Vgl. ook § 132.1.

Opm. 1. De vormen met apokopee komen gewoonlik alleen bij werkwoorden voor. Bij twee znw. echter, *wa* en *fy*, Ndl. *wagen* en *vijg*, heeft men ook met geapokopeerde vormen te doen. Van *wa* bestaat de vorm die gesynkopeerd is uit Ndl. *wagen* nog in het mrv. *waans*, het verkleinwoord *waan-tjie* en de samenstelling *waan-huis*. *Fy* is waarschijnlik geabstraheerd uit het mrv. *fye*, waar de *g* gesynkopeerd is tussen vokalen, Ndl. *vijgen*.

In 't Afrik. is de *g* verdwenen in *weluis*, tegenover Ndl. *weegluis*. Tegen dieren gebruikt men i. p. v. *terug*, *trug*, de vorm *tru*. De vormen *treu*, *troei* (Mans. i. v.) zijn mij in 't gebruik niet bekend. Zie § 70, opm. 2.

Opm. 2. Naast *froe* (bnw. en bijw.) komt voor *froeg*, in dezelfde funktie; vgl. Mnl. *vroe*, *vroech* en Franck, Etym. Wdb.

Opm. 3. Aan Ndl. *leggen*, *zeggen* beantwoorden in 't Afrik. de verkorte vormen met gerekte, open *e*, voorgesteld door

eh, nl. *leh* [1]), *seh*. Misschien zijn deze vormen verkort uit **lehhe*, **sehhe*, met synkopee van de intervokale *gg* en rekking van de voorafgaande korte *e*, uit *leggen*, *zeggen*. Deze verklaring lijkt wel mogelik wanneer men vergelijkt de vormen *ehhe*, mrv. van *eg*, *lehher*, Ndl. *legger*, (zie § 108). Dat de rekking ontstaan zal zijn in de eenlettergrepige vorm, na wegvallen der *g* (Hoog., § 15, f), lijkt mij zeer onwaarschijnlik. In *rer-reg*, *-rig* uit *reg-reg*, kan de korte *e* gerekt zijn door de volgende *r*, die alle voorafgaande vokalen verlengt in 't Afrik. (§§ 42, 63). Hoogenhout (§ 15, *g*) zegt dat *e* gerekt is in *regte*, *regter(hant)*. In deze woorden heb ik echter nog nooit een andere dan korte vokaal gehoord. Vergelijk met *leh*, *seh*, ook nog Afrik. *heh* tegenover Ndl. *hebben*.

§ 110. Tussen 'n geaksentueerde vokaal of diftong en toonloze *e* wordt de *g* door velen als stemhebbende klapper, door ons met ***gh*** voorgesteld, uitgesproken: ***oghe, brughghe, rughghe***, mrv. van ***oog, brug, rug; hoghe, laghe, droghe***, attributieve vormen, ***hogher, lagher, drogher***, enz. komparatieve vormen van ***hoog, laag, droog***.

Opm. 1. Deze klapper *gh* vindt men over het hele Afrikaanse taalgebied, maar naar 't schijnt hoofdzakelik daar waar de stemloze, gut. spirant *g* door flektie (in het mrv. en vooral in de attributieve vormen van het bnw. en in de komparatief) tussen vokalen komt te staan. Men zegt b. v. *lagher* of *laer*, komp. van *laag*, maar doorgaans *laar* „afdeling boeren die 'n kamp hebben betrokken". Verder zegt men niet *fliegher* (Ndl. *vlieger*), *dragher* (wingerdloot), maar *flieer*, *draer*. In theorie kan iedere gut. spirant *g*, staande door flektie tussen 'n geaksentueerde vokaal of diftong en toonloze *e*, als stemhebbende gut. klapper bewaard blijven, doch ik meen te mogen zeggen dat in de praktijk synkopee

---

1) *Leh* betekent zowel *leggen* als *liggen*.

gewoner is. Zelfs die personen die in sommige woorden de intervokale, stemhebbende gut. klapper *gh* laten horen, zullen hem in andere woorden, in precies dezelfde positie, synkoperen.

Opm. 2. In het telw. *neghe* wordt gewoonlik een *gh* uitgesproken, evenals in de samenstellingen *neghe-maal*, *-dubbel* enz. Hoogenhout (§ 52 en gloss.) geeft ook „neë". *Neen-de*, *-tien*, *-tig* met synkopee, komen voor naast de vormen met *gh*, *neghen-de*, *-tien*, *-tig*.

§ 111. *g* gaat over tot de stemhebbende, gutturale klapper *gh*:

1. Tussen geaksentueerde *e*, *o*, *u* + *r* en toonloze *e*: ***erghe*** (naast ***erg***, ww.), ***berghe*** (mrv. van ***berg***), ***ergherlik***, ***erghernis***; ***sorghe*** (naast ***sorg***, ww.), ***morghe*** „landmaat", ***borghe*** (mrv. van ***borg***, naast ***borgte***?); ***burgher*** en in samenstellingen als ***burgher-reg***, ***-oorlog*** enz., ***burghe*** (mrv. van ***burg*** „gesneden varken").

Opm. 1. In al deze gevallen bestaat de neiging de *gh* aan de *r* te assimileren. 't Meest regelmatig volgehouden vindt men deze assimilatie na de *o*. In drie woorden vindt men na *e* gewoonlik overal assimilatie: *berre* (Ndl. *bergen*), *errens* (Ndl. *ergens*) en *nerrens* (Ndl. *nergens*). Men vindt in het Pat. Wdb. ook *berge* (Ndl. *bergen*). Waarschijnlik is deze vorm eveneens alleen „voor de regelmatigheid" geschreven. Ook in de andere onder 1 genoemde woorden met *e* + *r* hoort men dikwels assimilatie, doch dit is lang niet algemeen Afrikaans. In de streek Kaapstad tot en met ongeveer Tulbagh, is de neiging heel sterk de *gh* te assimileren aan *r*, voorafgegaan door *e*. Men hoort daar dikwels *berre*, *terre* voor *berghe* (mrv. van *berg*) en *terghe*, Ndl. *tergen*. Vgl. *Di Meisies van di Kaap*, Mansvelt, Liederbundel, p. 146.

Opm. 2. Gewoonlik heeft men na *o* assimilatie van *gh* aan *r*: *sorre*, *morre* „gedeelte van de dag en landmaat". Van *gorrel* en *orrel*, Ndl. *gorgel*, *orgel*, zijn mij enkel de vormen met assimilatie bekend.

Opm. 3. *Morre* „gedeelte van de dag" wordt door velen uitgesproken met gerekte, gesloten *o*: *more*. Zie § 22.

Opm. 4. Assimilatie van *gh* aan *r* na *u* is ook al weer 't meest regelmatig volgehouden in de streek Kaapstad-Tulbagh.: b. v. *burre* (mrv. van *burg* „gesneden varken"), *wurre* (Ndl. *wurgen*). Van *burgher* (inwoner van het land en ook als familienaam) ken ik alleen de vorm zonder assimilatie.

2. Tussen *i* + *l* en toonloze *e*, in de uitspraak van sommigen, in het znw. ***wilgherboom***. Bij sommigen gaat de ***gh*** over tot ***k***: ***wilkerboom***. Meestal wordt de ***gh*** aan de ***l*** geassimileerd: ***willerboom***.

§ 112. Vóór de palatale vokalen of, beter gezegd, voorvokalen, hoort men de stemloze, palatale spirant, eveneens door ***g*** voorgesteld, i. p. v. de stemloze, gutturale spirant. Zeer moeilik is 't echter uit te maken, niet alleen voor een uitgestrekt gebied, maar soms ook voor een klein onderdeel, welke de palatale vokalen zijn. Over 't algemeen mag men echter zeggen, zonder de uitzonderingen uit 't oog te verliezen, dat enkel korte ***e***, open en gesloten, gerekte ***e***, ***ie*** en ***eu***, dus de echte voorvokalen, de voorafgaande ***g*** palataliseren, terwijl vóór alle andere vokalen en diftongen de gutturale spiranten blijven: ***gee***, ***firgeet***, ***geel*** en in samenstellingen als ***geel-bek***, ***-slang***, ***-fink*** enz., ***gees***, ***gelt***, ***gerf***, ***gespe***, ***geut***, ***gewel***, ***gieter***, ***gierig*** enz. Vgl. § 105 en opm. 1.

Opm. 1. 't Is heel goed mogelik dat verschillende Afrikaners verscheidene van de zo even opgesomde woorden met gutturale *g* uitspreken. Ik ben er echter van overtuigd dat zulke personen in die gevallen niet zelden een gutturale *g* onder Ndl. invloed uitspreken. Dat er in 't algemeen in het Afrikaans een sterke neiging bestaat de *g* vóór de in § 112 genoemde voorvokalen te palataliseren, is onloochenbaar. Zo gauw men 'n *g* vóór deze vokalen moet uitspreken in woorden die in 't Afrik. niet gewoon zijn, die meer tot de

boeketaal behoren, is men dikwels geneigd de gutturale *g* te laten horen. Duidelik is 't echter dat men deze min of meer vreemde woorden niet als maatstaf kan en mag gebruiken.

Opm. 2. Over de palatale i. p. v. de gutturale *g*, voor *i* en korte *u*, zie §§ 33, 105, opm. 1 en 2.

h

§ 113. *h* is de stemhebbende spirant gevormd met de stembanden. Vgl. tabel III, § 87, 10. Hij komt alleen aan 't begin voor: ***hant, haal, haas, hont*** enz. In woorden als ***leh, seh, lehher*** enz. dient ***h*** (***hh***) enkel als rekkingsteken (zie § 10, 3).

Opm. 1. Naast *fingerroet*, met assimilatie uit *fingerhoet*, hoort men *fingergoet*. De *g* is hier waarschijnlik ontstaan door bijgedachte aan *goet* als achtervoegsel in woorden als *smeer-goet*, *was-goet* enz. (Mans. i. v.).

Opm. 2. *h* wisselt af met *g* in de uitgang *-hyt* naast *-gyt* (Ndl. *-heid*): *sleghyt*, *moeghyt*, *swakhyt*, *paphyt*, *luihyt* enz. naast *sleggyt*, *moeggyt*, *swakgyt*, *papgyt*, *luigyt*. De *g* is ontstaan door assimilatie van *h* aan een voorafgaande *g* van het stamwoord, en heeft later een suffix *-gyt* doen ontstaan.

Opm. 3. *h* wisselt af met *t* in *hoeka* naast *toeka*, in de uitdrukking *fan hoeka se tyt* naast *fan toeka se tyt* „van ouds". De vorm met *t* is mij 't meest bekend. Het Hottentotse woord waar het van afgeleid is, luidt *hu-ga* (bijw.) „von je her, von lang her" (J. Olpp, *Nama-Deutsches Wtb.* en Mans. i. v. *hoeka*). Een vorm met *t* heb ik bij Olpp niet gevonden. Zou de *t* misschien ontstaan zijn door bijgedachte aan het bijw. *toe* (Ndl. *toen*), waarbij men *-ka* min of meer als achtervoegsel ging beschouwen?

Opm. 4. *h* wisselt af met *w* in *hoort* naast *woort*, in de staande uitdrukking *dit hoort* (*nie*) *so* (*nie*) naast *dit woort* (*nie*) *so* (*nie*). In andere gevallen gebruikt men van dit werkwoord de vorm samengesteld met 't voorvoegsel

be-: *behoort*, zodat daar de *t* niet onmiddellik aan de *h* vorafgaat. Misschien moet men de *w* (stemhebbende, labiodentale spirant) verklaren als ontstaan door invloed van de alveolaar *t* op de *h*; de plaats van artikulatie zou daardoor naar voren zijn gebracht.

Opm. 5. Een *h* ontwikkelt zich dikwels vóór korte *a* in 't bijw. *al* naast *hal*, b.v. „intussen het die honde *hal* 'n paar maal so geknor-knor", O. K. deel II, p. 23². In zulke gevallen heeft de *a*, staande aan 't begin van 'n niet-geaksentueerde lettergreep, een „geleidelik" [1]) begin, terwijl de Afrik. vokalen gewoonlik een „vast" [1]) begin hebben. Dat zich nu hier gemakkelik 'n *h* kan ontwikkelen, ziet men uit de opmerking van Roorda, § 116: „Wanneer men een klinker geleidelijk begint en dan, vóór de stempleet voldoende verengd is, vóór dus stem kan worden voortgebracht, den adem met kracht uitstoot en met verminderde kracht op den klinker overgaat, hoort men een *h*-klank vóór den klinker". Vgl. ook Sweet, Primer, § 117 vlg.

B. Liquiden en Nasalen.

1. Liquiden.

r

§ 114. De gewone *r* is de alveolaire, gevormd tegen de boog. Zie § 85, opm. 1. Hij komt voor aan 't begin, in 't midden en op 't eind: ***raam***, ***kraam***, ***gryp***, ***koring***, ***doring***, ***gare***, ***berg***, ***gaar***, enz.

---

[1]) Een vokaal heeft een *geleidelik* (Sweet „gradual") begin wanneer de stemspleet langzamerhand wordt verengd, zodat men trapsgewijze van adem tot stem overgaat. Hiertegenover staat een *vast* (Sweet „clear") begin, wanneer, tegelijk met 't uitstoten van de adem, de stemspleet wordt vernauwd, zodat onmiddellik stem wordt voortgebracht. Zie Roorda, § 113, Sweet, Primer, § 117.

Opm. Hoofdzakelik in het distrikt Malmesbury hoort men doorgaans de gutturale *r* i. p. v. de alveolaire. Deze *r* verschilt van de Ndl. gutturale *r* daarin dat hij niet gerold wordt. Vgl. § 87, opm. 11.

Opm. 2. *r* (*rr*) wisselt af met *l* (*ll*) in *beteutert* naast *beteutelt* (O. K., I, 109[1]), *maifoerie* (scheldwoord) naast *maifoelie* (ook *maifoedie*, Mans. i. v.), *dorrieware* naast *dollieware*, in de uitdrukking *in die dollie-(dorrie)ware* „van streek, gek", *skoppermaier* „schommel" naast *skoppelmaier*. Zie Mansvelt i. v.

r is ontstaan uit *l*, met metathesis, in *ferweel*, Ndl. *fluweel*. In het Oud-Beierl. (Opprel, § 36, a) heeft men eveneens *fərwêel* naast *fləwêel* en *frəwêel*, t. a. p. § 33, a.

Opm. 3. Over intervokale *r* uit en naast intervokale *d*, zie § 132 en de opmerkingen.

Opm. 4. In *agterlosig*, Ndl. *achtelozig*, is de *r* ingevoegd naar analogie van woorden samengesteld met *agter-*.

Opm. 5. *r* wisselt af met *s* in *konsestiena* naast en uit *konsertiena*, Eng. *concertina*.

§ 115. Korte vokalen worden vóór *r* gerekt. Evenals in het Ndl. verkrijgen lange vokalen vóór *r* de volle lengte, terwijl ze anders slechts half-lang zijn; zie § 42 en vgl. Dijkstra, § 2. De *r* geeft aan de voorafgaande vokaal een opener klank, hetgeen vooral duidelik is bij de *ē*, *ō*, *ā*. Men vergelijke ***beer*** met ***been***, ***boor*** met ***boom***, ***haar*** met ***haas***. Vgl. Dijkstra, § 54.

l

§ 116. *l* is een stemhebbende, laterale konsonant, zie § 85, opm. 2 en § 87, opm. 12. Hij komt voor aan 't begin, in 't midden en op 't eind: ***las***, ***lig***, ***blaker***, ***klaar***, ***slaai***, ***malie*** „werpen met een steen", ***tralie***, ***faal***, ***wiel*** enz.

Opm. 1. Van *aliekruikel*, de voor mij gebruikelike vorm, geeft Mansvelt de vorm met *r* en de vokaal *eu*, *ariekreukel*. In het Pat. Wdb. vindt men enkel de kortere

vorm „*alikruik*", precies gelijk aan Ndl. *alikruik*, waarbij Vercoullie, Etym. Wdb., als Zeeuws opgeeft *alekreukel*.

Opm. 2. Over *l* uit en naast *d* in *lat* (*laat*) naast *dat*, zie § 131 en opmerkingen 1 en 3.

§ 117. Vóór *l* wordt een korte vokaal gerekt; reeds gerekte vokalen worden verder verlengd (zie § 42). Dit valt dadelik op wanneer men de uitspraak van een vokaal vóór *l* vergelijkt met die vóór een andere konsonant, die geen rekking veroorzaakt b. v. *fat* met *fal*, *kos* met *kol*, *fet* met *fel*, *meet* met *meel*, *skoot* met *skool* enz. Het verschil tussen het Ndl., waar de *l* geen rekking veroorzaakt, en het Afrik. is in dit opzicht vooral merkbaar. De opmerking van Hoogenhout (§ 15, c), waaruit men moet opmaken dat enkel een korte *o* vóór *l* op 't eind wordt gerekt, is onvolledig. Men vergelijke maar de vokaal in *elf*, *half* enz.

2. Nasalen.

m

§ 118. *m* stelt voor de labiale nasaal. Hij komt voor aan 't begin, in 't midden en op 't eind: *maat*, *moeg*, *kamer*, *hamer*, *lam*, *stam* enz.

Opm 1. In *komfert*, *komfoor*, *komfyt* is *m* in de uitspraak waarschijnlik meestal verdwenen, met nasalering van de voorafgaande vokaal (vgl. § 120). Bij diegenen die nog een nasaal uitspreken, hoort men niet de labiale *m*, doch hoogstens de labiodentale *m*, de „lip-teeth-nasal-voice" van Sweet in b. v. *nymph*, vgl. Sounds of English, p. 75.

In *lamfer* en *gemsbok* hoort men slechts een genasaleerde vokaal. De spelling *lanfer*, *gensbok* is dus te verkiezen.

Opm. 2. *Tammelettjie* (*tammelehtjie*) „een grootere soort van brok, babbelaar of kussentje, in een papieren vormpje" is waarschijnlik met Mansvelt te beschouwen als een verbas-

tering van Fr. *tablette.* Het ontstaan van *m* uit *b* is mij in dit geval echter niet duidelik. Mansvelt is van mening dat de overgang van *b* tot *m* in *tammelettjie* op dezelfde wijze ontstaan is als in Holl. *kammenet* uit *kabinet.* Ik houd 't echter voor waarschijnlik dat in *kammenet*, alsook in Afrik. *kremmenatjie* (met metathesis uit en naast *karmenatjie*, Ndl. *karbonaadje*, dialekties *kamenade*), de *m* ontstaan is door gedeeltelike assimilatie van de *b* aan de volgende *n*, wat ook Salverda de Grave, Franse Woorden, p. 249, als „niet onmogelik" beschouwt.

Opm. 3. Het Afrik. vertoont *m* in *kasarm* (vgl. Ital. *caserma*), Ndl. *kazerne.* Vgl. § 61, opm. 5.

n

§ 119. *n* stelt voor de alveolaire nasaal, gevormd met de punt van de tong tegen de boog. Vgl. § 87, opm. 12.

Opm. 1. In *perlemoen*, Ndl. *parlemoer*, is de *n* misschien met Mansvelt te verklaren door invloed van een woord als *lemoen.* Met een ander geval hebben wij te doen in *skoerlapper* naast en uit *skoenlapper*, waar de *n* vóór *l* overgegaan is tot *r*.

Opm. 2. Aan 't Ndl. bijw. *toen* beantwoordt in 't Afrik. *toe*, dat men gewoonlik in de Holl. spreektaal hoort, vgl. Mnl. *doe* naast gelijkbetekenend *doen* „met afleidend suffix" Franck, Etym. Wdb. Ook in het Zaans is de vorm doorgaans *toe*, zie Boekenoogen, i. v. *toen.*

§ 120. Iedere vokaal wordt vóór een nasaal genasaleerd, hoewel de mate van nasalering verschilt bij verschillende sprekers. Vgl. J. J. Smith, Le Maitre Phonétique, Mai—Juin, 1909, p. 92. Dit is vooral duidelik in de schrijfwijze vokaal + *n* + *s*, waar *n* weggevallen is met nasalering van de voorafgaande vokaal: ***grens, wens, teenspoet, diens, skuins, ons, guns, kunstig*** enz. Hetzelfde verschijnsel merken wij gewoonlik ook op in voorvoegsels

waarin *n* op het eind, gevolgd wordt door *f, l, r, w, g* of korte en gerekte *e* aan het begin van de volgende lettergreep: *infal, inlas, inry, inwaai, ingee, ongemerk, inent, ineens* enz. Vóór *d* en *t* blijft *n* gewoonlik, vóór *h* en de andere vokalen, voor zo ver de verbinding bestaat, is hij vrij onvast: *aandeel, intrek, inhalig, inhou, onhandig, inasem, onophoudelik, onuithoubaar* enz.

Opm. 1. Dat *n* vóór *s* zou overgaan tot de gutturale nasaal (Mey. § 4, opm. 1, a, § 8, Hoog., § 5), is geheel onjuist. De uitspraak „*chähngsbok*" (Mey., t. a. p.) en „*sengs*" (Mans.) heb ik nog nooit gehoord. In dit opzicht ziet men juist weer het verschil tussen Ndl. en Afrik. Vóór *g* van een volgende lettergreep valt *n* weg in 't Afrik., met nasalering van de voorafgaande vokaal, terwijl hij in het Ndl. overgaat tot de gutturale nasaal, volgens Logeman (Phonet. Stud. III, p. 280) „in schneller rede und in der komposition gewöhnlich", volgens Dijkstra (§ 66) „beim zwanglosen Sprechen".

Opm. 2. In *mans, reuns, seuns* (mrv. van *man, reun, seun*) blijft de *n*, ook in mijn uitspraak van *Woensdag* (Hoog. § 5, c). In *Dinsdag* hoort men de gutturale *n*, zodat de spelling *Dingsdag* juister is. *Dingsdag* gaat terug op dezelfde vorm in 't Ndl., waaruit volgens Franck (Etym. Wdb.) *Dinsdag* is ontstaan, zodat dit woord niet mag gelden als steun van de mening van Meyer en Hoogenhout (opm. 1 boven) dat *n* vóór *s* overgaat tot de gut. nasaal.

Opm. 3. In *pont* is *n* gewoonlik weggevallen, met nasalering van de *o*. In andere woorden op vokaal + *n*, of vokaal + *nt*, is *n* in mijn uitspraak gebleven. Vgl. echter Hoogenhout § 15, d, c en g. Vooral vóór *s* bestaat de neiging om de nasaalvokalen bovendien te rekken; de mate van rekking is misschien niet dezelfde bij verschillende sprekers.

In de bez. vnw. *my, sy* is de vokaal in het tweede deel van de diftong volgens sommigen genasaleerd. In mijn uitspraak bestaat de nasalisatie niet. Naast *neffens*, met nasaalvokaal,

hoort men *neffes*. De Fr. familienaam *Malan* wordt in 't Afrik. *Malang* uitgesproken.

Opm. 4. Vóór palatale konsonanten gaat *n* over tot de palatale nasaal, waarvoor in de spelling geen afzonderlik teken bestaat: *inja*, *onjuis*, *kantjie*, *mantjie* enz. Vgl. Dijkstra § 64. Vóór een palatale *g* echter blijft *n* als palatale nasaal of valt weg, met nasalering van de voorafgaande vokaal b. v. *ingee*.

Opm. 5. Vóór de labialen *m*, *b*, *p* wordt *n* doorgaans als *m* uitgesproken: i. p. v. *inmeet*, *inbreek*, *inpak* zegt men *immeet*, *imbreek*, *impak*. Vgl. Dijkstra, § 66.

Opm. 6. Vóór een *k* van de volgende lettergreep wordt *n* als gutterale nasaal uitgesproken b. v. *inkoop*, *onkoste* enz. Vgl. Dijkstra, § 66. In plaats van *onklaar* (gezegd van trekdieren die verward raken in de strengen of het „trektouw"), met gutturale *n*, heb ik steeds *omklaar* gehoord. In dit *omklaar* valt het aksent steeds op de tweede lettergreep, in Ndl. *onklaar* dikwels op het prefix.

§ 121. De gutturale nasaal, aangeduid door ***ng***, komt voor in 't midden en op 't eind; ***wingert***, ***slinger***, ***finger***, ***gang***, ***ring***, ***spring*** enz. Vóór ***k*** wordt ***n*** geschreven: ***donker***, ***anker***, ***bank***, ***wink*** enz.

Opm. 1. Sommige woorden met *ng* op 't eind wisselen af met vormen waarin de gutturale nasaal gevolgd wordt door *k*, ontstaan door verscherping van de oorpronkelike media *g*: *jong* (bnw), *lang*, naast *jonk* (Kon. f. Sk., 19[1]), *lank* (t. a. p. 12[1], 15[1], 18[2]). Men vindt gewoonlik *lank* in de samenstelling *lankal*, *lang* naast *lank* in *langsaam* naast *lanksaam*. Daar twee op elkaar volgende konsonanten van dezelfde formatie in de uitspraak niet worden gehoord, zegt men vóór *k lang: langkop*, *'n lang kar* enz. In afwijking van de uitspraak vindt men soms toch geschreven *lank: lank koëls* (Hoog., XXX, p. 121), *te lank kon ons ni raad hou ni* (Kon. f. Sk., 9[1]). Hetzelfde geldt natuurlik van *jong* naast *jonk: jongkerrel*, maar *jonkman*. *Jonk* (znw., bij 't aan-

spreken gebruikt, en „gekleurde arbeider") komt alleen in deze vorm voor, en niet in die van *jonk*, gelijk Meyer aangeeft, § 44, opm. 2. Bij Hoogenhout (XIV, p, 61) staat *gank*, in O. K., II, 215[1], *doornhyningk*. Van *frank*, *krink* (Mans. i. v.), Ndl. *wrang, krengen*, bestaan alleen deze vormen. Vergelijk nog *klonkie*, *jonkie* naast *jongie*, verkleinwoorden van *klong* „gekleurde jongen", (uit *klein jong*), *jong; afhanklik*, *ferganklik*, *koninklik*. Vgl. van Helten, Mnl. Sprk. § 109, te Winkel, Gesch. der Ndl. taal, p. 89, 90, Boekenoogen, § 105.

Opm. 2. Viljoen (p. 54) zegt dat in *koningin*, *ng* „vor die Tonsilbe tritt und in Folge dessen zu *n* + Spirans wird." Met *n* zal toch bedoeld zijn de alveolaire *n*. Dat men deze uitspraak op goede gronden voor het Mnl. mag aannemen, blijkt volgens hem uit de spelling *coninchinne*. Verder verwijst hij naar Frank, Mnl. Gr., § 92, opm. 1. Franck, t. a. p., echter vat de uitspraak van het Mnl. woord op als *ñ* (d. i. gutturale nasaal, blijkens de voorafgaande paragraaf) + spirant. Van Helten, Mnl. Sprk., § 91, opm. 2, zegt: „Voor *coninchinne*...., waar de uitspraak *n* + spirans onbestaanbaar was...., zal men wel moeten denken aan een *uitspraak*, met gesyncopeerde *n* en een daarmee samenhangend fricatief karakter der vaste konsonant (vgl. *coneghinne*.... in § 129, 1), doch aan een *spelling*, waarbij desniettegenstaande de *n* uit oude gewoonte bleef". De uitspraak *n*, hetzij alveolaire, hetzij gutturale nasaal + gut. *g* is voor 't Afrik. onbestaanbaar (zie § 120). De Afrik. uitspraak van dit woord is dan ook *konəgin*, waarnaast ook wel *konə̃gin*, met genasaleerde, toonloze *e*, geschreven *koningin*, wordt gehoord.

Opm. 3. Naast *links*, met oorspronkelike *nk*, hoort men *lings* (O. K., I, 192[1], 252[2]). Dezelfde overgang heeft men ook in 't Mnl. in *mingnesse* „Verstümmelung", zie Franck, Mnl. Gr. § 92.

Opm. 4. Naast *langers*, *langes*, *langs*, hoort men de vorm met nasaalvokaal, geschreven *lans*.

Opm. 5. Tegenover de *n* in Ndl. *doorn*, (*doren*), *hoorn*,

(*horen*), *koren*, *toren*, *karn*, *kussen*, *wedden*-(*schap*), vertoont 't Afrik. *ng*: *doring*, *horing*, *koring*, *toring*, *karring*, *kussing*, *wedding*-(skap). Aan Ndl. *karnen*, *tornen* beantwoorden eveneens Afrik. *karring*, *torring*. Daarentegen is *n* gebleven in *baken*, *laken*, *wapen*, *dejaken*(*t*), Ndl. *diaken*), *tyken*, *teken*, *kuiken*, *deken*(*t*). Naast *gare*, Ndl. *garen*, hoort men, gewoonlik enkel onder gekleurden, *garing*, naast *lantern* (Ndl. *lantaarn*) ook *lanterring*. Vgl. § 59, opm 2. Over *fraing*, *kerstaing*, *goingsak*, zie § 72, opm. Afrik. *kaing* „uitgebraden stukje vet", ook „gedroogd vuil in de hoeken der ogen" zal hetzelfde woord zijn als het bij Kiliaan vermelde *kaeyen* (naast *kaeye*, *kaede*) „frustula frixa sive adusta ex arvina: adustae et exuccae pinguedinis crustae".

Opm. 6. *nd* is overgegaan tot *ng* in *mangel* „klier", met prokopee van de *a* (vgl. Salverda de Grave, Franse Woorden, p. 344 i. v.) uit *amandel*. In het Ndl. Wdb., Dl. IX, p. 195, staat: „*mangel* is een populaire vorm, vooral in Holland, naast *mandel*, verkort uit *amandel*". Blijkens deze plaats, en Dl. II, p. 339, 340, komt *mangel* niet voor in de betekenis *amandelvormige klier*, wat het in 't Afrik. daarentegen uitsluitend betekent, terwijl *amandel* (*amannel*) enkel van de vrucht wordt gebruikt. Opprel (§ 35, d.) geeft eveneens *mangel* uit *amandel*, zonder echter te zeggen in welke betekenis. In het Zaans komt *mangel* in beide betekenissen voor, zie Boekenoogen, § 95.

Opm. 7. Tegenover Ndl. *anjelier*, *anjer* heeft het Afrikaans enkel de vorm *angelier*, met gutturale nasaal. Zie over *anjer*, *anjelier*, Tijdsch. XVII, p. 147–160, 262—268, 320.

C. Eigenlike Klappers.

1. Labialen.

p

§ 122. *p* is een stemloze, labiale klapper. Hij komt op alle plaatsen van het woord voor: ***pas***, ***pat***, ***plaas***, ***peper***, ***lepel***, ***lap***, ***klap***.

§ 123. *p* wisselt af met verschillende konsonanten:

1. Met *f* in *Josop* naast en uit *Josef*. In hetzelfde woord heeft men overgang van *f* tot *p* ook in 't Oud-Beierl.: *Jôzep* (Opprel, § 36, e) en in 't Mnl., t. a. p. Wellicht is de vorm onder invloed van de spelling *Joseph* ontstaan. De vorm *Josop* heb ik dikwels onder gekleurden in het distrikt Worcester gehoord. Zie § 56. opm. 4.

2. Met de stemhebbende, labiodentale spirant *w* in *stawel*, *stawel-gek* naast *stapel*, *stapel-gek* (zie Pat. Wdb. i. v.). De stemloze klapper *p* is eerst overgegaan tot de stemhebbende klapper *b* en deze tot de stemhebbende spirant *w*. De overgangsvorm *stabel* komt voor zo ver mij bekend echter niet voor, wat als bloot toeval mag beschouwd worden. Vgl § 87, 2; 96. opm. 2.

3. Met de stemhebbende, labiale klapper *b* in *betuurs* naast en uit *petuurs*, gewoonlik met paragogiese *s* en synkopee van de aanvangssyllabe (Ndl. *portuur*, Ofr. *parteure*), *blafon* naast en uit *plafon*, Ndl. *plafond*; de slotkonsonant wordt in het Afrikaans doorgaans niet gehoord. Vgl. § 87, 2. *Blafon* is ook in plat Ndl. niet onbekend.

In plaats van *bandiet*, *kabeljou* (Ndl. *kabeljauw*) heb ik doorgaans horen zeggen *pandiet*, *kappeljou*. Het Pat. Wdb. heeft alleen „bandiit, kabeljou''.

Opm. 1. Aan Ndl. *abrikoos*, beantwoordt in 't Afrik. enkel de vorm *appelkoos*. In 't Noord-Bev. (Verschuur, § 175) heeft men eveneens *p* uit *b* o. a. in *kă°peljou*, *ă°pləkōzə*. Verschuur zegt, bij wijze van verklaring, t. a. p.: „De toeneming in intensiteit der labiale articulatie in deze laatste woorden staat mogelijk in verband met het voorkomen eener liquida in haar nabijheid. Toch is het mogelijk, dat.... de *k*.... van invloed geweest is". 't Schijnt mij toe dat wij in het woord *appelkoos* te doen hebben met volksetymologie, en dat de aanvangssyllabe veranderd is door bijgedachte aan *appel*.

Opm. 2. Mansvelt geeft *bestakel* als vervorming van Ndl. *spektakel*. Mij is die vorm overigens niet bekend. Hij moet ontstaan zijn uit *pestakel*, welke vorm ik dikwels heb gehoord en die door metathesis gevormd is uit *spəktakel*.

Opm. 3. *Gloop* (Eng. *globe* „lampekap") heeft een *p* door verscherping, als gevolg van de Afrik. regel dat alle stemhebbende konsonanten op 't eind stemloos worden. Als de spelling *gloop* juist is (ik heb de vorm uit Mans.), is 't opmerkelik dat de Eng. diftong *o* (d. i. ōu) in *globe*, in 't Afrik. door *oo* en niet door *ou* wordt vertegenwoordigd.

b

§ 124. *b* is de stemhebbende, labiale klapper. Hij komt hoofdzakelik aan 't begin voor, doch ook in 't midden, waar hij echter tussen vokalen meestal afwisselt met *w* (zie § 126 beneden): ***balk, boor, broot, baber, ke(a)lbas, mebos*** „op biezondere wijze gedroogde abrikozen", ***babetjie*** „klein kind".

§ 125. Op 't eind gaat *b*, in overstemming met de Afrik. regel die eigenlik ook voor 't Ndl. geldt (zie § 87,1), over tot *p*: ***rip, krip, krap*** (znw.), ***krap*** (ww.) enz., naast Ndl. ***rib, krib, krab, krabben***. Deze sekondaire *p* blijft in 't Afrik. gewoonlik bewaard wanneer hij door flektie in 't midden komt te staan: ***krippe, krappe*** naast Ndl. ***kribben, krabben***. Van ***rip*** is het mij bekende mrv. ***ribbes***. Gewoner is echter de vorm met verkleiningsuitgang, ***ribbetjie***, die gewoonlik echter niet als diminutief wordt opgevat.

§ 126. Na het hoofdaksent gaat intervokale *b(bb)* heel dikwels over tot *w(ww)*: ***sawel, konstawel, troewel, bawer*** (naam van een vis), ***kapawel, passawel, kriewel, bawetjie, mi(e)srawel, Fewerwarie, Kowie, Kowa*** (persoonsnamen), ***oorkrawwe(l)tjie, duwweltjies, duwwelt, struwweling, skowwe*** (Ndl. ***schubben***), ***dowwel, tawwert*** (Ndl.

tabbaart en *tabbert*) naast en uit *sabel, konstabel, troebel, baber, kapabel, passabel, kriebel, babetjie, mi(e)srabel. Feberwarie, Kobie, Koba, oorkrabbe(l)tjie, dubbeltjies, dubbelt, strubbeling, skobbe, dobbel, tabbert.* Van verschillende dezer woorden worden, altans in het distrikt Worcester, alleen de vormen met *w(ww)* gebruikt, b.v. *troewel, kriewel, tawwert,* terwijl 't de ongeletterde niet eens bekend is dat zij teruggaan op vormen met *b(bb)*. Vgl. § 96.

Opm. 1. Vergelijk voor de vormen *Gerwe* (familienaam uit *Gerber*) en *twak* (Ndl. *tabak*) § 96, opm. 1.

Opm. 2. Van de persoonsnaam *Gabriel* is in 't Afrik. de gesproken vorm doorgaans *Gawie*, waarin wij waarschijnlik een zogenaamde „Kosename" moeten zien, verkort uit *Gabriel*. Ik herinner er even aan dat bij dergelijke formaties dikwels vormen ontstaan die op 'n heel zonderlinge wijze afwijken van de oorspronkelike vormen.

Opm. 3. Naast *rondabel* „hut" bestaat de vorm *rondawel*, met gelijke betekenis. Hoewel de afleiding van dit woord mij niet bekend is, mag men met veel waarschijnlikheid veronderstellen dat de oorspronkelike konsonant in dit geval *b* is, op grond van 't feit dat *b* en *w* naast elkaar voorkomen, en oorspronkelike *w* in 't Afrik. nooit overgaat tot *b* of er mee afwisselt. Met een biezonder geval hebben wij te doen in *bobbejaan* (vgl. 47, opm. 6) naast Ndl. *baviaan*. Vgl. Ndl. Wdb. i. v.

Opm. 4. Voor *bandiet* naast *pandiet*, *betuurs* naast *petuurs*, *blafon* naast *plafon*, zie § 123, 3. Het Pat. Wdb. geeft *babeljoentjie* „cover of a bed", dat het verkleinwoord is van *paviljoen*, welk woord in het Nederlands o. a. ook betekent „eene soort van ledikant" (van Dalen).

2. Alveolaren.

t

§ 127. *t* is de stemloze, alveolaire klapper (vgl. § 87, 12). Hij komt voor aan 't begin, in 't midden en op

't eind: *taal*, *trap*, *ketel*, *water*, *frat*, *woort*, *pert* enz.

§ 128. Op 't eind is *t* heel dikwels sekondair uit *d* ontstaan, in overeenstemming met de Afrik. regel dat men in deze positie slechts stemloze konsonanten hoort (zie § 87, 1), b. v. *woort*, *hoet*, *broot*, *naalt* enz. In het midden gaat deze sekondaire *t* weer over in *d*: *woorde*, *hoede*, *brode*, *naalde*. Vgl. § 133.

Opm. 1. Vgl. voor de vormen *potlote*, *rante*, *afgronte*, *rate*, *kwater*, met sekondaire *t* in 't midden bewaard, § 133, opm.

Opm. 2. Men heeft *t* uit *d* in *tontel-doos*, *tontel-doek* naast Ndl. *tondel-*, en in *lefintel* naast Ndl. *lavendil* (middellat. *lavendula*). Zie Franck, Etym. Wdb. In beide gevallen is de verscherping van *d* tot *t* misschien ontstaan onder invloed van de stemloze konsonanten *t* en *f* aan 't begin van de voorafgaande lettergreep. In het Noord-Bev. heeft men *tintel* (*tondel*), „waarschijnlijk door invloed van *tintələ*" (*tintelen*, volgens Verschuur, § 180). Voor 't Afrik. kan het woord *tintel* met *i*, dat bovendien tot de geschreven taal beperkt is, niet van invloed geweest zijn.

Opm. 3. In *boude* „buttocks", *miede* „opeengestapelde hoop schoven", is oorspronkelike *t* in 't midden overgegaan tot *d*. Zie § 133, opm. Vgl. voor de analogievormen *meer-kaaie*, *gaaie* § 132, 2, opm. 5.

§ 129. *t* wisselt af met *n* in de werkwoorden *gaat*, *slaat*, *staat*, *siet*, *doet* naast *gaan*, *slaan*, *staan*, *sien*, *doen*. Naast *begin*, *reen*, zonder *t*, komen voor *begint*, *reent*. De vormen *gaat*, *staat*, *siet*, *doet* komen niet als infinitief en verleden deelwoord voor. Overigens worden de vormen met *t*, *n*, of *nt* in volkomen dezelfde funktie gebruikt. Dat deze vormen, behoudens de zo even genoemde uitzonderingen, door elkaar gebruikt worden, vindt zijn verklaring, zoals terecht is opgemerkt door E. Kruisinga (Taal en Letteren XVI, aflevering 11), in de omstandigheid dat het taalgevoel ze alle als zogenaamde

stamvormen, d. w. z. onveranderlike elementen, is gaan beschouwen. Dat de *t* in *gaat, reent* enz., niet meer als persoonsuitgang wordt gevoeld, blijkt ten duidelikste uit de samenstelling *reentwater* „regenwater". Men vat *reent* als de stam van het ww. op, vgl. Kruisinga t. a. p., ook Hesseling, Het Afrikaansch, p. 143 vlg.

d

§ 130. De *d* stelt voor de stemhebbende, alveolaire klapper. Vgl. § 87, 1 en 2. Hij wordt alleen aan 't begin en in 't midden van woorden uitgesproken; op het eind gaat *d* over tot *t* (zie § 87, 1): *deur, doen, nader, skade*, maar *wint, hont* enz.

§ 131. *d* wisselt aan 't begin af met *l* in 't vgw. *dat* naast *lat, laat* (Hoog., § 94, Mans. i. v. „en"). In de samengestelde vgw. vindt men gewoonlik alleen de korte vorm *lat* naast *dat*: *foor-, om-, na-, eer-, deur-, oor-, sodat* naast *-lat*: vgl. „*laat* di kaffers fer my moet fermoor" (Kon. f. Sk,, p. 15[1]), „hoe kom het julle ni *laat* ons di goue goed uit di klip uithaal ni" t. a. p., „nee, meneer du Toit moet nou fluks fertaal, *laat* ons ferder kan hoor, en di Boesmans moet werk, *laat* ons di gat ope grawe" (t. a. p., bl. 60[1]), jy moet hom betyts roep *solat* hy nie te laat kom nie enz.

Opm. 1. Ik geloof dat men *lat, laat* zelfs nog meer gebruikt dan *dat*.

Opm. 2. Dat men naast *lat* de vorm met gerekte *a*, *laat* zegt, zal zijn door verwarring met 't ww. *laat*.

Opm. 3. Wanneer men let op de plaats waar en de wijze waarop *d* en *l* worden gevormd, is 't begrijpelik dat ze met elkaar kunnen afwisselen. De plaats van vorming is voor beide dezelfde. Ze zijn beide alveolaire konsonanten. Alleen de wijze van vorming verschilt, aangezien *d* 'n gesloten, *l* 'n laterale konsonant is. Nu kan men 'n *d* licht

laten overgaan in *l* door bij 't uitspreken van de *d* de afsluiting niet van voren te verbreken, maar aan de beide kanten of aan één der beide kanten. Vgl. Roorda, § 230.

§ 132. 1. Tussen een geaksentueerde, gerekte vokaal of diftong (*aa, ee, ie, oe, ou, y*) en toonloze *e* wordt *d* gesynkopeerd. Synkopee van *d* komt hoofdzakelik voor in de komparatief en bij het attrib. bnw. Dat men in 1 en 2 met intervokale *d* te doen heeft die op 't eind van 'n woord verscherpt wordt, blijkt uit de omstandigheid dat intervokale *t* in deze gevallen bewaard blijft: ***ouer, wyer, breeer, kouer***, komp. van ***out, wyt, breet, kout; wye, breee, koue, goue***, attributieve vormen van ***wyt, breet, kout, gout; skye*** (ww.) naast ***skyding, koue***, Ndl. ***koude, biee***, Ndl. ***bieden, foer***, Ndl. ***voeder*** en ***voer, faar*** en ***moer*** (van dieren sprekend) uit ***fader*** en ***moeder, faarlans*** uit ***faderlants*** (Mans. i. v.).

Opm. *d* blijft in *wreder*, komp. van *wreet* (zie 4 a beneden), en in *ouderdom, -ling, -lik, -wets*, naast *ouer, ouers* „ouders". Na synkopee van *d* is in sommige gevallen ook de toonloze *e* verdwenen. Zo moet men m. i. verklaren vormen als *ry, stry, ly* (trans. en intrans.) *beny, hou* naast Ndl. *rijden, strijden, leiden, lijden, benijden, houden*. In andere gevallen ziet men de overgangsvormen met bewaring van de toonloze *e*: *wye* (naast *wy*), *skye*, Ndl. *weiden, scheiden*. De mening van Viljoen. p. 55, 8 b, Meyer § 31 d en Hoogenhout, § 60, dat met de uitgang *-en* tegelijk ook de *d* wegviel, is dus m. i. onjuist. Vgl. ook Mans. opm. i. v. aant. Daar 't overbekend is dat de intervokale *d* in de Hollandse spreektaal dikwels gesynkopeerd wordt [1]), is 't

---

[1]) Uit Logeman, How to speak Dutch[4], p. 58, noot 2, moet men opmaken dat intervokale *d*, voor zover hij niet geheel verdwijnt, overgaat tot *j* of *w*. In de beschaafde Hollandse spreektaal hoort men weliswaar de overgangs-

natuurlik zeer goed mogelik dat de Afrik. vormen *ry*, *stry* enz. ontstaan zijn uit de Hollandse *rije*, *strije* (*n* op 't eind wordt niet gehoord), zodat er hier zelfs niet sprake kan zijn van wegvallen van *d* in 't Afrikaans. Men kan zich dus voorstellen dat hier, in overeenstemming met de zeer waarschijnlike mening van Hesseling, Het Afrikaansch, p. 143 vlg., door de Afrikaner slechts de zogenaamde stam, het onveranderlike deel, uit het Hollands is overgenomen. Men lette er echter op dat ook in 't Afrik. voorkomen *wye*, *skye* naast *weie*, *scheie* in de Holl spreektaal. Hoe 't ook zij, hetzij de Afrik. vormen *ry*, *stry* enz. op Afrik. bodem ontstaan zijn, hetzij ze verkort zijn uit de vormen van de Holl. spreektaal *rije*, *strije* enz., dus uit het moederland zijn meegebracht, in ieder geval is 'n vorm *ry* ontstaan uit *rije*. De uitgang *-en* is dus niet weggevallen, en tegelijkertijd of later *d*, zoals bovengemelde geleerden denken, maar de toonloze *e* is weggevallen nà synkopee van de *d*.

2. Tussen geaksenteerde *ā*, *ō*, ***oe*** en toonloze ***e*** gaat ***d*** over tot ***i*** : ***baaie, blaaie, paaie, skilpaaie, gebooie***, mrv. van ***bat*** ('t mrv. is ook ***batte***), ***blat, pat, skilpat, gebot***; ***goeie***, attrib. vorm van ***goet, poeier***, Ndl. ***poeder*** naast ***poeier***.

Opm. 1. Naast *i* vindt men teminste weleens geschreven *j*, vgl. du Toit, Ferg. Taalk., p. 11, d. Gewoonlik hoort men echter *i*.

Opm. 2. In de bnw. *dooi*, *rooi* en *kwaai* naast *doot*, *root* en *kwaat*, is de toonloze *e* weggevallen, na overgang van *d* tot *i*. In *ou*, *ou-jaar*, *oú-jaarsdag*, *oú-jaarsaant* naast *out*, is de toonloze *e* weggevallen na synkopee van de *d*. Men

---

klank (glide) als rest van de intervokale *d*, doch een *j* of *w* wordt altans bij velen niet gehoord. Ook in de getranskribeerde teksten bij Dijkstra, p. 365 vlg., merkt men niets van deze *j* of *w* uit *d*.

heeft de ə nog bewaard in de als znw. gebruikte vormen *'n dooie*, *'n rooie*, *'n kwaaie*, *'n oue*. Dat *dooi* en *ou* ontstaan zijn uit *dooie*, *oue*, ziet men verder uit 't feit dat de vormen *dooi* en *ou* enkel attributief gebruikt worden. Dit uitsluitend attributieve gebruik wijst op de verbogen vormen staande vóór 't znw., waar op de *d*, die in *dooi* overging tot *i* en in *ou* wegviel, een *d* volgde. Predikatief gebruikt, heeft men enkel de onverbogen vormen *doot* en *out*, met *t* op 't eind verscherpt uit *d*. Sommigen schrijven ook *dooie* en *oue* als attributieve bnw., doch m. i. gebeurt dit onder Ndl. invloed. In 't gesproken Afrik. valt de *e* hier weg. Naast *goeie*, attrib. vorm van *goet*, heb ik de vorm *goei* gehoord, met apokopee van de *e*, in *goei-man* (als naam van een os).

Opm. 3. *Kwaai* en *kwaat* hebben in 't Afrikaans twee verschillende betekenissen aangenomen: *kwaat* betekent „boos, gebelgd", *kwaai* betekent „streng" (van personen), „kwaadaardig" (van dieren). De *t* in *kwaat* blijft dan ook in het midden bewaard en gaat niet over tot *d*, b.v. *kwater*, komp. van *kwaat*.

Opm. 4. In *blaai*, *baai*, *laai* (znw. en ww.), *raai*, *slaai*, *bloei*, *broei* en *sooi* is de toonloze *e* weggevallen na overgang van *d* tot *i*, vergelijk de Ndl. vormen *bladeren*, *baden*, *lade* (*la*), *laden*, *raden*, *salade* (*sla*), *bloeden*, *broeden* en *zode*.

Opm. 5. Naast *gate*, het gewone mrv. van *gat*, hoort men ook *gaaie*. Deze vorm is ontstaan naar analogie van meervouden als *paaie*, *blaaie* van *pat* en *blat*, waar men te doen heeft met *d* verscherpt tot *t*, terwijl men in *gat* 'n oorspronkelike *t* heeft. Hetzelfde geldt ook van *mier-kaaie* naast *mier-katte*.

Opm. 6. *d* wordt verscherpt tot *t* vóór *l* in *daatlik*, *duitlik* naast *dadelik*, *duidelik*. Vgl. Viljoen, bl. 55, 7. Een dergelijke verscherping treft men ook aan in 't Mnl. en Nnl., waar vóór de *l* echter een *e* staat. Vgl. Roorda, § 160, van Helten, Mnl. Sprk., p. 167. Roorda (t. a. p.) meent, dat de verscherping is ontstaan doordat men na wegvallen van de toonloze *e* 'n pauze maakte voordat men overging tot de *l*. Nu is 't opmerkelik dat in 't Afrikaans gewoonlik

de vormen *duitlik* en *daatlik* gebruikt worden wanneer er biezondere nadruk valt op deze woorden, in welk geval men even rust vóór men overgaat tot de *l*. Hierdoor is 't duidelik dat de toonloze *e* kan wegvallen, en de *d*, doordat men even rust, als 't ware op het eind komt te staan en zo verscherpt wordt tot *t*.

3. Wanneer het hoofdaksent voorafgaat, wisselt intervocale *d* af met *r*, hier onder begrepen de verbinding *dd*, waarin men foneties 'n enkele *d* moet zien, die in de spelling na 'n korte, geaksentueerde vokaal verdubbeld wordt: ***skare***, ***skarewee***, ***gesaaire***, ***hoere***, ***ferlere***, ***lere***, ***myre***, ***more***, ***lerig***, ***nyrig***, ***Gierjon*** (persoonsnaam, uit *Gierion*, Ndl. *Gideon*), ***koeroe***, ***brerie***, ***maifoerie*** (zie Mansv. i. v.), ***parra***, ***berre***, ***mirrag***, ***birre***, ***korrig***, ***murre*** enz., naast en uit ***skade***, ***skadewee***, ***gesaaide***, ***hoede***, ***ferlede***, ***lede***, ***myde***, ***mode***, ***ledig***, ***nydig***, ***koedoe***, ***bredie***, ***maifoedie***, ***padda***, ***bedde***, ***middag***, ***bidde***, ***koddig***, ***mudde***.

Opm. Zoals Hoogenhout, § 14, opm., terecht opmerkt, hoort men deze overgang in de uitspraak van de meeste Afrikaners, hoewel velen het bestaan er van zullen loochenen en hij in het schrift niet wordt aangeduid.

Verder zegt Hoogenhout (t. a. p.) dat personen van boven de veertig jaar gewoonlik *d*(*dd*) uitspreken. Ik geloof dat men i. p. v. gewoonlik moet lezen dikwels. Terecht merkt hij op dat wij hier met 'n betrekkelik jonge overgang te doen hebben.

Ik ben 't niet met de schrijver eens waar hij (t. a. p.) zegt dat de intervokale *dd* overgaat tot 'n klank tussen *d* en *r*. De klank waartoe elke *d*(*dd*) overgaat, is de gewone Afrik. *r*.

4. De intervokale *d*(*dd*) blijft:

a. Wanneer hij gevolgd wordt door 'n *r* in dezelfde lettergreep, blijkbaar om 'n opeenstapeling van *r*'s te voorkomen: *wreder*, *seder*-(*boom*) „ceder", *nader*, *liederlik*, *nag*-,

pot-ader, ouderdom, ouderling, bodder (Eng. *bother*), *foor-bidder* naast *birre, modder, gladder* naast *glarre* (komp. en attrib. vorm van *glat*), *middernag.*

Waar de volgende *r* niet tot dezelfde lettergreep hoort als de intervokale *d*, wisselt *d* af met *r*: *bloererig, frereregter* naast en uit *bloederig, frederegter.*

b. Wanneer 't hoofdaksent volgt op *d*: *muskadél, kedóntou* „sjambok", *mo(e)dél, redýs, ke(a)dóttjie, ke(a)-dúks.*

c. In sommige woorden blijft intervokale *d* na vooraf-gaande *r* bewaard: *rede, redelik, redenaar, bruide.* In andere wisselt *d* af met *r*: *bruidegom, bredie, frede, grade, drade, brode* enz. naast *bruiregom, brerie, frere, grare, drare, brore.*

d. Vóór 'n volgende *l*, behorende tot dezelfde of de volgende lettergreep, is de afwisseling van intervokale *d(dd)* met *r(rr)* vrij ongelijkmatig. Ik geloof echter dat *d(dd)* hier meestal bewaard blijft. Zo is 't in elk geval in mijn uitspraak: *bedel, bedelaar, poedelnakent, boedel, dadel, middel, -man, -slag, -matig.* Naast *middel* hoort men dikwels *mirrel.* In de mij bekende uitspraak van *duidelik* en *tydelik*, wisselt *d* niet af met *r*.

Opm. Ook waar *d* in woordgroepen tussen vokalen staat en het hoofdaksent voorafgaat, wisselt *d* af met *r*: b. v. *hoe fer is dit na rie dorp*, voor *hoe fer is dit na die dorp?*

§ 133. In overeenstemming met de regel dat men op 't eind van 'n woord nooit 'n stemhebbende konsonant uitspreekt (zie § 87, 1), gaat *d* over tot *t*. Wanneer deze sekondaire *t* door flektie in het midden komt te staan, gaat hij over tot *d*, voor zover *d* niet gesynkopeerd wordt of overgaat tot *i(j)* en *r*, of geassimileerd wordt aan 'n voorafgaande *l, n. r*: *boude, hoede, brode, grade, dade, drade, bedde, spelde, beelde, naalde, aande,*

maande, lande, rande, woorde, moorde, baarde enz., mrv. van *bout, hoet, broot, graat, daat, draat, bet, spelt, beelt, naalt, aant, maant, lant, rant, woort, moort* en *baart*.

Opm. Naast *potlode*, mrv. van *potloot*, hoort men *potlote*. *Rant* „brim, edge, border" heeft 't mrv. *rande*, *rant* „ridge" 't mrv. *rante* (Kon. f. Sk., p. p. 24[1], 26[2], 28[2], *bergrante* 25[1], *kliprante* 26[2]). Wij hebben hier ongetwijfeld twee vormen van hetzelfde woord met verschil van betekenis. *Bout* „bolt, iron pin" heeft 't mrv. *boute*, *bout* „buttocks" 't mrv. *boude*. Vgl. Mansvelt i. v. In Afrikaanse Gedigte, p. 60[1] leest men *boute*[1]) „buttocks." Mij is deze vorm in het gebruik onbekend. Ook hier heeft men waarschijnlik met twee vormen van hetzelfde woord te doen met verschil van betekenis. Zie *Vercoullie* Etym. Wdb. i. v. Naast *miete*, mrv. van *miet* „opgestapelde hoop schoven", hoort men dikwels *miede, miedes, miedens*. Men heeft hier 'n oorspronkelike *t*, uit lat. *meta*. Zie Franck, Etym. Wdb. *Miet* „worm, insekt" heeft 't mrv. *miete*.

De sekondaire *t* op 't eind van *kwaat, afgront, raat*, blijft bewaard in het midden in de komp. *kwater*, naast Ndl. *kwader*, en in de mrv. *afgronte, rate* (Hoog., gloss.), naast *afgronde, rade*.

3. Palatalen.

tj

§ 134. *tj* stelt voor één enkele klank, en wel de stemloze, palatale klapper (Sweet *c*). Deze klank komt hoofdzakelik voor in de verkleiningsuitgang *-tjie* : *bietjie, klyntjie, fooltjie, battjie* enz.

---

1) Ook in Kon. f. Sk. p. 28[2], leest men *boute*.

Opm. 1. Uit 'n foneties oogpunt ware 't zeer gewenst deze klapper in de spelling met één enkel letterteken aan te duiden. Daar dit tot nog toe niet 't geval is, en men deze klank hoofdzakelik aantreft in de verkleiningsuitgang *-tjie*, Ndl. *-tje*, zullen wij, om niet te ver af te wijken van de Ndl. spelling, het teken *tj* behouden. Men wachte zich er echter voor *tj* in 't Afrik. gelijk in 't Ndl. uit te spreken. In 't Ndl. stelt *tj* natuurlik twee klanken voor, nl. *t* + *j*. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch hoort men weliswaar dikwels de Ndl. uitspraak van *tj*, doch dit is niet algemeen Afrikaans. Vgl. § 31. De opmerking van Hoogenhout, § 4, dat *tj* uitgesproken wordt „wie *t* und *j* schnell hintereinander", mag dus alleen gelden van personen uit deze streken. Dat sommigen de *tj* uitspreken zoals de *ch* in Eng. *church* (Hoog., t. a. p.), is mij niet bekend, altans niet wanneer men de Eng. *ch* uitspreekt als *t* + *sj* (d. i. de stemloze spirant gevormd met tong-blad en -punt), zoals 't volgens Sweet behoort te zijn, vgl. Sounds of English, § 127.

Opm. 2. In plaats van de stemloze, palatale klapper *tj* hoort men in verkleinwoorden soms de stemloze, gutturale klapper *k*. Volgens Viljoen (p. 40) is dit meestal 't geval in de Transvaal en in de Oranje-Vrijstaat. Hij geeft t. a. p. „*kinki*, *biki*, *kleinki*, *boonki*, *erki*", voor *kintjie*, *klyntjie*, *bietjie*, *boontjie*, *ertjie*. Die mening schijnt Hoogenhout (§ 76) te delen. Vgl. nog du Toit, Ferg. Taalk., p. 14, c. Naar mij echter door verschillende mijner landgenoten, afkomstig uit die streken, wordt meegedeeld, is de *k* i. p. v. *tj* beperkt tot enkele woorden, zie § 32. De uitgang *-kie* is misschien ontstaan onder invloed van vormen als *bankie*, *drankie* enz., waar de verkleiningsuitgang *-ie* is, en *k* tot de stam zelf behoort.

Opm. 3. In woorden aan 't Eng. ontleend beantwoordt de stemloze, palatale klapper *tj* aan Eng. *ch* (d. i. *t* + de stemloze spirant gevormd met tong-blad en -punt): *tjiekerie*, *tjokkola*, *tjek* uit Eng. *chicory*, *chocolade*, *cheque*.

4. Gutturalen.

k

§ 135. *k* is de stemloze, gutturale klapper. Hij komt voor aan 't begin, in 't midden en op 't eind: ***kas, kis, klaar, kruit, beker, blaker, bak, bok, balk*** enz.

Opm. 1. Voor de overgang van *kl* tot *tl*, b. v. *tloof* i. p. v. *kloof*, zie § 34.

Opm. 2. *kr* is uit *tr* in *truitjie-roer-my-nie(t)* naast en uit *kruitjie-roer-my-nie(t)*, naam van 'n grote plant die bij de minste aanraking een onaangename reuk van zich geeft; (figuurlik) netelig, onverdraagzaam mens. Vgl. Ndl. *kruidje-roer-mij-niet* „een uit de Antillen afkomstig plantje met tweewerf gevinde bladeren, die bij de minste aanraking tezamen sluiten; (fig.) netelig, onverdraagzaam mensch" (van Dalen i. v.). De overgang van *k* tot *t*, die overigens niet voorkomt, is waarschijnlik ontstaan door bijgedachte aan de persoonsnaam *Truitje*, temeer daar het woord *kruit* in de betekenis „gewas" voor de grote massa niet meer bestaat.

Opm. 3. Voor de overgang van *k* tot *tj* (d. i. de stemloze, palatale klapper) b. v. *tjint*, *tjinners* i. p. v. *kint*, *kinners*, zie § 33.

Opm. 4. *k* is ontstaan uit en wisselt af met *t* in *brantnekel* naast *brantnetel*. Hetzelfde verschijnsel heeft men in het Noord-Bev. *brŏenēkel* (brandnetel, Verschuur, § 178).

Opm. 5. In plaats van *kieks*, een term bij het knikkeren gebruikt (Eng. *kick*, Mans, i. v.), heb ik te Worcester gewoonlik *jieks* horen gebruiken.

Opm. 6. *k* is ontstaan uit de stemhebbende, gutturale klapper in de volgende woorden aan vreemde talen ontleend: *toeka* naast *hoeka* (vgl. § 113, opm. 3), *bloekum* (Eng. *bluegum*), *kietaar*, Fr. *guitare* (vgl. Salverda de Grave, Franse Woorden, p. 273), *kaskenade* (Ndl. *kaskenade* uit *gasconade*, Franse Woorden, t. a. p.), *bakketel* „kleinigheid" Fr. *bagatelle*, *bokkie* (rijtuig, Eng. *buggy*).

Vreemd is 't daarentegen dat *kk* overgaat tot en afwisselt met de stemhebbende, gutterale klapper, door ons met *gh* aangeduid, in *raghgher* naast en uit *rakker*, Ndl. *rakker*. Opmerkelik is 't tevens dat in bovengenoemde ontleende woorden de stemhebbende, gutturale klapper overgegaan is tot *k* in 't Afrikaans, altans voor zover de vormen met *k* niet uit 't Ndl. zijn overgenomen, b. v. *kaskenade*, aangezien die klapper toch in verschillende woorden gehoord wordt. Vgl. § 139.

§ 137. In de volgende woorden met *k* tegenover *g* in 't Ndl., hebben wij waarschijnlik te doen met vormen ontstaan door volksetymologie:

1. ***akkerdis***, Ndl. ***hagedis***. De Bo geeft voor 't West-Vlaams de vormen ***aketisse***, ***aketissie***, ***akertissie***. De Afrik. vorm ***akkerdis*** is waarschijnlik een samensmelting van vormen als Ndl. ***hagedis*** en West-Vlaams ***akertis***(sie), met prokopee van de ***h*** en verkorting van de ***a*** in ***aker-*** tot ***akker-***, blijkbaar onder invloed van 't zeer gewone Afrik. woord ***akker*** (landmaat en eikel). Volksetymologiese vervormingen van het woord ***hagedis*** komen in verschillende Ndl. dialekten voor, vgl. Ndl. Wdb. i. v. 2. ***Spinnerak***, Ndl. ***spinrag***, onder invloed van ***rak***, Ndl ***rek***, ook ***rak*** (van Dalen i. v.). 3. ***Blaasbalk***, Ndl. ***blaasbalg***, in de volks- of gemeenzame-taal ***blaasbalk*** (Ndl. Wdb.). Opprel (§ 37, c) wil ook de vorm ***blaesballək*** in 't Oud-Beierl. door volksetymologie verklaren. 4. ***Steeks***, Ndl. ***steegs***, door bijgedachte aan ***steek***; vgl. ***fassteek***, van 'n dier gezegd, vooral 'n paard, dat plotseling blijft staan. Vgl. Mansvelt, i. v.

Opm. 1. Naast het Ndl. znw. *katzwijm*, vindt men het Afrik. bnw. *katswink* „flauw zijn, in onmacht zijn." Naast *katswink*, hoort men ook *katswing*.

Opm. 2. Naast *bywerk* „maagdenwas" geeft Mansvelt ook *bijwerg*. Deze vorm is mij in 't gebruik onbekend.

Evenzo heb ik i. p. v. *aaklik* (Mans. i. v.), steeds *aaklig* horen gebruiken.

Opm. 3. Het Afrik. vertoont *k* tegenover Ndl. stemloze, gutturale spirant *ch* in *aks*, *afjak*, Ndl. *achtste*, *afjacht*. Vgl. Mansvelt i. v.

Opm. 4. In de verbinding *sk*, aan 't begin en in 't midden, beantwoord *k* aan de Ndl. stemloze, gutturale spirant, hier door *ch* aangeduid: *skool*, *skoen*, *skeer*, *skraal*, *waarsku* enz., Ndl. *school*, *schoen*, *scheren*, *schraal*, *waarschuwen*. Van *skoorsteen*, Ndl. *schoorsteen*, bestaat de vorm zonder aanvangs *s*, *koorsteen*, die voor mij zelfs gewoner is. Op 't eind wordt, evenals in 't Ndl., slechts *s* uitgesproken: *fis*, *mens*, *wens* enz. Vgl. van Helten, Mnl. Sprk., p. 155. O. a. bij Melt Brink (Grappige stories en Andere Versies) vindt men, in afwijking van de algemene Afrikaanse uitspraak, noch steeds *sch* geschreven, niet slechts aan 't begin en in 't midden, doch ook op 't eind.

Opm. 5. Men hoort doorgaans *nuus(nies)-kierig*, Ndl. *nieuwsgierig*. Het Pat. Wdb. geeft alleen „*nuwsgierig*". Vgl. hiermee Afrik. *boskasie*, Ndl. *bosschage*, voorheen ook *bosschagie*, *boscagie*, ofr. *boscage*, zie Salverda de Grave, Franse Woorden, p. 271. In het Pat. Wdb. vindt men alleen *bosgasie*, een vorm die mij in 't gebruik niet bekend is.

Opm. 6. Afrik. *skui(w)ergat* „vierkante opening in de muur van een veekraal voor de afvoer van regenwater" is waarschijnlik oorspronkelik hetzelfde woord als Ndl. *spuigat* (*spiegat*, *spijgat*) „ronde gaten aan de zijden der dekken om het water buiten de scheepsboorden te laten wegloopen" (van Dalen).

Opm. 7. In de vertelling van *Assepoester* luidt de Afrik. vorm gewoonlik *askoestertjie*, met *k*.

gh

§ 138. *gh* stelt voor de stemhebbende, gutturale klapper. Hij komt alleen voor aan 't begin en in het midden.

§ 139. Men vindt *gh*:

1. In woorden aan vreemde talen ontleend: *ghwarrie* (naam van zekere boom), *ghoen(ie)* „knikker", *ghoeroe* „reus, gevaarte" (Mans., i. v.), *anghorra* „geiteras", *boghgher* (Eng. *bugger*).

Opm. Naast *boghgher* hoort men ook *bokker*, met verscherping van de stemhebbende klapper.

2. Als ontstaan uit de stemloze, gutturate spirant *g*, voor zover assimilatie niet heeft plaats gevonden. Vgl. hierover § 110 en opm. 1.

WOORDREGISTER.

(De cijfers verwijzen naar de bladzijden; *y* volgt op *i*.)

aaklig, aaklik 117.
aandeel 99.
aant 78.
aarde 57.
— ader (nag-, pof-) 53, 112.
afgronde, -te 113.
afhanklik 101.
afjak 117.
— ag voor -ig 45.
agterlosig 96.
akker 52.
akkerdis 116.
akkoeraat 64.
aks 117.
aksie 84.
algar 53.
aliekruikel, ariekreukel, aliekruik 97.
aljimmers 87.
allosie 61.
almal 53.
altoes, altoos 61.
amandel, amannel 102.
an 53.
angelier 102.
anghorra 118.
appelkoos 103, 104.
arby 53.
artappel, ertappel 26, 53.
asem 82.
asfool 53.
asgat, askat 88.
askoestertjie 118.
aspris 43,
atfoekaat 64.

baai 68, 110.
baaie 109.
babeljoentjie 105.
baing, baj̃, banje 66.
baken 102.
bakketel 116.
bakkies 59.
bankrot 49.
bars 53.
bawer 105.
bawetjie 105.
bedel, -aar 112.
bedrie, bedriee 90.
begrafnis 51, 52, 53, 78.
beny 108.
berghe, berre 92.
Berransee, Berrensee 83.
berre 92, 111,
besonners 50.
beteutert, beteutelt 96.
betyts 50.
beusem 23.
bewe 77.
biee 108.

bien voor been 22, 23.
bietjie 50.
biki 114.
birre 111.
bywerk, bywerg 117.
blaai 68, 110.
blaaie 109.
blaasbalk 116.
bly 78.
bloederig, bloererig 112.
bloei 69, 110.
bloekum 116.
blom 49.
bobbejaan, bobejaan, babejaan 47, 48, 87, 105.
bodder 112.
boë 88.
boedel 112.
boggel 89.
boghgher, bokker 118.
bokkie 47, 116.
bokkom 47.
bo 78.
boonki 114.
borghe 92.
— bort (bak-, stuur-) 62.
boskasie 83, 117.
botter 48.
bou 82.
bout 113.
brant-nekel, -netel 115.
breee, breeer 108.
bredie, brerie 111, 112.
bring 25.
brode, brore 112.
broei 69, 110.
brughghe 91.
bruhhe 88.
bruide 112.
bruidegom, bruiregom 112.
buffel 77.
bultong, biltong 65.
burghe, burre 92, 93.
burgher, -reg, -oorlog 92.

daarsa 42.
daatlik, dadelik 110, 111.
dadel 112.
dagga 89.
dakke 41.
dane-boom, -bol, -pit 43.
daur, dour, doer 52.
dəjaken 87, 102.
deken(t) 102.
derm 57.
deuntjie, duintjie 61.
deur (voorz.) 60.
deuskant, duskant, dusketyt, (fen) -dese 55.
deusman, doesman, dousman, duisman 60.
diens 99.
dies-man, -folk, duusman, -folk 60.
dink 25.
Dinsdag, Dingsdag 99.
distrek, distrik 25.
djy 86.
djou 86.
djuis 86.
doen, doet 106.
doesyn 61.
dolliewarie, dorriewarie 96.
dolwe 79.
dooi 68.
dooi, dooie, doot 110.
doornhyningk 101.
doring 51, 102.
dou, du 22, 70.
dowwel 105.
dra 90.
draai, drai 66.
drade, drare 112.
draer 92.
droefnis 78.

droghe, drogher 91.
drumpel 45.
druppel 49.
duitlik, duidelik 51, 110, 111, 112.
duiwe 76.
duiwel 77.
dus 45.
duwelsgoed 67.
duwwelt 80, 105.
dwerl 57.

Edewart 82.
ee voor eu 23, 24.
eentlik 67.
euntjie, uintjie 61.
effe, effentjies (ehfe, ehfentjies) 56, 79.
ehhe 88, 91.
eider 22.
ek 42.
ellef 51.
erghe, ergher-lik, -nis 92.
erki 114.
errens 91.
ert-fark, -wurm, -slang, erde-pot, -skottel, -kruik 56.
erwe 79.
Europa, Eropa, Ieropa, Uropa Uiropa 24.
ewers 54.
ewig, ewighyt 69, 70.

faar 108.
fars 53.
fers 66.
Feberwarie, Fewerwarie 82, 105.
feguur 50.
fendag 50, 53.
ferby 50.
ferganklik 101.
ferkluim 67.
ferlere 111.
ferweel 96.
ferwerdig 56.
feul 55.
fiejool 87.
fiesant 59.
Fiesasie 58, 83.
fieskaal 59.
fingergoet, fingerroet 94.
firgeet 93.
fy 90.
fyfer, fywer 77.
flae 88.
flerremuis 57.
flieer 88, 92.
flym 67.
flys 55, 67.
foël, fool 90.
foer 108.
foert 64.
foorbidder 112.
fort, foort 61.
fra 90.
fraing 66.
frank 80, 101.
frat 80.
frede, frere 112.
frederegter, frereregter 112.
fremt 54.
frywe 77, 80.
froe, froeg 91.
froeer 88.
froetel 80.
ful (Ndl. veulen) 65.
(te) ful, feul, feel 65.
furk 65.
fuurhert 56.

gaaie 110.
gaan, gaat 106.
gaffel 77.
gakoer 33

gan 53.
gaoer 33, 35.
gare, garing 102.
gars 53.
gatte 41.
Gawie 105.
gebette 42
gebooie 68, 109.
gedenkwêrdig 56.
gee, sjee 30, 78, 85, 93.
geef, gif, sjeef, sjif 25, 26, 29, 30, 86.
geel 93.
geen, gin, gan 54.
gees 93.
geester, gister, sjeester, sjister 26, 29, 30, 86.
gefloer 35.
gelop 50.
gelt, sjelt 30, 85, 93.
gemynte 22, 23, 67.
genoeg, genog 63.
gensbok 98.
Gerber, Gerwe 81.
gerdyn 50.
gerf 57, 93.
gerwe 79.
gesaaire 111.
geseg, gesig 25.
gespe 51, 85, 93.
geut, guit 24, 60, 67, 85, 93.
gewel 93.
ghoen(ie) 118.
ghoeroe 118.
ghwarrie 118.
gierig 93.
Gierjon 111.
gieter 85, 93.
ginnegaap (ginnegap) 53.
— gyt, -hyt 94.
glo 78.
gloop 104.
goeie 69, 109.
goeiman 110.
goi, gooi 26, 27.
going-, gonje-, gonjing-sak 66.
gorlet-beker, -kom 88.
gorrel 93.
goue 108.
gowwerneur 49.
graau, graaou, grau, grou, grawe 29, 69, 70,
grade, grare 112.
grag 42, 53.
grappige 89.
grawe 76.
grens 99.
grip 44.
grynhout 67.
groetnis 51.
gulp 29, 30, 86.
guns 99.
gunter 45, 49.

haak, haakskeen 53.
hael, haal 90.
hakel 53.
hal, al 95.
harsings 53.
hartloep, hartloop 61.
hawer 77,
hef 79.
heh 91.
heuning, hunning 24, 60.
henning, hening, hyning 26, 29, 67.
hille, hulle 58, 65.
hiersa 42.
hoefel 50.
hoeka 64.
hoere 111.
hoflik 51.
hoghe, hogher 91.
horing 51, 102.
hoor, hor 61, 62.
hoort, woort 95.

hou 108.
heeltemal 53.

iewers 59.
inasem 99.
inbreek, imbreek 100.
ineens 99.
inent 99.
infal 94.
ingee 99.
inhalig 99.
inhou 99.
inja 100.
inkennig 45.
inlas 99.
inmeet, immeet 100.
inpak, impak 100.
inry 99.
intrek 99.
inwaai 99.

y voor ui: mys, hys, tyn, bryn, dyk 28.
ye, -wys, yen -dom, -aar, yntlik 89.
ygenaardig 89.
ymant 22.

ja 90.
Jannewarie 82.
Jentlie 87.
jeuk, juk 24.
jieks, kieks 116.
jille, julle 58, 65.
Joedas 64.
Joelie 64.
Joenie 64.
joeweel 64.
Joggom 47.
jol (?) 58.
jong, jongkerrel, jonk, jonkman 100, 101.
jong, jongie, jonkie 101.
Jordaan 87.
Jors, Sors 84, 87.
Josef, Josop 47, 103.
Joubert 87.
juk-sky, -skee 67.
juts 87.

kafer 79.
kaggel 89.
kaing 102.
kalwe 79.
kalwers 79.
kambys, kombuis 28.
kan, ken, kin 25, 27.
kanyntjie 64.
kantjie 100.
kapawel 81, 105.
kappeljou 103.
karring 51, 102.
kasarm 53, 98.
kaskenade 116.
katswink, katswing 117.
kedontou 112.
ke(a)dottjie 112.
ke(a)duks 112.
kekkel 43.
ken 42.
kens, kins, kints 25.
kent, kint, kenners, kinners 25.
kenon 50.
kerdoes 50.
kernuffel 49, 50.
kerrel 57.
kers 56.
kerstaing 66.
kerwe 79.
—kie 115.
kielie 59.
kietaar 116.
kinki 114.
kint, kinners, tjint, tjinners, tjeent, tjeners 25, 26.

kis, tjees 26.
kla, klae 90.
klafier 77.
klawer 77.
kleinki 114.
klerasie 58, 83.
klits 46.
klong, klonkie 101.
kneukel 60,
koel 90.
koenyn 63.
koorsteen, skoorsteen 117.
ko(e)raan, korhaan 62.
koerasie 58.
ko(e)rasie 83.
koeroe 111.
koesijn 63.
koffer 77.
koggel 89.
kom 48.
komfert 97.
komfyt 97.
komfoor 97.
kommandoe 63.
kon 27.
koningin konəgin 101, 102.
koninklik 101.
konsertiena, konsestiena 96.
konstawel 80, 105.
koring 51, 102.
korrig 111.
koue, kouer 108.
Kowa 81, 105.
Kowie 81, 105.
kraffie 77.
krap 104.
kremmenatjie, karmenatjie 98.
Krieer 89.
kriewel 81, 105.
Krige 89.
krink 101.
krip 104.
kry 90.
krokkədel 56.
Kruer 89.
krummel 49.
kruppel 49.
kuiken 102.
kuiwe 76.
kunstig 99.
kurang 60.
kurper 66.
kussing 102.
kwaai, kwai, kwaaie, kwaat 66, 68, 110.
kwater 113.

laag, leeg, laagte, leegte 27, 28.
laai 110.
laar 91.
laggie 89.
laghe, lagher 91.
laken 102.
lamfer, lanfer 98.
lang, -saam, -kop 100, 101.
lank, -saam, -al 100, 101.
langers, langes, langs, lans 102.
lantern 56.
lanterren, lanterring 102.
lastige 89.
lat 53.
lat (dat), laat 107.
le, lê (leh) 35.
lee, leeou, lou, leeu 29, 69, 70.
leeer 88.
leer 56.
lefintel 106.
le Gransie 58, 83.
lek 42.
leh 91.
lehher 91.
lepoog 43.
lere 111.
lerig 111.

leste 52.
leuen, leun 88, 90.
leuter(s), louter(s) 61.
lewaai 50.
lewer 77.
Lewies 82.
lie 90.
liederlik 112.
ligfêrdig 56.
lillik 55.
links, lings 102.
litte 44.
ly 108.
lywe 76.
lo(e)seer, lo(e)sies 63, 83.
lof 48.
lou 34, 35.
lowwe 76.

maar, mawer 88.
maifoerie, maifoelie, maifoedie 96.
malfa 42, 79.
maklik 51.
mangel 102.
mans 99.
menier 50.
mantjie 100.
mar 53.
marseer 72.
masbieker 42.
melitair 50.
merkwêrdiger 56.
mesiek 50.
mesien 50, 82.
meul 60.
meule 24.
middel, mirrel 112.
miede, miedes, miedens, miete 113.
mier voor muur 22.
mierkat, meerkat 59.
mier-, meer-kaaie 110.
mi(e)srawel 105.
miet 59.
mieta, meta 59.
miete 113.
mirrag 111.
mis 44.
mit, moet 44, 51.
my 100.
myre 111.
myning 23, 67.
mo(e)del 112.
moer 108.
moes, mos 63.
moet, mot 63.
molwa 48.
more 93, 111.
morghe, morre 92, 93.
morre, more 26.
mos, mis, moes 63.
mowwe 76.
murasie 58, 83.
murg 66.
murre 111.
muskadel 112.

nader 42.
nael, naal 90.
nafie 77.
nasie 84.
nawe 76.
nawel, naal, nael 78, 87.
neen-de, -tien, -tig 92.
neffes, neffens 100.
neggie, niggie 25.
neghe, -maal, -dubbel, neghen-de, -tien, -tig 92.
nerrens 92.
nerwe 79.
neuk, nuk 24.
niewers 59.
niggie 89.
nyrig 111.
noetiesie 63.

noi, nooi, nooie 26, 69.
noortkapper 53.
nou, nu 70.
nout 34, 35.
Nuklaas 60.
nuus (nies)-kierig 117.
nuut, nuwe 64, 81.
nuwes 81.

ŏ voor Ndl. ō 48.
objeksie 84.
oe voor oo: boem, loep, koep, sloet 28.
oefen 77.
oek, ok 26.
oemdraai 34, 35.
oener, onner 26.
oes 63.
oghe 91.
ok 48.
okkerneut 60.
olien-, oliewen-hout, oliewenboom 59.
omklaar 100.
onbekent, onbekint 25.
ongemerk 99.
onhandig 99.
onjuis 100.
onophoudelik 99.
ons 99.
ontwil 47.
onuithoubaar 99.
oor, o'er 78.
oorkrawwe(l)tjie 80, 105.
opért 57.
oorlosie, orlosie, horlosie 58, 61, 83.
ópreg, oprig 25.
optel 56.
orrel 93.
ou, oue, out 110.
ouder-dom, -ling, -lik, -wets 108, 112.
ouer 108.

paaie 68, 108.
pa(m)poen 42.
pandiet 103.
pappelier, poppelier 28.
parra 111.
pars 53.
passawel 105.
patte 41.
perl 56.
perlemoen 98.
permantig 50.
pers 56.
perskie, perskies, sperskie 26.
pert 56.
perty 50.
petrijs 50.
petroon 50.
petuurs, betuurs, pertuur 50, 103.
peul, puil 24, 67.
pietersielie 59.
pik 44.
plae, pla 88, 90.
plafon, blafon 103.
ples, pleks 52.
ploee 88.
poedelnakent 112.
poeier 69, 109.
po(e)liesie 84.
po(e)siesie 84.
pont 99, 100.
portefiesiedeur 76.
potlode, potlote 113.
prinjeel 87.
proe 78.
pro(e)fensie, pro(e)finsie 25.
proefyt, proffeteer 63, 64.

raai 68, 110.
Rachel 89.
rade, rate 113.
rafel, rawel 77, 78.
rafier 50.

raghgher, rakker 116.
rak 42.
rante 113.
raspe 51.
ratte 41.
rede,-lik 112.
redenaar 112.
redys 112.
reentwater 107.
refier 50, 77.
regferdig 56.
reg-reg, rer-reg, -rig 91.
regte 91.
remoer 50.
reneweer 50.
repebliek 50.
resiement 83.
resyntjies 50.
reugte 61.
reun, ruin 24, 61.
reuni(n)k, runnik 60.
reuns 99.
rewine 82.
ribbes, ribbetjie 104.
riffel 77.
rip 77.
rispe (ruspe) 46, 51.
ry 108, 109.
roem 63.
roesie 22.
roggel 89.
rondawel 80, 105.
rooi, rooie, root 68, 118.
rower 77.
rughghe 91.
ruhhe 88.
ruig 61.
ruik 67.

sa(a)rsie 58, 82, 83.
saf, sag 78.
sagoe 64.
sampyn 82.
Sarel 82.
sawel 80, 105.
seder(boom) 112.
sedoostewint 50.
sefiel 50.
seh 91.
sekel 54.
selwers 79.
senewee 55.
sepier 50.
serp 82.
seun 60.
seuns 99.
seuwe, sewe 55, 77.
sieling 82.
siemsleer 59.
sien, siet 106.
silwer, sulwer 58.
sit 44.
sy 100.
syfer 78.
sjee 85.
sjelt 85.
sjif 85.
sk 117.
skadewee 55.
skafie 77.
skaflik 51, 76.
skare 111.
skarewee 111.
skawe 76.
sker 56.
ske(r)nier 50.
skerpiejoen 57, 87.
skilfer, skulfer, 58, 79.
skilpat, skulpat, skilpaaie 58, 109.
skippe 44.
skye 108.
skoelier 64.
skoenlapper, skoerlapper 98.
skoffel 77.

skroot 62.
skoppermaier, skoppelmaier 96.
skotsenier-, skorsenier (wortel) 59.
skottel 48.
skowwe, skofte 76, 77, 105.
skree, skreeou, skreeu, skrou 29, 69, 70.
skreef 82.
skry(f) 78.
skrywe 77.
sku 82.
skuins 99.
skui(w)ergat 118.
skulp, skilp 65.
slaai 110.
slaan, slaat 106.
slawe 76.
sleutel, sluitel, slytel 24, 67.
sluk 45, 49.
smeul, smuil 24, 67.
smitte, smits 44.
sné (snee), sneeou, sneeu 69, 70.
sneuwel, gesneuwel 77.
snuffel 77.
soes, soos 61.
sog 46.
sohhe 88.
sooi 110.
sop 49.
sopper 47.
sorghe, sorre 92, 93.
spasie 84.
speletjie 42.
spəktakel, pestakel, bestakel 104.
speul 55.
speuletje, spulletje 24, 65.
spiel 58.
spinnerak 116.
spoe, spoeg 63.
spreeou 70.
spu 63.
staan, staat 106.
stawel, -gek 81, 103.
steeks 117.
steffasie 50.
steggie 88.
stellasie 83.
stem, stim 25.
stert 56.
steur 60.
stewel 77.
stiebeuls 59.
stigriem 59.
stikfat 46.
stysel 78.
stywe 77.
stoffer 77.
stofferig, stowwerig 77.
stoffie 77.
stokkies draai 47.
stowwe 76.
strawwe 76.
streukel 61.
stribbeling, striwweling, stroebeling, stroeweling, strubbeling, struwweling 62, 63, 105.
string 25.
stry 108.
strou(heus) 34, 35.
sutjies, soetjies 64, 65.
swaai, swai 66.
swawel 77.
sweep 55.
swingel 25.

taai, tai 66.
tabak, twak 81.
tafel 77.
tammelettjie, tammelehtjie 98.
taanta, tanta 27, 42.
tawwert 81, 105.
teenspoet 99.
teken 55, 102.
Terblans 83.

terghe, terre 92.
tert 56.
teuel, teuwel 81, 87, 88.
teun 55, 88.
tien, teen 54.
tien 59.
tydelik 112.
tyken 55, 67, 102.
tjambok 84.
tjek 115.
-tjie naast -kie 29, 114, 115.
-tjie 59, 114.
tjiekerie 115.
tjokkola 115.
tl voor kl: tloof, tluit, tlip, tlont 30.
toe·98.
toeka, hoeka 94, 116.
toeneel 64.
toetaal 63.
toutel-doos, -doek 106.
toor 78.
toring 51, 102.
torring 51.
troewel 80, 105.
troffel 77.
trok 47.
trop 49.
tru, treu, troei 64, 90.
truitjie-roer-my-nie(t) 115.
tuie 88.
tuun 60.
twalef 51.
twyfel 77.

wa 90.
wa, waans, waan-huis, -tjie 90.
waai, wai 66.
waarsku, waarskou 22, 70, 82.
wafer 79.
wapen 102.
wånner 50.
wedewee 55.
weddingskap 102.
weluis 90.
wen 44.
wens 99.
werklik 51.
werrelt 57.
wert 56.
wihhe 88.
wilgher-, wilker-, willer-boom 93.
willesant (wilsant) 58.
wirm, wurm 58, 65, 66.
wit-ruug 64.
wy, wye 108.
wyer 108.
wysbrou, wysbroune, wink- of wenk-brou 44.
wolwe 79.
wraak 80.
wrag-tag, -tig 80.
wrang 80.
wreder 108, 112.
wreek 80.
wreet 80.
wrik 80.
wrintig, wrintlik 80.
wryving 80.
wroeging 80.
wurg 65.
wurg, wurre 93.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Grondige kennis van de Nederlandse taal is voor de instandhouding van het zuivere Afrikaans van het hoogste belang.

II.

Het is ten zeerste af te keuren in Zuid-Afrika het Nederlands te vervormen naar de eigenaardigheden van het Afrikaans en omgekeerd.

III.

De Afrik. *f* voor Ndl. *v.* is niet van Noord-Hollandse oorsprong.

STELLINGEN.

IV.

De *ng* in vormen als *wangt*, *wongder* in het Hollands van de XVIIe eeuw staat niet gelijk met dezelfde klank in Afrik. *koring* (koorn), *doring* (doorn), enz.

V.

Ten onrechte meent du Toit (*Afrik. Studies*, bl. 88, 89) dat de afwisseling in de uitgang van het attributive bijvoegelik naamwoord in het Afrikaans niet onder regels is te brengen.

VI.

Vooral bij het onderwijs van de moderne talen is theoretiese en praktiese kennis van de fonetiek onmisbaar.

VII.

De resultaten verkregen door middel van de experimentele fonetiek, geven dikwels niet een getrouw beeld van de gesproken taal.

VIII.

Van den Lev. Ons Heren, 245—246:

Hare lichame wies het wert *mare*,
Si was vervaert, het wert mare;

Lees: *sware.*

IX.

Ibidem, 606—607:

Alsi gaen souden van hen was ghehoert
Een inghel, [*hi*] seide: „ne gaet niet voert,

Ten onrechte voegt Vermeulen in *hi.*

X.

Moriaen, 2041: *verhoren* betekent „in de wind slaan" en niet „vernemen" zoals in het glossarium wordt aangegeven.

XI.

Zonder voldoende grond wordt in het Mnl. Wdb. (deel III, bl. 1094) betwijfeld dat *kaan* hetzelfde woord is als *kade* (uitgebraden vet).

XII.

Ten onrechte wordt *mallewagen* in het Ndl. Wdb. verklaard als samengesteld met *mal* (II) en wagen.

XIII.

De verklaring die Van Helten geeft voor *eu* uit *e* (Tijdschrift XIV bl. 114) is niet waarschijnlik.

XIV.

De wijze waarop Verwey (*Leven van Potgieter*, Hoofdstuk V) het motief van de teleurgestelde minnaar verklaart is onaannemelik.

XV.

Bisschop heeft in zijn werk over Justus van Effen de schrijver alleen van de gunstige kant laten zien.

XVI.

De auteur van *Schetsen uit de Pastorie te Mastland* staat in zijn humoristiese schetsen veel lager dan de schrijver van de *Camera Obscura.*

XVII.

Het optreden van Henning Husing in het jaar 1705 heeft niet zulke gunstige gevolgen gehad als Dehérain meent (*Études sur l'Afrique*, première série, bl. 250).

XVIII.

Het ongunstig oordeel van Kolbe over Goeverneur Willem Adriaan van der Stel is voor een gedeelte 't gevolg van persoonlike antipathie.